

0290/
/1999.-10

PORADNIK JĘZYKOWY

PL ISSN 0551-5343
INDEKS 369616

WYDAWNICTWA UNIwersYTETU
WARSZAWSKIEGO
WARSZAWA 1999

10

(569)

KOLEGIUM REDAKCYJNE

prof. dr hab. Halina Satkiewicz (redaktor naczelny),
dr Wanda Decyk (sekretarz redakcji), prof. dr hab. Stanisław Dubisz,
dr Włodzimierz Gruszczyński, prof. dr hab. Józef Porayski-Pomsta,
prof. dr hab. Elżbieta Sękowska

Rada Redakcyjna

prof. dr hab. Halina Satkiewicz (przewodnicząca), prof. dr hab. Jan Basara,
dr Wanda Decyk (sekretarz), prof. dr hab. Stanisław Dubisz,
prof. dr hab. Barbara Falińska, dr Magdalena Foland-Kugler,
dr Włodzimierz Gruszczyński, prof. dr hab. Andrzej Markowski,
prof. dr hab. Leszek Moszyński, prof. dr hab. Józef Porayski-Pomsta,
prof. dr hab. Elżbieta Sękowska, prof. dr hab. Teresa Skubalanka

Redaktor techniczny: Elżbieta Czajkowska

Korektor: Elżbieta Michniewicz

Redakcja nie zwraca tekstów nie zamawianych

SPIS TREŚCI

<i>Alina Maciejewska</i> : Profesor dr hab. Józef Wierchowski (13.02.1927-31.05.1999).....	1
<i>Renata Wojtach</i> : Wpływ ekonomii a współczesne przemiany polszczyzny	8

BIBLIOGRAFIA

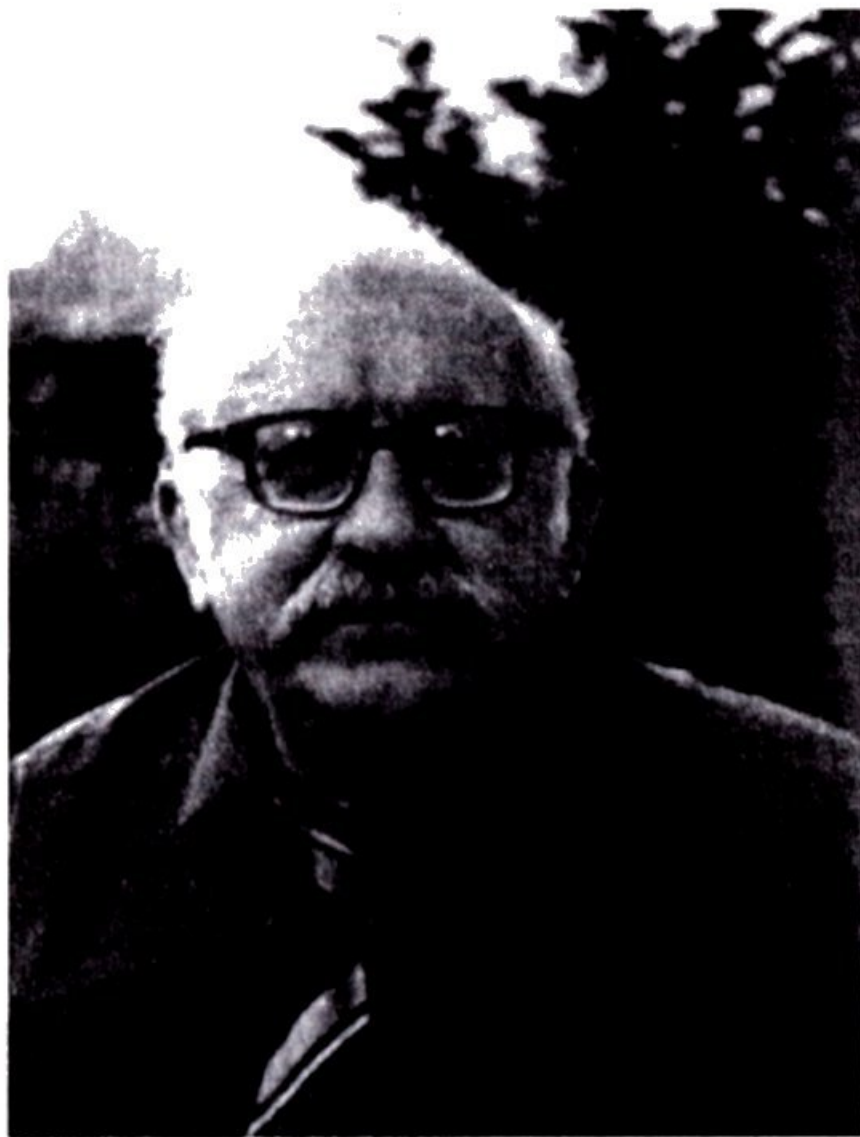
<i>Justyna Garczyńska, Izabela Winiarska</i> : Przegląd polskich prac językoznawczych ogłoszonych drukiem w roku 1998	19
---	----

CO PISZĄ O JĘZYKU?

<i>R.S.</i> : Działanie analogii.....	63
---------------------------------------	----

PORADNIK JĘZYKOWY

MIESIĘCZNIK ZAŁOŻONY W R. 1901 PRZEZ ROMANA ZAWILIŃSKIEGO
ORGAN TOWARZYSTWA KULTURY JĘZYKA

PROFESOR DR HAB. JÓZEF WIERZCHOWSKI
(13.02.1927-31.05.1999)

Dla wielu polonistów językoznawców znany był — jak sam niekiedy żartował — jako mąż Pani Bożeny Wierzchowskiej (zm. w 1980 r.) znanej polskiej uczoney, autorki niezwykle popularnych i cenionych podręczników m.in.: *Wymowa polska* (Warszawa 1971), *Fonetyka i fonologia języka polskiego* (Warszawa 1980). Małżonków łączyły wspólne zainteresowania, chociaż w dorobku naukowym Profesora Józefa Wierzchowskiego dominowały

przede wszystkim leksykologia i leksykografia oraz semantyka. Językoznawstwem, w tym fonetyką, interesował się w trakcie studiów w Uniwersytecie Warszawskim, gdzie jako student filologii germańskiej uczęszczał na *zajęcia poboczne z fonetyki ogólnej*, brał udział w wykładach profesorów: Z. Rysiewicza, W. Doroszewskiego, H. Konecznej, Z. Stiebera. Ogromne doświadczenie w zakresie słowotwórstwa, semantyki, leksykologii i leksykografii zdobył w Redakcji Słownika Języka Polskiego (w zespole kierowanym przez prof. W. Doroszewskiego zatrudniony był od 1951 do 1958 r.). W tym czasie interesował się nową, jeszcze mało znaną w Polsce, teorią pola semantycznego oraz słowotwórstwem i zaprezentował oryginalną koncepcję słowotwórstwa niebinarnego.

Metoda, przedstawiona w referacie wygłoszonym na Zjeździe PTJ w 1957 r., a opublikowana w BPTJ w 1959 r., wyznaczyła główny kierunek zainteresowań, badań i rozważań naukowych Profesora. Posługując się popularnymi w językoznawstwie proporcjami, zwrócił uwagę na istnienie w wieloelementowych ciągach wyrazów różnych związków formy i treści oraz wskazał na różnicę relacji. Podkreślił konieczność uwzględniania w badaniach związku formy i treści znaczeniowej i zaproponował wyróżnianie grup proporcjonalnych relacji, czyli takich proporcji, w których między wszystkimi wyrazami ciągu występuje podobieństwo formy i określonego dystansu semantycznego. O przynależności wyrazu do grupy decydowałyby powtarzające się wykładniki formalne i taki sam dystans semantyczny, którego wykładnikiem powinien być *przekład wewnątrzjęzykowy*. Do tego celu wykorzystał parafrazę, którą (dla odróżnienia od stosowanej w opisie słowotwórczym) nazwał frazą łączącą. Jak pokazywał na przykładach, jej stosowanie pozwala na łatwe i konsekwentne wyróżnianie w zestawionych proporcjach grup, w których pomimo podobieństwa formalnego nie występuje analogiczna relacja treści. Niemożność zastosowania bez zastrzeżeń tego samego przekładu pozwala rejestrować zmiany zarówno w serii tworzącej grupę, jak i uzasadnia wydzielenie grupy/grup, umożliwia obserwację elementów wspólnych grupom, które uległy podziałowi, i elementów, które wiążą wyrazy z formami należącymi do różnych grup o tych samych proporcjach wraz z językowym wykładnikiem tych zmian. Autor wskazywał na korzyść zastosowania tej metody w badaniach słowotwórczych, jako że nie tylko pozwalała ona na ustalenie paradygmatów słowotwórczych, obserwację ich przekształceń oraz produktywności, ale także ukazywała możliwości tworzenia wyrazów, zmiany miejsca wyrazu w grupie, zarówno wywołanej zmianami znaczeniowymi dokonującymi się w rzeczywistości pozajęzykowej, jak również motywowanej zmianami w języku, pojawieniem się nowego wyrazu.

Metoda ta nie zwróciła uwagi większej części środowiska naukowego (doceniono ją jako skuteczny sposób analizy wyrazów zapożyczonych), ale wywołała pewne zainteresowanie. Prof. Kuryłowicz w liście do J. Wierzchowskiego napisał: *Pańska nowa metoda słowotwórstwa nadaje się do szerszego przedstawienia*. Także zachęta prof. Zabrockiego i pozytywne zainteresowanie czeskiego językoznawcy Dokulila oraz prof.

Jakobsona spowodowały, że pomimo pewnych trudności, Autor nie zrezygnował z rozwijania metody i wskazywania jej zasadności.

Rozwinięcie, modyfikacja i osadzenie jej w badaniach nad wyrazem zostało przedstawione w rozprawie pod tytułem *Wyraz — analiza pregramatyczna* (Siedlce 1976). Autor zrezygnował z grup proporcjonalnych relacji (w dalszym ciągu uważał, że stanowią one istotny czynnik w opisie struktury języka, ale nie są bezwzględnie konieczne), ponieważ stwierdził, że istotniejszy od proporcjonalności form jest związek nazywania, którego wykładnikiem są właśnie frazy łączące. Pochodzące z potocznego języka lub dopuszczane poczuciem językowym przeciętnego użytkownika, frazy (będące jakimkolwiek objaśnieniem treści i zawierające wyraz oparty na tym samym rdzeniu) pozwalają na określenie związków między wyrazami, objaśnienie relacji wyrazu podstawowego i pochodnego, dokonywanie wyróżnień grup oraz sprawdzanie zasadności tych wyróżnień poprzez wzajemne uwzględnianie formy i treści. Pozwalają także wyróżnić wyraz — jednostkę systemu językowego — o precyzyjnie określonej formie i jednolitą znaczeniowo. Podkreślił potrzebę uwzględniania słowotwórczo-fleksyjnych powiązań jednostek leksykalnych, wielomotywacyjność, rezygnację z kierunkowego i binarnego wyjaśniania procesów słowotwórczych. Zwrócił też uwagę na ograniczoną różnorodność wyróżnień i podziałów proponowanych przez tradycyjną gramatykę.

Zaproponowana metoda, oparta na strukturalistycznym ujęciu systemu językowego, realizowała postulat, by opis języka uwzględniał relacje wewnątrzjęzykowe i pozwalał określić jednostkę języka-systemu za pomocą dostępnych językoznawcy użyć tekstowych, by wskazywał różnice formy i modyfikacje znaczeniowe wyrazów na tle związków, jakie tworzą z innymi. Przekonanie, że wyraz funkcjonuje w języku w powiązaniu z innymi, że wraz ze zmianami semantycznymi, modyfikacjami formy dokonują się zmiany w relacjach między elementami systemu, było podstawą poszukiwania sposobu wyróżniania i określania monosemicznego wyrazu oraz miejsca takiej jednostki w strukturze językowej. Według Autora, strukturę leksykalną języka tworzyłyby grupy związku nazywania, będące układem matrycowym, modelem, w którym dominuje nie hierarchia, ale podobieństwo rdzeni i związku nazywania.

Możliwość nieograniczonego, wieloaspektowego wykorzystania metody do badania leksyki i struktury języka wykazywał Profesor wielokrotnie w swoich wystąpieniach, publikacjach i rozmowach. Dumą Profesora było, że jego metoda pozwalała zrealizować wielokrotnie i od dawna powtarzane postulaty badania wyrazów od formy do treści i od treści do formy, że pozwalała ujawniać *łatwo i konsekwentnie* relacje między formą a treścią bez arbitralnych podziałów, wykorzystywania wiedzy o świecie i poczucia językowego badacza oraz to, że pozwalała uwzględniać wartości semantyczne w opisie języka za pomocą przekładu wewnątrzjęzykowego. Uważał się za strukturalistę, ale nie godził się na porównywanie Jego metody do metod polowych.

Samodzielność naukowa i konsekwencja w realizacji pomysłów powodowały, że kariera naukowa i związana z nią kariera zawodowa postępowały z trudem, obfitowały w okresy napięć, niepewności, walki o przetrwanie.

Pierwsze doświadczenia zawodowe Profesor Wierzchowski zdobywał jako asystent-wolontariusz na UW. Po uzyskaniu dyplomu magistra w 1951 r. nie otrzymał etatu, lecz został wyznaczony do pracy w charakterze lektora języka szwedzkiego w jednostce wojskowej. Kiedy po kilku miesiącach zaprzestano nauki języka, został zatrudniony w Redakcji Słownika Języka Polskiego. Po zwolnieniu w roku 1958, dzięki dwuletniemu stypendium naukowemu, koncentrował się na wykonaniu pracy doktorskiej na temat *Polskie słownictwo logiki wczesnego oświecenia*. Dysertacja była gotowa w 1959 r., ale ukończenie przewodu było możliwe dopiero w roku 1970 (UMCS Lublin) — jak wspominał w życiorysie — dzięki inicjatywie prof. Taszyckiego.

Trudności materialne i zawodowe spowodowały, że kiedy w 1961 r. została również zwolniona z UW Pani Bożena Wierzchowska, oboje zdecydowali się na pracę poza Warszawą. Zatrudnienie znaleźli w Poznaniu w Uniwersytecie im. A. Mickiewicza, a od 1965 do 1969 r. w Zakładzie Filologii Polskiej UMCS w Lublinie.

Praca w Katedrze Językoznawstwa Ogólnego UAM to czas, kiedy główne zainteresowania Profesora koncentrowały się wokół zagadnień struktury języka, budowy systemu leksykalnego i wartości semantycznej tzw. jednostek języka. Tej tematyce poświęcone były artykuły m.in. *System leksykalny a słownictwo polskie* (International Journal of Slavic Linguistic and Poetics, 1965), *Rozczłonkowanie zasobu leksykalnego* (Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego, 1963), *Le mot la structure phonologique et subphonematique* (Study of Sounds, Tokyo, 1965), *Problemy semantyki a jednostka struktury języka* (Lingua Poznaniensis, 1966), *Morfemy homofoniczne a funkcja semantyczna i gramatyczna* (Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego, 1967) oraz *Jednostka struktury języka — wyraz* (Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego, 1968), a także opublikowany w 1971 r. w Biuletynie Fonograficznym artykuł pt.: *O roli znaczenia w określaniu struktury języka*. Konieczność opisu systemu językowego z zastosowaniem jednostki monosemicznej, a nie wieloznacznym wyrazem podkreślał również w wygłaszanych referatach.

Kontakt z prężnie rozwijającym się ośrodkiem logopedii (Zakład Logopedii UMCS) i wspólnota zainteresowań z Żoną spowodowały poszerzenie doświadczeń i refleksji naukowej Profesora o rozwój i patologię mowy. Dowodzą tego recenzje prac związanych z tymi zagadnieniami oraz tłumaczenie z języka niemieckiego podręcznika G. Lindnera *Podstawy audiologii pedagogicznej* (Warszawa 1976).

W następnych latach „bezrobocia” Profesor podejmował pracę nauczyciela języka niemieckiego w warszawskim liceum (krótko), prowadził wykłady z fonetyki i językoznawstwa w ATK. Stały etat uzyskał w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Siedlcach w 1971 r. i tu pracował aż do rozwiązania polonistyki, czyli do 1978 roku, a po reaktywowaniu polonistyki do czasu przejścia na emeryturę. W wydawnictwie uczelnianym opublikowane zostały oprócz rozprawy habilitacyjnej *Wyraz — analiza pregramatyczna*, 1976 (kolokwium habilitacyjne w 1977 r. UAM Poznań) także: *Leksykolo-*

gia i leksykografia (1978), *Językoznawstwo współczesne* (1979) oraz ostatnia książka *Polska terminologia logiki wczesnego oświecenia* (1995).

Od 1978 r. pracował (również po przejściu na emeryturę) w Filii Uniwersytetu Warszawskiego w Białymstoku. Od 1992 r. kierował Katedrą Językoznawstwa Ogólnego. Znaczące w dorobku naukowym Profesora z tego okresu są przede wszystkim książki: *Semantyka językoznawcza* (Warszawa 1980 — nagroda Ministra) i *Leksykalno-frazeologiczna struktura języka* (Wrocław 1990 Prace Językoznawcze nr 115).

Tytuł profesora nadzwyczajnego otrzymał w roku 1988 (na wniosek złożony w 1980 r.), a tytuł profesora zwyczajnego w 1994 r.

Warto podkreślić, że dość wcześnie rozpoczął współpracę z ośrodkami naukowymi za granicą, co zaowocowało m.in.: członkostwem w Linguistic Society of America (od 1961 r.), członkostwem w The Phonetic Society of Japan (od 1968 r., od 1973 r. członek kolegium honorowego i od 1991 r. członek honorowy), nadaniem tytułu członka honorowego Oesterreichische Gesellschaft für Semiotik i licznymi zaproszeniami do udziału w międzynarodowych konferencjach, kongresach, zjazdach. Był także członkiem założycielem Societas Linguistica Europea i brał udział w corocznych zjazdach. Uczestniczył w zjeździe Towarzystwa Semiotycznego Niemiec i Austrii, kongresach lingwistów, fonetyków, semiotyków w Wiedniu, Konstancji, Bonn, Münster, Innsbrucku, Grazu, Caen, Berlinie.

W celu prowadzenia wykładów, badań, wygłoszenia referatów wyjeżdżał do Universität Konstanz (trzymiesięczny pobyt), Universität Wien (kilkakrotnie po 2 tygodnie), Universität Freiburg.

Od 1952 r. był członkiem Polskiego Towarzystwa Językoznawczego (regularnie uczestniczył w zjazdach PTJ), Towarzystwa Kultury Języka, prezesem Oddziału Warszawskiego Polskiego Towarzystwa Fonetycznego, członkiem założycielem Polskiego Towarzystwa Lingwistyki Stosowanej.

Trudno zapomnieć Profesora Wierzchowskiego jako nauczyciela akademickiego. Prowadził zajęcia (ćwiczenia, seminaria i wykłady) z językoznawstwa ogólnego, gramatyki opisowej, semantyki, leksykologii w zależności od potrzeb i ofert. Opiekował się ponad 100 pracami magisterskimi (głównie z zakresu leksykologii) i 2 pracami doktorskimi. Prowadzone przez Profesora zajęcia miały charakterystyczną formułę. Często wykorzystywał naturalny język do ilustracji teorii językowych, bawił się wieloznacznością form wyrazowych, chętnie robił dygresje, przywoływał wspomnienia, opowiadał anegdoty o językoznawcach, naukowcach znanych młodym ludziom z podręczników. Opowiadał też wiele o sobie, o słabościach i bohaterstwie, o wydarzeniach reżyserowanych przez ludzi i historię. Były to opowieści o konkretnych osobach, wydarzeniach, ale też o wartościach, o słabości ludzkiej, o wielkości wplecionej w codzienność.

Chętnie podkreślał swoje „siedleckie korzenie”. Urodził się w Łukowie, ale uważał się za siedlczanina, bo w Siedlcach spędził dzieciństwo i młodość, skończył szkołę powszechną i średnią (egzaminy do Gimnazjum im. B. Prusa zdał w czerwcu 1939 r., ale świadectwo dojrzałości otrzymał dopiero po wojnie w 1947 r.). Tu przeżył okres okupacji. W życiorysie wojen-

nym Profesor pisał o gromadzeniu od września 1939 r. amunicji, broni, map i sprzętu wojskowego oraz próbach przechowywania 'zakazanego dobytku' w różnych skrytkach, także o udziale w szkoleniach wojskowych, przewozie broni, materiałów wybuchowych, sprzętu radiotelegraficznego. Wspominał czas uczęszczania na tajne komplety, edukacji w szkole handlowej, pracy w Kreishauptmannschaft Siedlce, gdzie zatrudniony jako praktykant w dziale kennkart przygotowywał również fałszywe dokumenty. Współpracował też z ruchem oporu, choć przysięgę żołnierza Armii Krajowej złożył w 1943 r. po ukończeniu 16 lat. W domu kultywującym tradycje patriotyczne kontakt z ruchem oporu był łatwy, tym bardziej że bardzo aktywnie działała w nim starsza siostra. To z powodu Jej ucieczki z więzienia, po wyzwoleniu w 1944 r., Profesor został aresztowany przez NKWD (skąd w czwartym dniu śledztwa udało Mu się zbiec, dzięki pomocy dalekich znajomych ukrywać się, a po zmianie nazwiska na Stanisław Byczyński, „zgubić” w Warszawie). Chętnie wracał na siedlecką uczelnię, *kiedy był potrzebny*.

W pamięci pozostało przede wszystkim to, że żartował, dowcipkował, gawędził, że chętnie spędzał przerwy na korytarzu, prowadząc rozmowy ze studentami, że *kiedy był na uczelni, to było to przede wszystkim słysząc*, że pamiętał, by się przywitać, porozmawiać. Ale było też w Jego sposobie bycia coś, co wywoływało niepokój, zmuszało do ciągłej czujności. Profesor zadawał pytanie, czekał na uzupełnienie, odpowiedzenie, celną ripostę. Chętnie prowadził długie dysputy i opowiadał. Jednocześnie obserwował, sprawdzał i oceniał, weryfikował rzetelność informacji, lojalność i bywało, że reagował gwałtownie, był nieprzyjazny.

Wydawało się, że rzeczy materialne nie miały dla Niego znaczenia. Kiedy opowiadał anegdoty o starych, roztargnionych profesorach, butach zakładanych nie do pary, to wydawało się, że mówi o sobie. Ale też zawsze zauważył dobrze dobrany krawat, ładne otoczenie. Był też admiratorem pięknych, młodych dziewczyn, zauważał nową fryzurę, korzystną zmianę wyglądu. W sytuacjach ważnych decyzji, zbiorowych deklaracji, działań można było być pewnym, że wprowadzi dysonans w dobrym samopoczuciu grupy. Bardzo uważnie obserwował i bardzo energicznie reagował, kiedy tylko pojawił się znak jakiegokolwiek manipulacji, wykorzystywania Jego nazwiska, nawet Jego obecności do realizacji obcych mu spraw, realizacji planów pozornie słusznych. Jego ogromne poczucie niezależności, prawa do własnych przekonań, wolności i poszanowania godności sprawiało, że chociaż w codziennym funkcjonowaniu Profesor wydawał się powolny, zawsze zadowolony, to w sytuacjach, w których zauważał nawet próby działań w jakikolwiek sposób naruszające Jego indywidualność, godność i poczucie wartości, zamieniał się w buntownika, nieprzejednanego przeciwnika.

Jego spokój, pogoda ducha, poczucie humoru i „apetyt na życie” powodowały, że w sytuacjach trudnych, dramatycznych, chwilach niepewności, klęski lub porażki zawodowej wiele osób szukało okazji do rozmowy z Nim, Profesor zwykle miał czas. Dzięki Jego interpretacji życia, nabierało

się dystansu, selekcjonowało rzeczy i wydarzenia, łatwiej przykładało odpowiednią miarę, bo jak mówił: *najważniejsze, żeby widzieć rzeczy takimi, jakimi są, a nie takimi, jakimi się wydają*. Czasem dodawał z charakterystycznym uśmiechem: *a najgorzej jeśli zobaczysz je takimi, jakimi inni chcą, żeby je widzieć*.

Nie należał do osób wyróżnianych, nagradzanych. Był zaskoczony, kiedy w sierpniu 1998 r. dostał zawiadomienie, że Biograficzny Komitet Amerykański (American Biographical Institut) po zbadaniu Jego drogi naukowej i całokształtu dorobku przyznaje Mu tytuł Człowieka Roku 1998. Wkrótce też został zaproszony do komitetu Nagrody. Wiem, że nie śpieszył się ani po dyplom, ani po medal, ani po wyróżnienia. Ze śmiechem powtarzał, że najtrudniej zachować się zgodnie ze swoimi zasadami, kiedy jest się człowiekiem sukcesu.

Miał jeszcze wiele pomysłów i rozpoczętych prac. Dzielił je na te, które może zrobić, bo warto, i te, których już zrobić nie zdąży. Choć często mówił o śmierci, nikt nie wierzył, że przemijanie Jego też dotyczy.

Pozostawił wiele publikacji naukowych (6 książek, ponad 100 artykułów), w których w różny sposób i w różnym zakresie objaśniał *semantykę wewnątrzjęzykowego przekładu* i strukturę języka opartą na grupach związku nazywania. Robił to z głębokim przekonaniem, że wskazuje kierunek badań, który wykorzystają dopiero następne pokolenia.

Alina Maciejewska
(Siedlce)

Renata Wojtach
(Katowice)

WPLYW EKONOMII A WSPÓŁCZESNE PRZEMIANY POLSZCZYZNY

Wpływ czynników zewnętrznych na polszczyznę współczesną jest bardzo duży. Język, by móc być wygodnym środkiem komunikowania się społeczeństwa, musi podążać za przemianami, jakie dokonują się w tym społeczeństwie. W Polsce wraz ze zmianą ustroju zmieniły się realia polityczne, gospodarcze, kulturowe itp., a pojawienie się nowych dziedzin życia społecznego, nieznanych wcześniej lub znanych w niewielkim stopniu przez ogół społeczeństwa, przyniosło liczne zmiany również na poziomie języka.

Jedną z dziedzin silnie oddziałujących na współczesny język Polaków jest gospodarka rynkowa. Z całą pewnością wynika to z faktu, że niemal każdy dorosły członek społeczeństwa w mniejszym lub większym stopniu styka się z zagadnieniami gospodarczymi, ekonomią, bankowością. Wpływ ten postrzegać można jako przenikanie elementów języka środowiskowego (języka ekonomistów szeroko rozumianych, jako tych, którzy zajmują się gospodarką), czy nawet języka kilku środowisk (wąsko rozumianych ekonomistów, bankowców, maklerów giełdowych czy biznesmenów) do polszczyzny oficjalnej i potocznej. Zjawisko to zaznacza się na kilku płaszczyznach i należy do „procesów innowacyjnych szczególnie charakterystycznych dla polszczyzny ostatnich lat” [Waszakowa 1995: 3].

Przemiany te ująć można w kilka grup związanych ze zmianami w obrębie słownictwa, frazeologii, metaforyki. Do najbardziej widocznych zmian wywołanych wszechobecnością zagadnień ekonomicznych w życiu społecznym należą niewątpliwie przeobrażenia systemu leksykalnego. Nowe słownictwo niezbędne jest do nazwania nowych elementów rzeczywistości, związanych m.in. z gospodarką rynkową i wszystkimi jej elementami. Prowadzi to przede wszystkim do terminologizacji języka ogólnego.

1. EKONOMIA A TERMINOLOGIZACJA POLSZCZYZNY OGÓLNEJ

Zjawisko terminologizacji rozumianej jako „zmiana proporcji ilościowych między zasobem nazw ogólnonarodowych a leksyką terminologiczną

w strukturze słownictwa" [Buttler 1986: 209-210] nie jest zatem niczym nowym. W przypadku terminologii ekonomicznej można jednak mówić o pewnym nasileniu tego procesu. Składniki odmiany wyspecjalizowanej funkcjonują w polszczyźnie od dawna, teraz jednak, dzięki mediom masowym, wchodzą w obieg ogólny. Wiele terminów z zakresu ekonomii, handlu, bankowości notują słowniki, ale dopiero w ostatnich latach stały się one znane szerszemu ogółowi [Satkiewicz 1994: 124].

Do polszczyzny ogólnej przenikają nie tylko terminy, które bezpośrednio dotyczą niemal każdego członka społeczeństwa, jak np.: *bezrobocie, budżet, eksport, deficyt budżetowy, dochód, dumping, dyskonto, indeksacja, import, inflacja, NIP, podatek, stopa procentowa, VAT, wynagrodzenie brutto* itp. W ogólnej odmianie języka, a także w stylu potocznym pojawiają się terminy typowe dla języka ekonomistów, jak: *alokacja, akcja, bessa, dealer, debet, hossa, inwestycje, leasing, makler, marketing, parytet, podaż, popyt, spółka akcyjna* itp.

Napływ terminów ekonomicznych do języka ogólnego oddziałuje nie tylko na jego terminologizację, ale także na osłabienie funkcji komunikatywnej [Bajerowa 1980: 46]. Niski stopień rozumienia terminów ekonomicznych upowszechnianych, ale nie popularyzowanych przez media masowe zakłóca w znacznej mierze dekodowanie podstawowych komunikatów informacyjnych przez przeciętnego użytkownika polszczyzny. Przyczyn niezrozumienia wypowiedzi ekonomicznych w mediach masowych upatrywać można także w ich z reguły obcym pochodzeniu.

2. EKONOMIA A NOWE ZAPOŻYCZENIA W POLSZCZYŹNIE

Wpływ ekonomii na język Polaków zaznacza się w sposób szczególny w dużej liczbie zapożyczeń. Język polskich ekonomistów, biznesmenów, bankowców pozostaje pod silnym wpływem języków obcych, szczególnie angielskiego. Przenikanie do polszczyzny terminologii ekonomicznej idzie zatem w parze ze zwiększaniem się liczby zapożyczeń w jej obrębie. Zapożyczenia te stanowią grupę najbardziej widocznych innowacji leksykalnych ostatnich czasów [Satkiewicz 1994: 123].

Dodać należy, że dla ekonomii typowa jest importacja leksemów, tzn. przeniesienie wyrazu obcego bez zmian, bez dostosowania go do fonetyki polskiej, np.: *dealer, leasing*. Przyczyn importacji terminów z języka angielskiego w biznesie dopatrywać się można w wysokiej świadomości językowej czynnych użytkowników języka ekonomii, którzy najczęściej, jeśli nie zawsze, znają język angielski, niezbędny w kontaktach międzynarodowych. Wydaje się, że widziane z takiej perspektywy przenoszenie całych leksemów lub skupień bez konieczności ich polszczenia, choć podlegają one regułom fleksji polskiej, jest zrozumiałe.

Dla polszczyzny ogólnej duże znaczenie ma nie tylko wprowadzanie przez ekonomistów znacznej liczby cytatów z angielszczyzny, ale przede

wszystkim niechęć do ich polszczenia. Nawet elementy przyswojone wcześniej przez język polski i oficjalnie potwierdzone w wersji spolszczonej przez słowniki w fachowych pismach ekonomicznych zachowują postać oryginalną, np.: dla leksemów *business* [SWJP: 62, 85], *businessman* [SWJP: 62, 85], *consulting* [SWJP: 132, 408], *clearing* [SWJP: 129, 382], *dealer* [SWJP: 158, 172]. *Słownik współczesnego języka polskiego* z 1996 roku dopuszcza dwie wersje — oryginalną i spolszczoną, przy czym na ogół upowszechnia się tę drugą, jako poprawniejszą (jedynie *dealer* uznany jest za poprawniejszy od *dilera*). A jednak np. w reklamie, a zatem jednym z najpopularniejszych masowych mediów, częściej spotyka się formy z oryginalną pisownią angielską. Jest to niewątpliwie wpływ sfery ekonomii na kształt polszczyzny oficjalnej.

Leksemy angielskie w języku biznesmenów wskazują na jeszcze inne zjawisko, wychodzące daleko poza ekonomię. Trzeba zauważyć, że wyrazy obce wypierają nie tylko słownictwo rodzime (np. miejsce *przedsiębiorcy* zajął *biznesmen*, *poradnictwo*, *doradztwo* nazywane jest *konsultingiem* itd.), ale także wyrazy zapożyczone wcześniej: dzisiejszy *manager/menedżer* zapożyczony z angielskiego to do niedawna jeszcze *menażer* (z francuskiego) w znaczeniu 'zarządca, kierownik przedsiębiorstwa lub jego części' [SWJP: 506]. Wyparty *kierownik* jest derywatem motywowanym czasownikiem *kierować* od niemieckiego *kehren*, natomiast polski *zarządca* od dawna ma utrwalone znaczenie jedynie administratora ziemskiego [SWJP: 1334]. *Fundować* zastąpione zostało przez *sponsorować*, nawet w polszczyźnie potocznej. Można zatem mówić, że nowe leksemy angielskie z dziedziny ekonomii pojawiające się w polszczyźnie to nie tylko konieczność wypełnienia luki w rodzimym słownictwie, jak w wypadku wyrazów takich jak: *dealer*, *leasing*, lecz przejaw mody na zapożyczenia jak najnowsze, angielskie właśnie.

Dodatkowo można mówić o upowszechnianiu pod wpływem wszechobecności biznesu pewnych typów słowotwórczych obcych polszczyźnie. Wśród badanych przez K. Waszakową wyrazów z sufiksami obcymi w grupie derywatów zakończonych na *-ing* tylko dziewięć ma motywację słowotwórczą. W większości należą one do terminów. Typ ten charakteryzuje autorka jako ekspansywny, a co istotne, jako przykłady nowsze podaje właśnie terminy stricte ekonomiczne: *consulting*, *dumping*, *leasing*, *marketing* i jeden termin sportowy [Waszakowa 1994: 68]. Do grupy tej dodać można inne: *clearing*, *factoring*, *fixing*, *forfeiting*, *franchising*, *hedging*, *rating*, *rewoolving* (tylko w zwrocie *kredyt rewoolvingowy*), *sponsoring*. Nawet jeżeli większość z nich nie ma motywacji na gruncie języka polskiego, to z całą pewnością w ich popularyzowaniu rola ekonomii jest znaczna. Terminy ekonomiczne niewątpliwie przyczyniają się do upowszechniania samego formantu, np. w potocznym języku funkcjonuje już żartobliwy *szoking*, który może być traktowany jako odzwierciedlenie tego zjawiska. Polszczyzna potoczna przejmuje ze sfery ekonomii znacznie więcej.

3. LEKSYKA JĘZYKA BIZNESU JAKO TWORZYWO DLA POLSZCZYZNY POTOCZNEJ I OGÓLNEJ

Procesem odwrotnym do przekształcania wyrazów ogólnonarodowych w terminy jest determinologizacja. Jest zjawiskiem powszechnym, że języki środowiskowe, zawodowe wzbogacają inne odmiany języka, stają się tworzywem polszczyzny oficjalnej i potocznej [Grabias 1994: 210]. Ważne jest to, że wzbogacając inne odmiany językowe, zyskują one nowe znaczenie, które zaczyna współwystępować z prymarnym, terminologicznym [Bajerowa 1980: 55]. Podobnie funkcjonuje w polszczyźnie język ekonomistów.

Przykładem determinologizacji terminu ekonomicznego w polszczyźnie najnowszej jest *sponsoring*, stosowany bardzo często w znaczeniu zbliżonym do *promować, zachwalać*, co nie w pełni zgodne jest ze znaczeniem ekonomicznym. Niepełne znaczenie podaje także *Słownik współczesnego języka polskiego* pod red. B. Dunaja: *sponsorować* 'dobrowolnie finansować jakąś działalność, np.: kulturalną, sportową' [SWJP: 1046]. *Sponsoring* jest zatem utożsamiany z mecenatem, a tymczasem to dobrowolne finansowanie jest reklamą. Takie znaczenie zanotowano w *Słowniku języka polskiego* pod red. M. Szymczaka [SJP-S: 90]. Ten, który sponsoruje, czerpie z działalności tej korzyści; sponsorowana drużyna nosi logo firmy, która ją finansuje, formą dobrze widzianej promocji jest też finansowanie fundacji, koncertów. Sponsor więc nie jest anonimowy.

W polszczyźnie ogólnej często dochodzi także do rozszerzenia zakresu terminów, co najwyraźniej ilustrują nowe frazeologizmy. Terminy, które nabywają znaczeń dodatkowych w wyniku rozszerzenia zakresu ich użycia, zbliżone są do użycia metaforycznych. Początkowo używane są sporadycznie, ale wiele utrwała się w polszczyźnie. Zwroty takie jak: *ponieść koszty swojej decyzji, inwestować w swoje zdrowie* należą do związków frazeologicznych polszczyzny ogólnej.

4. WPLYW EKONOMII A NOWE FRAZEOLOGIZMY POLSKIE

Te dziedziny życia społecznego, które wpływają na rozwój słownictwa ogólnego, przyczyniają się także do wykształcania nowych zwrotów frazeologicznych. Podobnie ekonomia oddziałuje na frazeologię współczesnej polszczyzny. Zdaniem niektórych badaczy zwrot można uznać za stały, jeżeli dokonuje się na nim transformacja [Chlebda 1996: 64]. Wprowadzenie w inny kontekst zwrotów, wyrażań z dziedziny biznesu, ekonomii można by zatem uznać za wykrystalizowanie się nowych jednostek języka. Wśród frazeologizmów motywowanych w jakimś stopniu terminologią ekonomiczną wyróżnić można kilka grup:

4.1. Frazemy¹ właściwe

Do grupy tej zaliczono zwroty i wyrażenia zaczerpnięte z ekonomii bez jakichkolwiek zmian formalnych, jednak ze zmienionym znaczeniem i zakresem użycia, np.:

czek bez pokrycia 'o fałszywej, niemożliwej do wypełnienia obietnicy, zapowiedzi' [SWJP: 142].

ktoś ma czyste konto 'ktoś nie jest niczym obciążony, nie jest nikomu nic winien' [SWJP: 409].

ktoś ma coś na koncie 'mieć za sobą jakieś sukcesy, podjęte zobowiązania, dobre i złe uczynki' [SWJP: 409].

ktoś jest czyjś dłużnikiem 'ktoś ma jakieś niematerialne zobowiązania wobec kogoś' [SWJP: 174].

Jak widać w grupie tej znajdują się frazemy mające znaczenie literalne w języku ekonomistów, a w polszczyźnie potocznej znaczenie przenośne.

4.2. Zmodyfikowane zwroty języka biznesu

Modyfikowanie zwrotów z pola ekonomii dokonuje się na kilka sposobów:

4.2.1. Dodanie elementu spoza języka biznesu:

Ten typ reprezentowany jest przez jeden przykład. Znaczenie metaforyczne uzyskane jest dzięki dodaniu elementu leksykalnego związanego ze sferą uczuć:

udzielić komuś kredytu zaufania [SWJP: 427].

Podany zwrot zbliżony jest do składników następnej grupy, różnica polega na tym, że zmiana znaczenia w cytowanym przykładzie nastąpiła przez dodanie nowego elementu, w grupie poniższych wyrażen liczba składników nie ulega zmianie.

4.2.2. Zmiana łączliwości semantycznej:

Do grupy tej zalicza się zwroty i wyrażenia, w których na płaszczyźnie polszczyzny ogólnej dochodzi do zmiany łączliwości semantycznej w stosunku do zwrotów stricte ekonomicznych. Wyraźnie pozwalają zobrazować to schematy wzorowane na opisach generatywistów². Na przykład dla zwrotu *czyjeś akcje idą w górę* pełny schemat zdania wyglądałby następująco: NPN + NPG + VP + w NPAbi; należałoby także podać łączliwość semantyczną. Jednak dla uchwycenia zmiany semantycznej w analizowa-

¹ FRAZEM jest pojęciem wprowadzonym do literatury lingwistycznej przez W. Chlebde, który przez frazem rozumie „względnie trwałą formę językową, która w danej sytuacji stała się — niezależnie od swych cech strukturalnych i semantycznych — przyjętym (nierzadko jedynym) sposobem wyrażania danego potencjału treściowego” [Encyklopedia kultury polskiej XX wieku. Współczesny język polski, pod red. J. Bartmińskiego, Warszawa 1993, s. 328].

² Wzory skrótów i symboli zaczerpnięte zostały ze *Słownika syntaktyczno-generatywnego czasowników polskich*, pod red. K. Polańskiego, Wrocław 1980.

nych przykładach istotna jest jedynie semantyczna charakterystyka NPG. W języku ekonomistów byłoby: NPG → [-Abstr, - Anim], natomiast dla polszczyzny potocznej schemat wyglądałby następująco: NPG → [-Abstr, +Hum]. Poniżej podawane będą tylko schematy łączliwości semantycznej różniących się elementów w języku biznesu [w schemacie: JB] i polszczyźnie potocznej [w schemacie: P], np.:

czyjeś akcje idą w górę / czyjeś akcje spadają // spadły 'ktoś jest coraz bardziej ceniony, coraz lepiej mu się powodzi / czyjaś pozycja ulega osłabieniu, ktoś jest coraz mniej doceniany' [SJP 1: 21; SWJP: 6]

JB: NPG → [-Abstr, - Anim]

P: NPG → [-Abstr, +Hum].

np. W czasie kampanii wyborczej akcje jednego z kandydatów stale szły w górę.

u kogoś bessa / hossa 'zły okres w czyimś życiu, dołek finansowy lub psychiczny' [LNWO: 31]

JB: NPloc → [Instít]

P: NPloc → [+Hum].

np. Cóż, widzę, że u ciebie znowu bessa!

ktoś dyskontuje coś 'ktoś wyciąga z czegoś niematerialnego korzyści, wykorzystuje coś, wyzyskuje' [SWJP: 214]

JB: NPacc → [- Abstr || Mat]

P: NPacc → [+Abstr].

np. On dyskontuje autorytet naukowy w dziedzinie polityki.

ktoś zainwestował w kogoś / coś 'ktoś poczynił jakieś kroki w danej dziedzinie, by w przyszłości czerpać z tego korzyści niematerialne lub materialne'

JB: NPacc → [- Abstr, +Mat || + Instít]

P: NPacc → [+ Abstr || +Hum].

np. Kurs językowy to dobra inwestycja w dziecko.

Nie chciała inwestować w tę znajomość.

4.3. Zmodyfikowane zwroty polszczyzny ogólnej

Do kolejnej grupy należą nieliczne zwroty utrwalone już w języku potocznym, ale „odświeżone” dzięki leksyce języka biznesu, np.:

ktoś robi coś na własne konto // ktoś robi coś na własną rękę.

ktoś ma do kogoś biznes // ktoś ma do kogoś romans | interes | sprawę.
coś nie jest czymś biznesem // coś nie jest czyjąś sprawą.

Można mówić także o frazeologizmach budowanych na bazie terminów ekonomicznych, jak np.: *ktoś ma coś u kogoś jak w banku, coś jest u kogoś jak w banku, giełda pomysłów, giełda studencka, giełda intelektualna, kapitał doświadczeń.*

Wiadomo, że w zasobie frazeologicznym odbijają się zmiany kulturowe, w zwrotach utrwała się to, co dla danego społeczeństwa istotne, co jest częścią jego kultury. Frazeologia ściśle wiąże się z życiem społecznym, wiadać zatem, jak ważne dla społeczeństwa są zagadnienia związane ze sferą ekonomii. Jednak przedstawione wyżej frazeologizmy mogą świadczyć

także o swoistej modzie językowej. Słowem szczególnie modnym stał się m.in. *pakiet*, funkcjonuje nie tylko jako neosemantyzm ekonomiczny, oznaczający 'zestaw, zbiór przedmiotów, dokumentów' [SWJP: 711]. Z prasy można wynotować także wyrażenia: *pakiet działań*, *pakiet propozycji*, *pakiet wątpliwości*. Ponieważ jednostki takie są identyfikowalne społecznie jako przynależne do określonej odmiany językowej lub wywodzące się z niej, charakteryzują w pewien sposób osobę, która ich używa [Lewicki, Pajdzińska 1993: 320].

5. NOWE METAFORY

Frazeologizmy przedstawione wyżej świadczą już o tym, że za pomocą języka biznesmenów, ekonomistów itp. próbuje się opisywać najróżnorodniejsze realia życia społecznego. Mówienie o jakiejś rzeczy w terminach innej rzeczy właściwe jest metaforze, a dobór nośników metaforycznych zależy od zmiennych doświadczeń zbiorowych. Rozwój cywilizacji, zwłaszcza techniki, przyczynia się do wymiany materiału językowego [Bajerowa 1980: 50], metafory budowane z tworzywa fachowego języka ekonomistów można by zatem traktować jako dowód kolejnej zmiany zbiorowego doświadczenia, wywołanej nową sytuacją gospodarczą Polski po 1989 roku.

Zebrane przykłady metaforycznych użycí fachowego języka ekonomistów pozwalają na stwierdzenie, że w języku ogólnym funkcjonuje metafora strukturalna ŻYCIE SPOŁECZNE TO BIZNES. Jej istnienie upoważnia do wyciągnięcia wniosku, że społeczeństwu wygodnie jest konceptualizować niektóre relacje międzyludzkie, zagadnienia naukowe czy zjawiska społeczne w terminach bankowych, ekonomicznych, giełdowych. Można jednak zastanawiać się nad tym, czy realia ekonomiczne tak bliskie są przeciętnemu użytkownikowi języka, że za ich pomocą w polszczyźnie ogólnej mówi się o innych zjawiskach, czy też taki sposób wyrażania się jest swoistą modą, goszczącą w języku codziennej komunikacji. Trzeba przy tym pamiętać, iż moda ta jest stosunkowo młoda. W *Słowniku gwary studenckiej*, zawierającym materiał językowy sprzed 1968 roku, raz jeden pojawia się przenieśniony użyty termin *giełda* jako 'wymiana uwag na temat zdawania, douczanie się w ostatniej chwili' i *pytanie giełdowe* 'pytanie zdobyte przed salą egzaminacyjną', a także biznes w zwrocie: *alem zrobił biznes, sprzedałem obiady za trzysta złotych* [SGS:104-105, 204, 110, 202-203]. Widać więc, że ówczesny język nie utrzymał popularności terminów gospodarczych, ale też planowa gospodarka temu nie sprzyjała.

Metaforyczne ujmowanie rzeczywistości w kategoriach wszechobecných finansów, bankowości, giełdy itp. jest znakiem czasów dzisiejszych. Potwierdzeniem tego niech będą przykłady z polszczyzny ogólnej, które przynależą do paradygmatu metafory: ŻYCIE SPOŁECZNE TO BIZNES.

Metaforę nadrzędną rozpisać można na warianty:

5.1. Samopoczucie to giełda:

Dobrze jest mieć kochanie, jasny sposób komunikowania, kiedy jest pora na miłość. Jeśli ktoś ma zły dzień, może powiedzieć: „*U mnie bessa!*” [TS].

Ostatnio przeżywam hossę: wszystko mi się udaje [SWJP: 310].

W polszczyźnie pewne stany emocjonalne zawsze ujmowane były metaforycznie. Jeśliby przyjrzeć się sposobom wyrażania dobrego / złego samopoczucia, można zauważyć, że najczęściej pojmowane jest ono w kategoriach **góry / dołu**, np.: *ktoś ma dołek psychiczny, kogoś przygniatają kłopoty, radość kogoś uskrzydla, ktoś jest w siódmym niebie* itp. W takie pojmowanie stanów emocjonalnych wpisują się także zwroty charakteryzujące samopoczucie w kategoriach giełdy. Wydaje się, że nowe warianty metafory, o której pisali Lakoff i Johnson **SZCZĘŚLIWY TO W GÓRĘ; SMUTNY TO W DÓŁ** [Lakoff, Johnson 1988: 37], wykorzystujące terminologię giełdową są przejawem przede wszystkim mody, o ile nie snobizmu językowego.

5.2. Wiedza naukowa to środek finansowy

Terminologia ekonomiczna bywa wykorzystywana również przez inne dziedziny wiedzy jako łatwy sposób wyrażania pewnych treści. Wiedza funkcjonuje jak środek finansowy, jest formą kapitału podlegającego regułom rynkowym:

(...) dzieciom trzeba ukazać tę drogę (do wyrobionego słuchu muzycznego) jak najwcześniej. Wszystkiego każdy jest się w stanie nauczyć. Wierzę zresztą, że owe granice z pokolenia na pokolenie mogą być przesuwane: *następuje akumulacja kapitału, nakłady procentują* [TP].

Język tekstów popularnonaukowych jest w istocie formą uspołecznienia środowiskowego języka specjalnego, jest formą wyjścia z opłotków idiolektu na szeroki rynek języka ogólnego [Lewicki A.M., *Frazeologia stylu naukowego*].

5.3. Doświadczenia transcendentálne to bank:

Istnieje wiele dowodów językowych na wyrażanie tego, co przekracza granice podmiotu poznającego, co pozadoświadczałne, za pomocą metafory **BANKU**. Przykładem jest fragment *Homo viator* G. Marcela:

Liczyłem na takie wydarzenie, wydarzenie to nie nastąpiło. Wydaję się sam sobie *wierzycielem* jakiegoś *niewypłacalnego dłużnika*. Dlaczego? Prawdopodobnie „licząc na coś”, dałem, a przynajmniej uważam, że dałem, dosłownie *udzieliłem kredytu* — wydarzenie zaś czy tajemnicze źródło wydarzenia *nie wypełniło wobec mnie swego zobowiązania*.

Fragmencie ten jest bardzo reprezentatywny. Wydaje się, że taki sposób ujmowania zjawisk abstrakcyjnych ma swoje źródła właśnie w filozofii zachodniej. Zazwyczaj intelektualiści polscy nawiązują do humanistycznej myśli Zachodu, co znajduje odzwierciedlenie nie tylko na płaszczyźnie merytorycznej, ale formalnej, językowej [Kurkowska 1986: 21]. W podanym paradygmacie umieścić można także metaforę Boga — bankiera:

„ABBA BANK” nie jest zwyczajnym bankiem. Jedynym jego właścicielem jest Bóg Ojciec. Bóg Ojciec nie jest podobny do innych bankierów. U Niego wszystkie pożyczki są bezzwrotne. A kiedy do ABBA BANKU coś się przyniesie, od razu jest oprocentowane na 1000 albo jeszcze więcej procent. Na przykład jedna „Zdrowaśka” włożona do ABBA BANKU może mieć nieskończoną wartość. (...) Oddział terenowy ABBA BANKU — parafia wyposażona w bankomat [MGN].

Tekst ten pochodzi z czasopisma dla dzieci, idea ABBA-BANKU propagowana była także w programie telewizyjnym. Widać zatem, że rzeczywistość bankowa uważana jest za bliską nawet dzieciom.

Doświadczenia transcendentálne, nie tylko w Kościele, ujmowane są w kategoriach banku. Następna metafora dotyczy postrzegania relacji społecznych, zagadnień z zakresu etyki i psychologii przez pryzmat gospodarki rynkowej.

5.4. Życie społeczne to rynek

G. Marcel, we wspomnianym już *Homo viator*, pisze o zmonopolizowaniu człowieka przez człowieka (s. 61). Podobnie o miłości mówi E. Fromm:

Miłość często jest jedynie korzystną wymianą między dwojgiem ludzi, którzy uzyskują większość tego, czego mogą oczekiwać, biorąc pod uwagę ich wartość na rynku osobowości [Zimbardo „Psychologia i życie”].

W psychologii mówi się także o stanie *psychologicznego zadłużenia* i o konieczności *splacenia zaciągniętego u kogoś długu*. Relacje międzyludzkie w podobnych kategoriach ujmuje Z. Bauman, mówiąc o *sprywatyzowanym i utowarowionym świecie*, a M. Ossowska twierdzi, że istnieją moralne *normy tracące kredyt*. Do podanych przykładów można dodać kolejne z najnowszej polszczyzny:

Tymczasem to, co dokonuje się w dzisiejszej rzeczywistości, to proces, który moglibyśmy nazwać *klientyzacją* relacji międzyludzkich [TP].

Inflacja szacunku dla samego siebie i deflacja szacunku dla innych tworzą doskonałą aurę bezwstydu [TP].

Śmierć stała się informacją, która nie ma nic wspólnego z ostatecznością, bo *dewaluje się z częstotliwością radiowego dziennika, czyli co godzinę* [TP].

W ramach jednego społeczeństwa różnica gustów bywała niejednokrotnie *dyskontowana z satysfakcją na rzecz poczucia własnej wartości* [M. Ossowska].

W ostatnich zdaniach pojawił się zwrot o dewaluacji, którego przenośne użycie notowane jest już w 1951 roku [SJP-Dor 2: 109], nie jest to zatem metafora nowa [por. też: SWO: 148; SJP 1: 389; SWJP: 214], podobnie funkcjonuje czasownik *dyskontować*, jednak prymarnie miały one znaczenie związane z ekonomią.

W metaforę ŻYCIE SPOŁECZNE TO RYNEK wpisują się także następujące wypowiedzi:

Mąż musi sam sobie powiedzieć „dość”. Wylączyć telefon, komputer, pager. Wziąć swój czas w swoje ręce i podarować go rodzinie. To jest *najważniejsza inwestycja życia* [GN].

Im naród jest szczęśliwszy, tym mniej chętnie zagląda we własną przeszłość. Nie potrzebuje bowiem szukać w niej usprawiedliwienia dla aktualnych bolączek ani *niespłaconego weksla wdzięczności*, którym by wymachiwał przed bardziej zasobnymi i potężniejszymi państwami [GW].

Przedstawione powyżej rozważania dotyczące przekształceń metaforycznych języka biznesu w polszczyźnie ogólnej nie wyczerpują w pełni zagadnienia. Nie zanalizowano dokładnie samych mechanizmów tworzenia znaczeń przenośnych, a zaproponowane omówienia mogą pozostawiać wrażenie niepełnych. Celem opisu było jednak zwrócenie uwagi na zagadnienia związane ze sposobami funkcjonowania tych metafor, zadaniami, jakie one spełniają, przyczynami, które prowadzą do ich powstawania.

Z całą pewnością można mówić dzisiaj o wpływie, jaki ekonomia wywarła na współczesną polszczyznę, do której przenikają elementy wyspecjalizowanego języka ekonomistów. Wpływa to na jej kształt. Zjawisko to należy do grupy najczęstszych innowacji leksykalnych w języku. Obecność języka ekonomistów w polszczyźnie ogólnej przyczynia się także do wymiany jej materiału językowego, powodując nawet wyparcie utrwalonych zwrotów. Jest także język biznesu źródłem wielu nowych przenośni, które ująć można w nadrzędną metaforę strukturalną ŻYCIE SPOŁECZNE TO BIZNES.

Pamiętać jednak należy, że biznes wnika nie tylko do języka. Na wzór rzeczywistych instytucji rynkowych tworzone są podobne formy na innych płaszczyznach życia społecznego, czego dowodem może być chociażby wyżej wspomniany ABBA-BANK. A trzeba dodać, że ta forma urozmaicenia praktyk religijnych cieszyła się dużą popularnością. Podobnie chętnie zaakceptowanym zjawiskiem były SERDUCHOMATY — bankomaty przygotowane dla potrzeb Wielkiej Orkiestry Świątecznej Pomocy w 1999 roku. Można zatem mówić nie tylko o przenikaniu do polszczyzny języka biznesu, ale w ogóle o kreowaniu nowych elementów rzeczywistości, dla których wzorem stają się elementy gospodarki wolnorynkowej.

Wykorzystana literatura

- Bajerowa I., 1980, *Wpływ techniki na ewolucję języka polskiego*, Warszawa-Wrocław.
- Buttler D., 1986, *Tendencje rozwojowe w zasobie słownym polszczyzny*, [w:] H. Krukowska (red.), *Współczesna polszczyzna*, Warszawa, s. 187-219.
- Chlebda W., 1996, *Frazeologia w reklamie i reklama we frazeologii*, [w:] *Problemy frazeologii europejskiej*, Warszawa, s. 57-68.
- Dobrzyńska T., 1993, *Metafora w życiu publicznym*, [w:] S. Gajda (red.), *Języki słowiańskie wobec współczesnych przemian w krajach Europy Środkowej i Wschodniej*, Opole, s. 15-20.
- Grabias S., 1994, *Język w zachowaniach społecznych*, Lublin.
- Kurkowska H., 1986, *Próba charakterystyki socjolingwistycznej współczesnego języka polskiego*, [w:] H. Kurkowska (red.), *Współczesna polszczyzna. Wybór zagadnień*, Warszawa, s. 7-46.
- Lakoff G., Johnson M., 1988, *Metafory w naszym życiu*, przeł. T. P. Krzeszowski, Warszawa.
- Lewicki A. M., Pajdzińska A., 1993, *Frazeologia*, [w:] J. Bartmiński (red.), *Encyklopedia kultury XX wieku*, t. 2: *Współczesny język polski*, Wrocław, s. 307-325.

- Pajdzińska A., 1988, *Frazeologia a zmiany kulturowe*, „Poradnik Językowy” nr 7, s. 480-487.
- Satkiewicz H., 1994, *Typy zmian w zasobie leksykalnym współczesnej polszczyzny*, [w:] K. Handke, H. Dalewska-Greń (red.), *Polszczyzna a/i Polacy u schyłku XX wieku*, Warszawa, s. 123-127.
- Waszakowa K., 1995, *Dynamika zmian w zasobie leksykalnym najnowszej polszczyzny*, „Poradnik Językowy” nr 3, s. 1-12.
- Waszakowa K., 1994, *Słotwórstwo współczesnego języka polskiego. Rzeczowniki sufiksalne obce*, Warszawa.
- Witaszek-Samborska M., 1992, *Wyrazy obcego pochodzenia we współczesnej polszczyźnie*, Poznań.
- Żmigrodzki P., 1995, *Zdania metaforyczne w języku polskim. Opis semantyczno-składniowy*, Katowice.

Wykaz źródeł i ich skrótów

1. SŁOWNIKI:

- LNWO — Markowski A., *Leksykon najnowszych wyrazów obcych*, Warszawa 1996.
- SGS — Kaczmarek L., Skubalanka T., Grabias S. (red.), *Słownik gwary studenckiej*, Warszawa 1994.
- SJP-Dor — Doroszewski J. (red.), *Słownik języka polskiego*, Warszawa 1958-1969.
- SJP — Szymczak M. (red.), *Słownik języka polskiego*, Warszawa 1992.
- SJP S — Szymczak M. (red.), *Słownik języka polskiego. Suplement*, Warszawa 1992.
- SWJP — Dunaj B. (red.), *Słownik współczesnego języka polskiego*, Warszawa 1996.
- SWO — Tokarski J. (red.), *Słownik wyrazów obcych*, Warszawa 1980.

2. CYTOWANA PRASA:

- GW — „Gazeta Wyborcza”
- GN — „Gość Niedzielny”
- MGN — „Mały Gość Niedzielny”
- TP — „Tygodnik Powszechny”
- TS — „Twój Styl”

Justyna Garczyńska
Izabela Winiarska
(Warszawa)

PRZEGLĄD POLSKICH PRAC JĘZYKOZNAWCZYCH OGŁOSZONYCH DRUKIEM W ROKU 1998

Marek J. BATTEK, Joanna SZCZEPANKIEWICZ, *Słownik nazewnictwa krajoznawczego polsko-niemiecki i niemiecko-polski. Śląsk, Ziemia Lubuska, Pomorze Zachodnie. Wörterbuch der landeskundlichen Namen polnisch-deutsch & deutsch-polnisch. Schlesien, Ostbrandenburg, Pommern, Ostpreussen, SILESIA, Wrocław 1998, s. 296.*

Jest to czwarte, rozszerzone i częściowo zmienione wydanie słownika. Praca uwzględnia nazwy ziem, które do 1945 r. należały do Niemiec, po wojnie zaś znalazły się w granicach Polski. W słowniku przyjęto układ rzeczowy i alfabetyczny. W pierwszej części (polsko-niemieckiej) znalazły się nazwy największych miast omawianego obszaru: Wrocławia, Opola, Bytomia, Gliwic, Gorzowa Wielkopolskiego, Jeleniej Góry, Legnicy, Świdnicy, Wałbrzycha, Zabrza i Zielonej Góry, wraz z podanymi w układzie alfabetycznym polskimi i niemieckimi nazwami dzielnic i osiedli, ulic, placów, mostów. W następnych rozdziałach znalazły się nazwy mniejszych miejscowości całego regionu, nazwy gór, jezior, obiektów geograficznych, przełęczy, wodospadów, jaskiń, zamków, itp., wreszcie nazwy ważniejszych rzek i potoków uszeregowane alfabetycznie i w kolejności dopływów. Ponadto słownik zawiera dwa dodatki: pierwszy obejmuje nazewnictwo Wolnego Miasta Gdańska, drugi niemieckie nazwy miejscowości, które do końca pierwszej wojny znajdowały się w granicach Niemiec, a po I wojnie znalazły się w granicach Polski.

Беларуская мова. Najnowsze dzieje języków słowiańskich, red. A. Lukašanec, M. Prigodzič, L. Sjameška, Uniwersytet Opolski — Instytut Filologii Polskiej, Opole 1998, s. 293.

Najnowsze dzieje języków słowiańskich to tytuł serii wydawniczej dokumentującej przemiany języków słowiańskich w latach 1945-1995. Monografie poszczególnych języków powstają w ramach międzynarodowego programu koordynowanego przez S. Gajdę. Tom poświęcony językowi białoruskiemu obejmuje pięć rozbudowanych rozdziałów. Praca opublikowana jest w języku białoruskim, zawiera jednak streszczenia w języku polskim i angielskim. Oto polskie tłumaczenia tytułów rozdziałów: 1. *Z historii języka białoruskiego*; 2. *Socjolingwistyczne aspekty funkcjonowania białoruskiego języka literackiego*; 3. *Gwary języka białoruskiego. Powojenna polityka językowa. Dynamika sytuacji językowej*; 4. *Zmiany w strukturze białoruskiego języka literackiego i dynamika jego norm*; 5. *Dyferencjacja funkcjonalna białoruskiego języka literackiego*.

Ewa BEM-WIŚNIEWSKA, *Funkcjonowanie nazwy Polska w języku czasów nowożytnych (1530-1795)*, Wydawnictwa DiG, Warszawa 1998, s. 242.

Monografia ta zainteresować może nie tylko językoznawców, lecz także historyków i historyków literatury, ma bowiem charakter interdyscyplinarny. Autorka odtwarza całą siatkę pojęć związanych z nazwą *Polska*, ukazuje ich współistnienie i wzajemne zależności. Praca zawiera nie tylko analizę semantyczną, lecz także opracowanie statystyczne badanego materiału językowego.

Krystyna BOBER, Iwona KWIECIŃSKA-KAŁUŻA, *Nowy słownik ortograficzny języka polskiego*, ABC Future Spółka z o.o., Warszawa 1998, s. 640.

Słownik zawiera około 40 tys. haseł, wśród których znajdujemy także nowsze zapożyczenia i nazwy własne (nazwiska obce, nazwy miejscowości, instytucji itp.). Autorki korzystały z wcześniejszych słowników ortograficznych i frazeologicznych. Uwzględniły nowe zasady ortograficzne ustalone przez Komisję Kultury Języka Komitetu Językoznawstwa PAN, między innymi dotyczące zasad pisowni imiesłów przymiotnikowych. Słownik poprzedza część teoretyczna, nosząca niezbyt fortunny tytuł *Niektóre zasady pisowni*.

Ireneusz BOBROWSKI, *Gramatyka opisowa języka polskiego. (Zarys modelu generatywno-transformacyjnego)*, t. 2: *Od struktur wyjściowych do tekstu*, Wyższa Szkoła Pedagogiczna im. Jana Kochanowskiego, Kielce 1998, s. 295.

Jest to drugi i ostatni tom wymienionej gramatyki (I tom *Struktury wyjściowe* ukazał się w 1995 r.). Składa się z czterech części i zakończenia. Część pierwsza zatytułowana *Związki składniowe w leksykonie* zawiera m.in. rozdziały: *Co to są związki składniowe?*, *Tradycyjne związki składniowe a akomodacja syntaktyczna*, *Przykładowe relacje akomodacyjne*, *Subkategoryzacja*; *zdanie minimalne*; *ciąg maksymalny*. W części drugiej autor omawia transformacje i ich ograniczenia, w części trzeciej i czwartej problemy fonologii, morfonologii, fleksji, słowotwórstwa i organizacji tekstu. W zakończeniu Czytelnik znajdzie zwięzłe przedstawienie syntaktycznego modelu języka.

Anna BOJANOWICZ-POLLAKOWA, Krystyna CEMBRZYŃSKA, Alina ZARZYCKA, *Polonisto, znajdź miarę... Próby obiektywizacji oceny kompetencji polonistycznych*, Wydawnictwo „INNOWACJE”, Goleiszów 1998, s. 215.

Książka dotyczy teorii pomiaru dydaktycznego, dążącej do stworzenia jednoznacznego systemu oceniania osiągnięć uczniów, koniecznej w związku z reformą oświaty i związanym z nią nowym kształtem egzaminu dojrzałości z języka polskiego. Publikacja ma trzy części. W części I zawarte zostały refleksje nad tym, „jak przysposabiać ucznia klasy I do pracy z podręcznikiem i jak tekst może go przygotować do napisania eseju”. W części II znajdują się wyniki testu sprawdzającego przygotowanie uczniów klasy II do zrozumienia tekstu naukowego, w części III zaś, wyniki badania kompetencji czytania tekstu poetyckiego w klasie IV. W części uzupełniającej polonistów szkół średnich znajdują materiały pomocnicze, m.in. nowe, niesprawdzone jeszcze testy, plan kształcenia w klasie maturalnej, a także „próbę rozpisania tradycyjnego tematu maturalnego na poziomych wymagań, zgodnie ze standardami egzaminacyjnymi”.

Igor BURKHANOV, *Lexicography. A dictionary of basic terminology*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Rzeszowie, Rzeszów 1998, s. 285.

Słownik powstał z myślą o studentach wydziałów neofilologicznych. Zawiera omówienie podstawowej terminologii z zakresu leksykografii z ukazaniem jej związków z dziedzinami pokrewnymi, jak leksykologia, semantyka czy semiotyka. Artykuły hasłowe są rozbudowane, zawierają odsyłacze i wskazówki bibliograficzne. Praca została opublikowana w języku angielskim.

Czterechsetlecie unii brzeskiej: Zagadnienia języka, pod red. Z. Leszczyńskiego, Towarzystwo Naukowe KUL, Lublin 1998, s. 203.

Tom ten otwiera nową serię wydawniczą *Lingua sacra*, dotyczącą zagadnień języka religijnego. Niniejsza publikacja obejmuje 15 artykułów będących pokłosiem konferencji poświęconej językowym konsekwencjom unii brzeskiej. Oto ich tytuły: B. Walczak, *Językowe konsekwencje unii brzeskiej. Postulaty badawcze*; L. Moszyński, *Cerkiewnosłowiańska tzw. Moskiewska Msza Maryjna jako odzwierciedlenie litewsko-białorusko-polskich kontaktów kulturowych w XV wieku*; M. Karpluk, *Ku dalekiemu pojednaniu. Dysputa prawosławno-katolicka metropolity Piotra Mohyty z ks. Kasjanem Sakowiczem*; K. Szcześniak, L. Jankowska, *Uwagi na temat języka „Wierszy o Męce Pańskiej...” Symeona Połockiego*; L. A. Jankowska, K. Szcześniak, *Właściwości językowo-stylistyczne wczesnej poezji Symeona z Połocka (deklamacja „Wiersze o Męce Pańskiej w cerkwi mowione”)*; Z. Leszczyński, *Religijne słownictwo i frazeologia w „Kronice mohylowskiej” z 1747*; M. Kucala, *Odbicie prześladowań unitów w języku pamiętników*; M. Łesiów, *Osobliwości językowe cerkiewnych pieśni ukraińskich do św. Józefata*; B. Matuszczyk, *Do swego Boga. Religijna frazeologia w unickich opowiadaniach S. Żeromskiego i W. Reymonta*; H. Duda, *Pisać ikonę*; W. Makarski, *Elementy zachodniochrześcijańskie w toponimii i w nazwach obiektów sakralnych na kresach wschodnich (zarys problematyki)*; M. Makuchowska, *O języku modlitwy*; M. Nowak, *Uwspółcześnianie języka religijnego. Językowa analiza form przepowiadania wspólnotowego*; D. Bieńkowska, *Ekwiwalenty łacińskich rzeczowników w przekładzie „Psalterza” J. Wujka (1594)*; J. Sobczykowa, *O zrozumiałości języka liturgicznego*.

Feliks CZYŻEWSKI, Stefan WARCHOŁ, *Polskie i ukraińskie teksty gwarowe ze wschodniej Lubelszczyzny*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 1998, s. LXX, 496.

Tom zawiera teksty gwarowe „dwujęzycznej ludności autochtonicznej najstarszego pokolenia” z 29 wsi wschodniej Lubelszczyzny, tj. z obszaru zwartego (do 1939 r.) występowania gwar ukraińskich w Polsce. Teksty, przeważnie monologowe, zestawione są w układzie paralelnym dla każdej wsi (teksty polskie — teksty ukraińskie) i tematycznym, co pozwala ilustrować obustronne interferencje, zaopatrzone w komentarze językowe i kulturowe. Metryczki podane dla poszczególnych wsi podają ich charakterystykę socjolingwistyczną. W obszernym wstępie autorzy omawiają stosunki polsko-ruskie (granice etniczne) w IX-XIV w. i sytuację polityczno-administracyjną (granice, osadnictwo) w XV-XVI w., następnie sytuację i stosunki językowe oraz wyznaniowe od XVI w. aż do okresu po II wojnie światowej, stopień zachowania gwar ukraińskich, różnicowany stosunek ludności obu grup etnicznych do swojej gwary i do gwar sąsiadów. Przedstawiają stan badań nad gwarami polskimi i ukraińskimi wsch. Lubelszczyzny i wyniki badań w syntetycznym usystematyzowaniu cech gwaro-

wych polskich i ukraińskich. Wstęp zawiera 12 map. Na końcu tomu znajdują się słowniczki wyrazów do tekstów polskich i osobno do tekstów ukraińskich, bibliografia oraz indeksy wyrazów polskich i ukraińskich.

Český jazyk. Najnowsze dzieje języków słowiańskich, red. J. Kořenský, Uniwersytet Opolski — Instytut Filologii Polskiej, Opole 1998, s. 216.

„Tom *Český jazyk* — czytamy w *Słowie wstępnym* — po zespołowych monografiach: *Српски језик* (red. M. Radovanović, Opole 1996), *Български език* (red. S. Dimitrova, Opole 1997) i *Русский язык* (red. E. Širjaev, Opole 1997), *Serbščina* (red. H. Faska, Opole 1998) stanowi kolejny człon serii wydawniczej *Najnowsze dzieje języków słowiańskich*. Powstaje ona jako rezultat realizacji międzynarodowego programu „Współczesne przemiany języków słowiańskich (1945-1995)”. W druku znajdują się tomy słowacki, słoweński i macedoński, a w końcowej fazie przygotowania monografie: białoruska, chorwacka, kaszubska, polska i ukraińska. Celem wykonawców programu i autorów poszczególnych tomów serii jest uchwycenie losów swoich języków na tle zasadniczych przeobrażeń kulturowych i cywilizacyjnych, jakie przeżywa słowiańska Europa po II wojnie światowej. Adresujemy nasz trud nie tylko do filologów, lecz także do tych wszystkich, którzy interesują się światem Słowian oraz chcą go poznać i zrozumieć”. Praca napisana jest po czesku i zawiera streszczenie w języku polskim. Składa się z następujących rozdziałów: 1. *Jazyková situace na území ČSR, ČSSR, ČSFR, ČR*; 2. *Funkční stratifikace češtiny*; 3. *Jazyková politika*; 4. *Pěče o češtinu*; 5. *Proměny spisovné češtiny*.

Grzegorz DĄBKOWSKI, *Czy na pewno wiesz, jak to powiedzieć?*, Wydawnictwo TAKT, Kielce 1998, s. 187.

W książce tej autor zgromadził 3 500 tekstów językowych opracowanych na podstawie *Praktycznego słownika poprawnej polszczyzny. Nie tylko dla młodzieży*, wydanego w 1995 r. pod red. A. Markowskiego. Książka składa się z dwóch części. W pierwszej znajdują się numerowane kolejno testy językowe, w drugiej — ich rozwiązania wraz z odsyłaczami do odpowiednich haseł *Praktycznego słownika*.

Anna DĄBROWSKA, *Język polski*, Wydawnictwo Dolnośląskie, Wrocław 1998, s. 281.

Jest to praca z popularnonaukowej serii *A to Polska właśnie*. Autorka w przystępny sposób omawia takie zagadnienia, jak pochodzenie języka polskiego, słownictwo rodzime i zapożyczone, zmiany w systemie fonetycznym, fleksyjnym, składniowym, kształtowanie się polskiej ortografii, powstanie polskiego języka literackiego, zróżnicowanie terytorialne i środowiskowe języka oraz zagadnienia onomastyczne. Nie jest to jednak podręcznik do historii języka polskiego. Autorka umiejętnie łączy historię ze współczesnością. Język ukazuje jako element kultury narodowej. Niewątpliwym walorem tej książki są wspaniałe ilustracje, zdjęcia np. starodruków itp. nawiązujące do omawianych zagadnień. Książkę tę można polecić uczniom szkół średnich, studentom studiów licencjackich, obcokrajowcom i wszystkim zainteresowanym językiem polskim.

Anna DĄBROWSKA, *Słownik eufemizmów polskich, czyli w rzeczy mocno w sposobie łagodnie*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1998, s. 323.

Słownik gromadzi około 3 tys. określeń eufemistycznych, czyli „wyrazów i wyrażeń neutralnych lub nacechowanych pozytywnie, użytych w miejsce takich, na które nałożone zostało z jakiegokolwiek powodu tabu”. Ma on układ tematyczny: eufemizmy (wyrazy pojedyncze, wyrażenia i zwroty) stanowiące hasła zgromadzone zostały wokół pojęć, do których się odnoszą. W obrębie pól zachowany został porządek alfabetyczny. Przy każdym hasle podana jest definicja synonimiczna, będąca nazwą wprost danego zjawiska lub rzeczy, niektóre hasła opatrzone są kwalifikatorami. Następnie są podawane „informacje odnoszące się do pochodzenia wyrażenia hasłowego, jego zakotwiczenia w kulturze lub dotyczące zabiegów językowych, towarzyszących tworzeniu eufemizmu”, jego warianty, przykłady użycia zaczerpnięte ze źródeł pisanych lub języka potocznego, odsyłacze.

Anna DĄBROWSKA, Romana ŁOBODZIŃSKA, *Polski dla cudzoziemców*, Towarzystwo Przyjaciół Polonistyki Wrocławskiej, Wrocław 1998, s. 347.

Podręcznik ten napisany został z myślą o czterotygodniowym kursie języka polskiego, odbywającym się we Wrocławiu w ramach Szkoły Języka Polskiego i Kultury dla Cudzoziemców. Jest przeznaczony dla studentów z angielskiej i niemieckiej strefy językowej. „Podręcznik zakłada konieczność uczenia się pod kierunkiem lektora — brak jest w nim bardziej szczegółowych objaśnień gramatycznych; ograniczono się do podania głównych właściwości polskiego systemu gramatycznego” (s. 6). Zawiera 21 jednostek lekcyjnych w następującym układzie: 1. Tekst i pytania do tekstu; 2. Dialogi tematyczne, związane z tekstem; 3. Materiał gramatyczny; 4. Ćwiczenia; 5. Klucz do ćwiczeń.

Karol DEJNA, *Atlas gwar polskich*, t. 1: *Małopolska*, Polska Akademia Nauk Komitet Językoznawstwa, Warszawa 1998, s. 405.

Atlas ma charakter diachroniczno-synchroniczny, stara się dać zarys dotychczasowej wiedzy o gwarach polskich, uzupełnia dotychczasowe dane i ustalenia dialektologii materiałami współczesnymi. Mapy odzwierciedlają nie tylko obecny zasięg cech dialektalnych, lecz także niektóre zmiany diachroniczne. Stąd atlas może być pomocny przy określaniu stopnia integracji językowej gwar i języka literackiego. Materiał do atlasu zbierano w 660 punktach na podstawie kwestionariusza liczącego 2 tys. pytań. W atlasie przeważają mapy syntetyzująco-zbiornicze. Przyjęto bowiem założenie, że „zamiast większej ilości map z pełną ilustracją fonetycznych postaci wyrazu czy jego formy do AGP wejdą głównie mapy syntetyzująco-zbiornicze, na których byłoby możliwe ukazanie różnych zakresów i zasięgów występowania mapowanego zjawiska”. Mapy pogrupowano według zagadnień: 1. *Usytuowanie badanego terenu*; 2. *Najdawniejsze polskie cechy dialektalne*; 3. *Zróżnicowania gwarowe w obrębie korelacji dźwięczności*; 4. *Zmiany w obrębie korelacji lokalizacji przeszkody wydechu*; 5. *Zmiany w obrębie korelacji przeszkody wydechu*; 6. *Zmiany w obrębie korelacji palatalności*; 7. *Zmiany w obrębie grup spółgłoskowych*; 8. *Ewolucja otwartych nienosowych*; 9. *Ewolucja otwartych nosowych*; 10. *Zróżnicowania w zakresie morfologii*; 11. *Zasięgi niektórych leksemów*.

Krystyna DŁUGOSZ-KURCZABOWA, *Słownik szkolny. Etymologia*, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1998, s. 335.

Celem słownika jest spopularyzowanie wiedzy z zakresu etymologii i przedstawienie pochodzenia wybranych wyrazów. Autorka uwzględnia wyrazy ważne z punktu widzenia kulturowego, słowa o dużej frekwencji, słownictwo związane z realiami życia szkolnego i młodzieżowego oraz słowa o ciekawej etymologii. „Słownik ma układ alfabetyczny, natomiast w hasłach jest uporządkowany, w zależności od potrzeby, według kryteriów derywacyjnych, rzadziej chronologicznych i bardzo rzadko alfabetycznych” (s. 6-7). Integralną częścią słownika jest indeks, który umożliwia znalezienie odpowiedniego wyrazu. Publikacja ta powstała z myślą o uczniach szkół średnich, jednak może zainteresować także językoznawców i wszystkich miłośników języka.

Krystyna DŁUGOSZ-KURCZABOWA, Stanisław DUBISZ, *Gramatyka historyczna języka polskiego. Podręcznik dla studentów polonistyki*, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 1998, s. 334.

O układzie i założeniach podręcznika autorzy piszą: „Niniejszy podręcznik zawiera ten zakres wiadomości z gramatyki historycznej języka polskiego, który stanowi kurs podstawowy, najczęściej realizowany na studiach polonistycznych. Obejmuje on następujące części tematyczne: 1. Pochodzenie języka polskiego; 2. Fonetyka i fonologia języka polskiego — rozwój historyczny; 3. Fleksja imienna; 4. Fleksja werbalna. Przedmiotem opisu jest ewolucja systemu języka polskiego w zakresie fonetyki, fonologii i fleksji, jednakże ze względu na jakość procesów i tendencji rozwojowych oraz ich zasięg chronologiczny — przedstawiamy tę problematykę w ujęciu genetycznym, tj. na tle zjawisk charakterystycznych dla języka praindoeuropejskiego i prasłowiańskiego. Punktem wyjścia jest dla nas proces językowy — zmiana językowa. W jego opisie staramy się uwzględnić istotę procesu, warunki determinujące jego zachodzenie, chronologię, konsekwencje dla systemu językowego. Opis diachroniczny uzupełniamy synchronicznymi zestawieniami i podsumowaniami, ukazującymi najważniejsze stadia rozwojowe języka” (s. 13).

Adam DOBRACZEWSKI, *Cechy składniowe i semantyczne polskich dopowiedzeń potwierdzających*, Uniwersytet Warszawski, Katedra Lingwistyki Formalnej, Warszawa 1998, s. 117.

Celem pracy jest analiza składniowa i semantyczna 15 dopowiedzeń potwierdzających: *tak, aha, owszem, no, oczywiście, naturalnie, jasne, pewnie, no chyba, jak najbardziej, a jakże, a jak, a co, właśnie i otóż to*, konstytuujących twierdzące odpowiedzi na pytania o rozstrzygnięcie. Praca zawiera wstępne eksplikacje ich znaczeń, ogólną charakterystykę składniową i semantyczną dopowiedzeń, a także opis cech pragmatycznych niektórych spośród analizowanych jednostek.

Henryk DUDA, „...Każdą razą Biblią odmieniac”. *Modernizacja języka przedruków Nowego Testamentu ks. Jakuba Wujka w XVII i XVIII wieku*, Towarzystwo Naukowe KUL, Lublin 1998, s. 182.

Autor porównuje pierwodruk tłumaczenia Nowego Testamentu J. Wujka z 1594 roku z trzema późniejszymi przekładami, mianowicie wydaniem z 1647 roku (Kraków), z 1771

(Wrocław) i 1772 (Chełmno). Analiza językowa, która obejmuje przede wszystkim zmiany fonetyczne, słowotwórcze i fleksyjne, „pozwala prześledzić, jak ewolucja polszczyzny, w wypadku XVII stulecia wszystkich jej podsystemów, w wypadku XVIII wieku jedynie płaszczyzny morfologicznej, wyciskała swoje piętno na tekście Wujkowym, jak czas wpisywał się w przekład” (s. 168). Badaczy zajmujących się stylem (językiem religijnym) zainteresuje rozdział teoretyczny, w którym autor zawarł szereg cennych spostrzeżeń dotyczących języka religijnego (religii) oraz związków języka i religii.

Anna DUSZAK, *Tekst, dyskurs, komunikacja międzykulturowa*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1998, s. 386.

„Praca — czytamy we *Wstępie* — reprezentuje nurt dociekań, który opowiada się za budowaniem interdyscyplinarnej nauki o tekście. Nie jest to nurt jednorodny, ani jednoznacznie wykrystalizowany. Celem pracy jest wskazanie tych aspektów lingwistycznych badań nad tekstem i dyskursem, które sprzyjają takiemu właśnie interdyscyplinarnemu spojrzeniu na zjawiska komunikacji językowej”. Składa się ona z następujących rozdziałów: 1. *Wprowadzenie — lingwistyka tekstu i analiza dyskursu*; 2. *Pomiędzy gramatyką a tekstem*; 3. *Orientacja w dyskursie*; 4. *Typologia zdarzeń komunikacyjnych*; 5. *Kulturowe uwarunkowania dyskursu*. Całość kończy bogata bibliografia, indeks nazwisk oraz indeks rzeczowy.

Dziedzictwo kulturowe utrwalone w języku. Księga pamiątkowa ofiarowana jubileuszowo Prof. Feliksowi Plucie, pod red. M. Lesz-Duk i S. Podobińskiego, Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Częstochowie, Instytut Filologii Polskiej, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Częstochowie, Częstochowa 1998, s. 373.

Językoznawców mogą zainteresować w tym tomie następujące artykuły: S. Podobiński (oprac.) *Wykaz osiągnięć w pracy dydaktyczno-badawczej prof. zw. dra hab. Feliksa Pluty*; A. Bańkowski, *Skąd „mamy pietra”?*; E. Bilos, *Słownictwo lekcji a „Słownik minimum języka polskiego”*; R. Bizior-Ociepa, *Formy „chłopy”, „soldaty” w prozie Jędrzeja Kitowicza*; A. Czuj, *Magia językowa jako podstawowy warunek powstania tabu*; V. Jaros, *Nieoficjalne antroponimy odimienne mieszkańców dawnego powiatu częstochowskiego*; M. Lesz-Duk, *Kohezja składniowa (koherencja) we współczesnych tekstach publicystycznych*; A. Majkowska, *Wtrącone elementy językowe w języku mówionym mieszkańców Częstochowy*; G. Majkowski, *O pewnym typie okolicznika czasu w historii polszczyzny*; P. Płusa, *Strategie translacji a strategie zachowań językowych — problematyka akwizycji kompetencji tłumaczeniowych*; S. Podobiński, *Stan badań terminoznawczych w językoznawstwie polskim*; B. Pokorna, *O języku narracji w „Urodzie na czasie” Leopolda Buczkowskiego*; E. Skoczylas, *Uwagi nad frazeologią Władysława Betzy*; D. Suska, *Leksyka środowiskowa w utworach Marka Hłaski*; A. Szyndler, *Jak cię widzą, tak cię piszą, czyli o stereotypie Polaka w literaturze szwajcarskiej słów kilka*; K. Żurawska, *Stylizacja gwarowa w powieści Wilhelma Szewczyka pt. „Gadzi raj”*; A. Płusa, *Gwara więzienna w „Cynku” Mariana Czuchnowskiego*; E. Skoczylas, *Deminutywa w twórczości poetyckiej Władysława Betzy i ich funkcja stylistyczna*; K.Z. Szymańska, *Specyfika słownictwa w prozie narracyjnej Józefa Weyssenhoffa*; R. Bizior-Ociepa, *O ortografii pism Jędrzeja Kitowicza (1728-1804)*; B. Kubicka-Czekaj, *Mój profesor Klemensiewicz*; B. Kulka, *Sądy polskich językoznawców o nauczaniu języka ojczystego (1870-1918)*; E. Bilos (rec.), *Stanisław Podobiński: „Kształtowanie się polskiej terminologii rolniczej”, Częstochowa-Kraków 1997.*

Etnolingwistyka. Problemy języka i kultury, t. 9/10, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 1998, s. 366.

Prezentowany tom zawiera następujące rozprawy: R. Tokarski, *Językowy obraz świata a niektóre założenia kognitywizmu*; Z. Muszyński, *Indywidualizm w ujmowaniu języka i kultury jako konsekwencja kognitywizmu*; Л. Невская, *Семантическая структура балто-славянского погребального причитания*; М. Жуикова, *Номинация смерти и архаическое мышление*; A.B. Burzyńska, J. Kamieniecki, *Wpływ przeszłości na językowy obraz śmierci ludzi i zwierząt w polszczyźnie*; A. Krzyżanowska, *„Ostatnia podróż” — czyli polska i francuska metaforyka śmierci*; Z. Profantová, *Językowy obraz śmierci na Słowacji*; M. Marczevska, *Dąb — drzewo zmarłych (z rozważań nad językowo-kulturowym obrazem dębu)*; T. Pierśniak, *Paraliterackie wizje śmierci i umierania w kulturze sarmackiej*; J. Bartmiński, *„Dusze rzewnie zapłakały”. Odmiany gatunkowe pieśni o wędrówce dusz szukających miejsca wiecznego spoczynka*; K. Długosz, *Językowy obraz wojny w inskrypcjach nagrobnych i pieśniach ludowych*; J. Kolbuszewski, *Współczesne nekrologi pożegnalne*.

Ponadto w tomie zebrane zostały następujące materiały: J. Szymański, *Pieśni „pustych nocy”*; J. Adamowski, J. Doda, H. Mickiewicz, *Śmierć i pogrzeb w relacjach Polaków mieszkających na Białorusi*; S. Niebrzegowska, *„Dusze na pokucie”. Lubelskie opowieści wierzeniowe*; J. Petera, *Tradycyjne obrzędy i zwyczaje pogrzebowe na Lubelszczyźnie*; K. Lach, *Pieśni pogrzebowe na pograniczu kulturowym i etnicznym (Borucin w Raciborskiem)*.

W dziale trzecim znalazły się recenzje i omówienia publikacji dotyczących obrzędów pogrzebowych.

Tom zamyka artykuł A. Zoły, *Śpiewy za zmarłych w źródłach fonograficznych Instytutu Muzykologii KUL*.

Magdalena FOLAND-KUGLER, *Uczymy polskiego na Wschodzie. Poradnik metodyczny*, Wydawnictwa CODN, Warszawa 1998, s. 124.

Książka przeznaczona jest dla nauczycieli języka polskiego wyjeżdżających na Wschód i służyć ma jako przewodnik w pracy lektorskiej. Kandydaci na nauczycieli znajdą w niej porady ogólne dla lektorów, omówienie systemowych różnic między językiem rosyjskim a polskim, typy ćwiczeń leksykalnych i gramatycznych wykorzystywanych w pracy z cudzoziemcami, dziesięć kompleksów lekcji na wybrane tematy, rozwijających leksykę ucznia lub doskonalących jego wiedzę gramatyczną, charakterystykę podręczników języka polskiego dla cudzoziemców oraz teksty badające świadomość językową kandydatów na nauczycieli języka polskiego na Wschodzie.

Michał GRADOWSKI, Zdzisław ŻYGULSKI jun., *Słownik uzbrojenia historycznego*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1998, s. 185 + ilustracje.

Praca ta zainteresować może historyków języka, choć wbrew tytułowi nie ma charakteru leksykograficznego. Jest to poprawiona i uzupełniona wersja opracowania, które w 1982 r. zostało opublikowane w niewielkim nakładzie przez Ośrodek Dokumentacji Zabytków do użytku wewnętrznego, dla potrzeb dokumentacyjnych. W omawianej pracy znaleźć można wiele ciekawych szczegółów dotyczących budowy i przeznaczenia broni, kraju jej wynalezienia czy pochodzenia, często, choć nie zawsze, także informacje o pochodzeniu nazwy danej broni. Mimo braków leksykograficznych *Słownik uzbrojenia* stanowić może punkt wyjścia badań językoznawczych poświęconych słownictwu z tego kręgu tematycznego.

Gramatyka języka staro-cerkiewno-słowiańskiego. Materiały do ćwiczeń. Seria druga. Opracowania, wybór H. Karaś, Uniwersytet Warszawski. Wydział Polonistyki, Warszawa 1998, s. 138.

Jest to drugie wydanie skryptu przeznaczonego dla studentów polonistyki zaocznej. Autorka dokonała wyboru wiadomości teoretycznych oraz ćwiczeń z istniejących, lecz niekiedy trudno dostępnych i zbyt obszernych podręczników gramatyki języka staro-cerkiewno-słowiańskiego. Skrypt ten ma wprowadzić studentów polonistyki w zagadnienia diachroniczne.

Gramatyka współczesnego języka polskiego. Morfologia, pod. red. R. Grzegorzycowej, R. Laskowskiego, H. Wróbla, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1998, cz. 1, s. 1-360, cz. 2, s. 361-633.

Jest to drugie, zmienione wydanie tzw. *zółtej gramatyki*, podręcznika uniwersyteckiego obejmującego morfologię, czyli fleksję i słowotwórstwo wraz z morfonologią i morfotaktyką. Przy zachowaniu ogólnej koncepcji wydania pierwszego z 1984 r., w obecnej edycji wprowadzono szereg zmian, które uwzględniają osiągnięcia językoznawstwa polonistycznego ostatnich dziesięciu lat oraz lepiej dostosowują podręcznik do potrzeb dydaktyki uniwersyteckiej. Wiele rozdziałów obecnego wydania opracowano na nowo. „W części teoretycznej (*Zagadnienia ogólne morfologii*) na nowo został opracowany rozdział poświęcony wyrazowi, zmiany wprowadzono również w rozdziale o częściach mowy. W rozdziale *Kategorie morfologiczne języka polskiego* dodano obszerny fragment o znaczeniowej klasyfikacji czasowników (*Uwagi o znaczeniu czasowników*) potrzebny do naświetlenia większości kategorii gramatycznych czasownika, takich przede wszystkim jak aspekt, tryb i strona. Na nowo opracowano rozdział poświęcony aspektowi, częściowo zmieniono rozdział o trybie (znacznie rozbudowana została partia dotycząca trybu rozkazującego) oraz o dialezie. Inaczej niż w wydaniu pierwszym została opisana fleksja czasownika i rzeczownika. W rozdziale poświęconym czasownikowi najistotniejsze zmiany to: a) opis relacji morfologicznych w sufiksalnych parach aspektowych przeniesiono z fleksji do słowotwórstwa (natomiast sama kategoria aspektu została omówiona we fleksji jako kategoria klasyfikująca czasownika); b) ze względu na potrzeby dydaktyki zrezygnowano z opisu budowy form fleksyjnych czasownika wychodzącego od jednego tematu podstawowego i powrócono do tradycyjnego w polonistyce opisu opartego na przeciwstawieniu dwu tematów — tematu bezokolicznika i tematu czasu teraźniejszego [...]. W obrębie rzeczownika przywrócono tradycyjny podział według kategorii rodzaju. W części słowotwórczej dwa rozdziały zostały zmienione całkowicie — rozdział poświęcony słowotwórstwu czasownika (H. Wróbel) i rozdział o słowotwórstwie przymiotnika (K. Kallas)”. Całość materiału została podzielona na dwie części. Część I zawiera następujące rozdziały: I. *Zagadnienia ogólne morfologii* (R. Laskowski); II. *Morfonologia* (K. Kowalik); III. *Fleksja* (R. Laskowski, A. Orzechowska). W części II (będącej osobnym tomem) znajdują się pozostałe rozdziały: IV. *Słowotwórstwo* (R. Grzegorzycowa, J. Puzynina, K. Kallas, H. Wróbel); V. *Morfotaktyka* (K. Kowalik).

Granice języka, pod red. A. Żuk, Wydawnictwo UMCS, Lublin 1998, s. 176.

Na zawartość tomu składają się studia z „szeroko rozumianej filozofii języka, nade wszystko o profilu semantycznym”. Są to następujące prace: W. Pycka, *Trzy filozofie języka*; J. Woleński, *Transcendent(a)ność semantyki*; L. Borowski, *Zagadkowa mowa tantryczna*; J. Świderek, *Język a poznanie w filozofii Platona*; A. Żuk, *Dekonstrukcja zdekonstruowana*.

Logiczna krytyka metody Derridy; K. Kosior, *Właściwy pogląd i kwestie nie rozstrzygnięte przez Buddę*; A. Kapusta, *Logika psychotycznego urojenia*; J. Jusiak, *O mowie dźwięków*; A. Drabarek, *Granice języka etyki — czyli o sposobach prowadzenia sporów*; A. Niemczuk, *Przedmiot języka wartościującego*; S. Jedynak, *Granice religii w ujęciu Axela Hägerstroma*; M. Murat, *Granice miłości — wybrane aspekty problemu*.

Iryda GREK-PABISOWA, Kwiryna HANDKE, Małgorzata OSTRÓWKA, Anna ZIELIŃSKA, *Bohatyrowicze sto lat później*, SOW, Warszawa 1998, s. 339.

Książka zawiera informacje o życiu mieszkańców Grodna, Bohatyrowicz, Miniewicz, Zaniewicz, Łunnej na Grodzieńszczyźnie z czasów Elizy Orzeszkowej i współczesnych. W publikacji wykorzystano fragmenty listów Elizy Orzeszkowej i jej powieści *Bene nati* oraz relacje dzisiejszych mieszkańców wymienionych wyżej wsi, które zebrano w następujące kręgi tematyczne: okolica, ludzie, język i kultura, nadniemeńska przyroda, zwyczaje, dom, gospodarstwo oraz przemiany dziejowe. „Oprócz relacji, opowiadań i fragmentów tekstów E. Orzeszkowej książka zawiera rozdziały dotyczące Kresów północno-wschodnich w okresie zaborów, walki o zachowanie polskości, w tym roli świątłych jednostek, takich jak E. Orzeszkowa, która spędziła tutaj większą część swojego życia. Odrębne rozdziały są poświęcone sytuacji języka polskiego na tym obszarze oraz szczególnie na Grodzieńszczyźnie” (s. 11).

Jan GRZENIA, *Słownik nazw własnych. Ortografia, wymowa, słowotwórstwo i odmiana*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1998, s. 386.

Słownik zawiera około 11 tys. haseł, na które składają się nazwy osobowe i geograficzne, nazwy firm i instytucji, marek produktów oraz inne nazwy własne mogące sprawiać kłopoty poprawnościowe (np. *Nowy Testament*, *Rota*). „Książka składa się z dwu części. W części pierwszej zostały omówione zasady użycia nazw własnych, w tym, jak zapowiada podtytuł, pisownia, wymowa, słowotwórstwo i odmiana, a także inne zagadnienia, np. szyk imienia i nazwiska, tworzenie i użycie nazw żeńskich, zalecenie używania w publikacjach nazwisk z imionami, zasady polszczenia nazw obcych, wariantywność — jej przyczyny i granice. Część druga to słownik w układzie zasadniczo alfabetycznym. W części odnoszącej się do słowotwórstwa układ alfabetyczny został uzupełniony gniazdowym, gdyż nazwy mieszkańców, przymiotniki od nazw miejscowych i osobowych oraz wyrazy pospolite utworzone od nazw własnych zostały podane razem z podstawową nazwą” (s. 8).

Maria GUDRO, *Plan pracy nauczyciela polonisty w klasie 7. Rozkład materiału opracowany na podstawie podręczników Marii Nagajowej „Słowo i obraz”, „Słowa grzeczne i skuteczne”*, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1998, s. 112.

Prezentowany plan obejmuje „materiał programowy obowiązujący w klasie siódmej zawarty w podręcznikach Marii Nagajowej, lekturę obowiązkową i uzupełniającą oraz pracę samokształceniową uczniów. [...] W planie uwzględniono lekcje poświęcone czytaniu tekstów literackich i innych tekstów kultury; pisanie dłuższych prac stylistycznych łączy się z nauką o języku, ortografią i interpunkcją. Wyodrębniono lekcje powtórzeniowe, prace klasowe, sprawdziany

gramatyczne i ortograficzne. [...] W planie pracy nauczyciela uwzględniono metody nauczania aktywizujące wszystkich uczniów, jak dyskusja, praca z tekstem, gry dramatyczne, drama, zajęcia warsztatowe, a więc metody, które pozwalają jednocześnie wychowywać i uczyć, przygotowują uczniów do samodzielnej nauki i samodzielnego, twórczego życia" (s. 4-5).

Gwary i nazewnictwo na Ziemiach Zachodnich i Północnych, red. E. Homa, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej im. Tadeusza Kotarbińskiego, Zielona Góra 1998, s. 292.

Prezentowany tom zawiera referaty wygłoszone na ogólnopolskiej konferencji naukowej, zorganizowanej w dniach 22-23 marca 1995 r. przez Zakład Języka Polskiego Instytutu Filologii Polskiej WSP im. Tadeusza Kotarbińskiego w Zielonej Górze z okazji pięćdziesięciolecia powrotu Ziemi Zachodnich i Północnych do Polski. Artykuły zebrane zostały w czterech grupach tematycznych: I. Historia, współczesność, perspektywy badań: A. Furdal, *Ziemia Zachodnie i Północne jako przedmiot zainteresowań lingwistycznych*; S. Urbańczyk, *Początki działalności Głównej Komisji Ustalania Nazw Miejscowości na Śląsku i Ziemi Lubuskiej*; J. Węgiel, *Trudne początki badań języka mieszkańców Pomorza Zachodniego w latach 1968-1980*; E. Homa, *O badaniach nowych dialektów mieszanych w Polsce w pięćdziesięcioleciu powojennym*; II. Gwary i procesy integracyjne: W. Paryl, *O różnicowaniu geograficznym polskich gwar kresów południowo-wschodnich*; Z. Zagórski, *Z problematyki badań dialektologicznych w Gorzowskiem*; K. Węgorowska, *Słownictwo gwarowe w języku mówionym choszczeńskich Wilniuków*; J. Brzeziński, *Mowa opowieści ludowych mieszkańców Kopanicy i okolic byłego powiatu wolsztyńskiego w województwie zielonogórskim*; E. Breza, *Słownik polsko-kaszubski Jana Trepczyka na tle innych słowników kaszubskich*; III. Nazewnictwo: B. Walczak, M. Walczak, *Z problematyki antroponomastycznej Ziemi Zachodnich i Północnych*; B. Tichoniuk, *Elementy wschodniosłowiańskie we współczesnych nazwiskach mieszkańców Śląska Opolskiego*; A. Belchnerowska, *Moda i tradycja w nadawaniu imion dzieciom urodzonym po 1945 roku na Pomorzu*; J. Obara, *Motywacja kulturowa w nazewnictwie zwierząt domowych na terenie Dolnego Śląska*; B. Frankowska-Kozak, *Słowotwórstwo nazw zwierząt na Pomorzu Zachodnim*; A. Demartin, *Klasyfikacja kategoryjno-semantyczna lubuskich apelatywów terenowych*; I. Żuraszek, *Kształtowanie się nazw miejscowych na Ziemi Lubuskiej po II wojnie światowej*; IV. Słowiańskie paralele i odniesienia: M. Basaj, *O badaniach czeskich nowych dialektów mieszanych*; H. Jenč, *Stare serbske rečne pomniki z terenow na wuchod wot Nisy*; S. Pastyfik, *Onomastika v jazykové přípravě studentů pedagogické fakulty a ve školní praxi*.

Kwiryna HANDKE, *Słownik nazewnictwa Warszawy*, SOW, Warszawa 1998, s. 460.

Słownik zawiera informacje dotyczące formy, pochodzenia, etymologii nazw własnych Warszawy, mieszczących się w jej administracyjnych granicach z 1995 r. i obejmujących okres od 1415 do 1995 roku. Publikacja składa się z trzech części. Część I obejmuje nazwy historyczne, część II nazwy istniejące w 1995 roku, a część III nazwy pamiątkowe, powstałe także po 1995 roku. W pracy uwzględniono szerokie tło historyczne i geograficzne (np. informacje o obiekcie, jego dziejach, położeniu, statusie). Całość poprzedzają rozdziały dotyczące historii i topografii Warszawy, jej rozwoju terytorialnego oraz stosunku użytkowników do nazw miejskich.

Joanna HORNIK, *Język przemówień Václava Havla z lat 1989-1993*, Wydawnictwo Energeia, Warszawa 1998, s. 147.

Autorka na podstawie analizy 211 przemówień prezydenta Czech charakteryzuje przede wszystkim słownictwo i frazeologię używaną przez Havla w wypowiedziach publicznych. W pracy „zastosowano trzy rodzaje opisu: strukturalno-gramatyczny wraz z elementami stylistyki językowej (a w niej — z elementami retoryki), semantyczny oraz funkcjonalno-pragmatyczny, obejmujący kategorie takie jak postawa i intencja nadawcy — autora tekstu”. Praca składa się z następujących rozdziałów: I. *Václav Havel — życie i twórczość*; II. *Ogólna charakterystyka przemówień Václava Havla*; III. *Kompozycja i specyficzne cechy składniowe przemówień*; IV. *Analiza słownictwa przemówień w świetle badań frekwencyjnych*; V. *Leksyka i frazeologia a indywidualny styl Václava Havla*. Całość kończą indeksy (słowoform i leksemów) oraz Aneks zawierający fragmenty przemówień prezydenta Czech.

Andrzej IBIS WRÓBLEWSKI, Szymon KOBYLŃSKI, *Byczki w temacie*, Wydawnictwo Wiedza i Życie, Warszawa 1998, s. 228.

„Porzućcie wszelką nadzieję, którzy chcielibyście widzieć w tej książce poradnik, leksykon lub zbiór przepisów poprawnościowych. To jest tylko wybór osobistych poglądów dwóch starszych panów, rozmówianych w ojczyźnie-polszczyźnie i pragnących tymi poglądami podzielić się z innymi” — pisze jeden z autorów. Książka zawiera zbiór około dwustu wyrazów, przykładów niechlujstwa językowego, np.: *leworwer, swetr, wylanczać, statuja, mysza* itp., zanieczyszczających polską mowę, a wykpiwanych w dowcipnych komentarzach i wierszykach A. Wróblewskiego i rysunkach Sz. Kobylńskiego. Jest to lektura dla każdego miłośnika mowy ojczystej niezależnie od wieku.

Grażyna JAŃCZYK, *Sprawdziany umiejętności kształcenia językowego oraz umiejętności ortograficznych do „To lubię!”*, Wydawnictwa Edukacyjne, Kraków 1998, s. 40.

Jest to czwarta z serii broszur ukazujących się pod tym samym tytułem, prezentujących materiały pomocnicze do podręcznika języka polskiego „To lubię!”. Praca, przeznaczona dla nauczycieli języka ojczystego, realizujących w szkołach Program „To lubię!”, zawiera wymagania programowe w zakresie kształcenia językowego, ortografii i interpunkcji dla klas siódmych oraz przykłady zadań sprawdzających umiejętności uczniów z tego zakresu.

Czesław JAROSZYŃSKI, Piotr JAROSZYŃSKI, *Podstawy retoryki klasycznej*, Wydawnictwo Sióstr Loretańek, Warszawa 1998, s. 168.

Książka ta ma pełnić funkcję przewodnika i poradnika dla tych, którzy pragną zdobyć „umiejętność operowania mądrym słowem”. Składa się z dwóch części: I. — *Elementy retoryki klasycznej* — zawiera rozdziały: 1. *Miejsce retoryki w kulturze zachodniej*; 2. *Zanim wygłosisz (inwencja, plan, styl)*; 3. *Po napisaniu (wygłoszenie, pamięć, ćwiczenie)*. W drugiej części zatytułowanej *Sztuka żywego słowa* znajdują się rozdziały: 1. *Narządy mowy i ich czynności*; 2. *Artikulacja*; 3. *Fraza*; 4. *Środki wyrazu*; 5. *Wiersz*; 6. *Intonacja*.

Ewa JĘDRZEJKO, Aldona SKUDRZYK, Krystyna URBAN, *Słownik ortograficzny języka polskiego (z elementami gramatyki)*, Ex Libris Galeria Polskiej Książki, Warszawa 1998, s. 684.

Jest to słownik o charakterze kieszonkowym, zawierający 30 tysięcy wyrazów najczęściej stwarzających trudności ortograficzne „związane z różnicą między brzmieniem wyrazów (wymową) a tradycją ortograficzną i współczesnymi regułami pisowni polskiej” (s. 3). W słowniku, uwzględniającym najnowsze zalecenia Komisji Kultury Języka Polskiego, znaleźć można także pewne informacje gramatyczne, wiążące się z odmianą i budową słowotwórczą wyrazów i mające wpływ na sposób ich zapisywania. Słownik opracowany został z myślą o piszących po polsku, tak Polakach, jak i cudzoziemcach.

Język a kultura, t. 12: *Stereotyp jako przedmiot lingwistyki. Teoria, metodologia, analizy empiryczne*, pod red. J. Anusiewicza i J. Bartmińskiego, Towarzystwo Przyjaciół Polonistyki Wrocławskiej, Wrocław 1998, s. 335.

Dwunasty tom ukazujący się w serii „Język a kultura” zawiera 29 artykułów podejmujących próbę odpowiedzi na pytania: „Czym jest stereotyp z punktu widzenia lingwistyki? Jaki zakres zjawisk [...] termin ten denotuje? [...] Jak ma się stereotyp do systemu, normy, uzusu itp.?” Artykuły zgromadzone zostały w dwóch blokach tematycznych. I. *Teoria i metodologia* skupia następujące prace: U. M. Quasthoff, *Etnocentryczne przetwarzanie informacji. Ambiwalencja funkcji stereotypów w komunikacji międzykulturowej*; W. Chlebda, *Stereotyp jako jedność języka, myślenia i działania*; K. Termińska, *Refleksy sporu o uniwersalia w sporze o stereotypy*; A. Awdiejew, *Standardy semantyczne a znaczenie leksykalne*; J. Bartmiński, *Podstawy lingwistycznych badań nad stereotypem — na przykładzie stereotypu „matki”*; J. Panasiuk, *O zmienności stereotypów*; S. M. Tolstaja, *Stereotyp w „języku kultury”*; J. Bartmiński, *Czy językowy jest tylko stereotyp „formalny”?* (W odpowiedzi Profesor Swietłanie Tołstojowej); R. Grzegorzczkova, *O rozumieniu prototypu i stereotypu we współczesnych teoriach semantycznych*; G. Habrajska, *Prototyp — stereotyp — metafora*; R. Tokarski, *„Biała brzoza, czarna ziemia”, czyli o miejscu stereotypu w opisie języka*; M. Telus, *Stereotyp grupowy a predykcja*; G. Sawicka, *Funkcje stereotypu w nominacji językowej*; S. Nikitina, *Stereotypy jako bariery kulturowe*; W. N. Telija, *Frazeologizmy — idiomy jako stereotypy kultury. Część II — Analizy empiryczne* zawiera następujące prace: A. Niewiara, *Inni w oczach „wojowników sarmackich” — o stereotypie narodowości w XVII w.*; M. Wojtak, *Literacka perswazja a stereotypy na przykładzie komedii Franciszka Bohomolca*; P. Nowak, *Stereotyp odbiorcy w tekstach publicystycznych z lat pięćdziesiątych*; A. M. Lewicki, *Obraz samochodu w sloganach reklamowych (reklama prasowa)*; B. Miszewski, *Stereotypy we współczesnym polskim dyskursie kaznodziejskim*; S. M. Prochorowa, *Stereotyp językowy Europejczyka w kontekście opozycji „swoj-obcy”*; H. i T. Zgólkowie, *Biznesmen, uczoney i robotnik. Aksjologiczne podstawy stereotypu językowego. Rekonesans*; D. Filar, *„Ta dłoń może być garścią i może być pięścią” — obrazy języko-kulturowe w ramie pojęciowej „dłoni”*; K. Mosiolek-Kłosińska, *Stereotypy „konja” przekazywane przez język polski i francuski*; A. Nowakowska, *Bukiet jarzyn po polsku (prototyp a frazeologia)*; A. Dąbrowska, *Czy istnieje w podręcznikach języka polskiego dla cudzoziemców wyraźny obraz Polski i Polaków?* (Próba znalezienia stereotypów); M. A. Libura, M. Libura, *Stereotypy a sądy naukowe na podstawie podstawowych pojęć gramatycznych*; M. Wilczyńska, *Jan Stanisław Bystron jako prekursor teorii stereotypu na gruncie polskim*; M. Fleischer, *Współczesna polska symbolika kolektywna (wyniki badań empirycznych)*.

Językoznawstwo. Filologia polska (L., *Acta Universitatis Nicolai Copernici, Nauki Humanistyczno-Społeczne*, z. 324), pod red. M. Grochowskiego, Wydawnictwo UMK, Toruń 1998, s. 197.

W tomie zgromadzono 15 artykułów oraz bibliografię prac językoznawczych opublikowanych w tej serii od początku jej istnienia. Oto tytuły artykułów: M. Bera, *Propozycja eksplikacji semantycznej przyimka „względem”*; K. Cyra, *Właściwości syntaktyczne i semantyczne leksemów o postaci „tymczasem”*; I. Czerwińska, *Spójniki „zanim” i „zaledwie” w funkcji wykładników uprzedniości/następstwa*; A. Dobaczewski, *Cechy składniowe i semantyczne wypowiedzenia „aha”*; M. Gębka, *O jednostkach typu „oratio recta”*; J. Kamper-Warejko, *Kilka uwag o pieśniach pasyjnych i wielkanocnych w „Kancjonale” Piotra Artomiusza*; I. Koproń, *Polskie przymiotniki z formantem paradygmatycznym*; I. Kosek, *Kilka uwag o akomodacji przyimka*; A. Moroz, *Fraza luźna w zdaniu elementarnym: szyk i dystrybucja*; K. Nowakowska, *O wyrazach złożonych w cerkiewnoślawiańskim „Ewangeliarzu ławryziewskim”*; I. Siwczyńska, *Analiza składniowa i semantyczna wypowiedzenia i partykuły „naprawdę”*; B. Szumińska, *O dwuznaczności wyrażenia „całkiem”*; M. Urban, *Uwagi na temat typologii formantów wielosegmentowych (na przykładzie derywatów przymiotnikowych zakończonych sufiksem -ny)*; E. Walusiak, *Leksem „i” i pokrewne wykładniki organizacji tekstu*.

Język w mieście. Problemy kultury i poprawności, *Acta Universitatis Lodzensis, Folia Linguistica* 37, pod red. K. Michalewskiego, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 1998, s. 208.

Na zawartość tomu składa się 21 tekstów referatów wygłoszonych na konferencji *Język w mieście. Problemy kultury i poprawności językowej*, zorganizowanej przez Katedrę Współczesnego Języka Polskiego UŁ dla uczczenia 50. rocznicy powstania tej uczelni. Spotkanie, w którym uczestniczyli polscy i zagraniczni uczeni, odbyło się w Łodzi w dniach 22-23 maja 1995 r. Oto tytuły referatów: U. Drechsel, *Konstrukcje typu „stawiać wymagania” a kultura języka*; K. Jachimowska, *Błędy językowe popełniane przez łodzian*; M. Lesz-Duk, *Warianty syntaktyczne w zakresie konstrukcji z wyrażeniami przyimkowymi we współczesnym języku polskim*; K. Michalewski, *Język w mieście a publikatory*; D. Zawilska, *O poprawności językowej w tekstach kazań*; A. Grybosłowa, *Przyczyny zmian w polskim systemie adresatywnym*; G. Habrajska, *Funkcjonowanie terminologii prawniczej w potocznej polszczyźnie łódzkiej inteligencji*; A. Szubert, K. Michalewski, *Graffiti łódzkie*; K. Wojtczuk, *Miejsce szkoły w pejzażu socjolingwistycznym miasta*; P. Odaloš, *Sociolekt študentov gymnázia v Banskej Bystrici*; V. Patráš, *Bežná komunikácia obyvatel'ov súčasných miest vo svetle slovenských sociolingvistických výskumov*; Z. Abramowicz, *Język białostockich szyldów i reklam*; M. Machnicka, I. Różycka, *„Pierogolandia” i „Papulux”, czyli najnowsze nazwy łódzkich firm. Ocena funkcjonalności i poprawności*; R. Miniak, *Nacechowanie ekspresywne w nazwiskach łodzian*; M. M. Nowakowska, *Najnowsze tendencje w tworzeniu nazw ciągów komunikacyjnych Łodzi*; G. Sawicka, *Struktura współczesnych skrótowców*; S. Tomaszewska, *Nazwać swoje zwierzę, czyli o wielkomiejskiej zoonimii*; M. Witkowska-Gutkowska, *O formach fleksyjnych nazw łódzkich ulic*; L. Dacewicz, *Obce elementy językowe w moskiewskim „argot”*; B. Wiemer, *Obserwacje i rozważania na temat wielojęzyczności w Wilnie*; B. Tyralska-Wilson, *Środowiskowe różnicowanie polskiego języka mówionego w Szkocji*.

Zofia JURCZAK-TROJAN, Halina MIECZKOWSKA, Elżbieta ORWIŃSKA-RUZICZKA, M. PAPIERZ, *Słownik słowacko-polski*, TAIWPN UNIVERSITAS, Kraków 1998, t. 1, s. 662, t. 2, s. 671.

Dwa tomy słownika obejmują około 50 tys. haseł, tom pierwszy — hasła na litery A-Ō, drugi — P-Ż. „Celem i zamierzeniem słownika jest, w miarę możliwości, konfrontatywne przedstawienie dwóch systemów językowych, polskiego i słowackiego, zwrócenie uwagi na podobieństwa i różnice w funkcjonowaniu leksemów, podkreślenie identyczności i odmienności ich struktur semantycznych i formalnych oraz ich walencji, zarówno syntaktycznej jak i semantycznej”. Jest to pierwsze wydanie tego słownika.

Marian JURKOWSKI, Bazyli NAZARUK, *Mały słownik ukraińsko-polski, polsko-ukraiński*, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne SA, Warszawa 1998, s. 936.

Jest to podręczny słownik, który w dużym zakresie uwzględnia współczesną leksykę nie-notowaną w innych słownikach. W części polsko-ukraińskiej znajduje się 12 tys. haseł, w części ukraińsko-polskiej 16 tys. Całość kończy rozdział autorstwa M. Jurkowskiego zawierający zwięzłą charakterystykę języka i literatury ukraińskiej.

Zofia KALETA, *Nazwisko w kulturze polskiej*, Instytut Sławistyki PAN, Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy, Warszawa 1998, s. 226.

Praca podejmuje zagadnienie kształtowania się nazwiska w kontekście historii politycznej i społecznej. Podstawowy materiał antroponimiczny przedstawiany w monografii pochodzi z istniejących już opracowań. Zawarte w źródłach antroponimy autorka omawia „zarówno pod kątem budowy językowej, jak i społecznej przynależności ich nosicieli oraz pod kątem ich funkcjonowania jako dziedziczne nazwisko zwyczajowe”. Praca składa się z następujących rozdziałów: 1. *Pojęcie nazwisko w języku polskim*; 2. *Zarys historii nazwisk polskich w aspekcie stosunków społecznych i ustrojowych*; 3. *Nazwisko zwyczajowe w świetle prawa zwyczajowego, obyczajów polskich i zapisów źródłowych*; 4. *Nazwisko jako wartość kulturowa w Polsce dawnej i dzisiejszej*; 5. *Nazwiska emigrantów polskich i ich dzieci — dziedzictwo etniczne i wartość czy anty-wartość?* Ponadto praca zawiera 2 aneksy. Pierwszy nosi tytuł *Przynależność społeczna nosicieli nazwisk odapelatywnych identyfikujących przez bezpośrednią charakterystykę — wiek XIV i XV (z uwzględnieniem geografii)*; aneks 2 — *Mieszczanie i chłopscy nosiciele nazwisk odmiejskowych zakończonych na -ski — wiek XIV i XV (z uwzględnieniem geografii)*.

KAROLAK Stanisław, *Słownik frazeologiczny rosyjsko-polski*, Wydawnictwo Energeia, Warszawa 1998, t. 1, s. 706, t. 2, s. 1610.

„Rosyjsko-polski słownik frazeologiczny — pisze autor we *Wstępie* — obejmuje w obszernym wyborze wyrażenia określane zwyczajowo jako wyrażenia frazeologiczne lub frazeologiczne, z wyjątkiem przysłów i porzekadeł. [...] Obok wyrażen zbudowanych z wyrazów samodzielnych do słownika weszły wyrażenia frazeologiczne złożone z wyrazów samodzielnych i wyrazów pomocniczych, głównie przyimków, w których te ostatnie wiążą wyraz samodziel-

ny, пр. без спросу, без дальних слов, в годах [...]. Z uwagi na dyferencjalny charakter słownika [...] celowe wydało się włączenie do niego także pewnej liczby części używanych wyrażzeń, których nie zalicza się do frazeologizmów. Są to wyrażenia, w których jakiś wyraz składnikowy ma nietypowy, indywidualny odpowiednik polski, a więc dla Polaka mają one charakter idiomatyczny. Przykładami mogą być m.in. wyrażenia *жесткий вагон, толстый журнал, читать лекцию*".

Tomasz KARPOWICZ, *Praktyczny słownik ortograficzny współczesnego języka polskiego*, Oficyna Wydawnicza „Delta W-Z”, Warszawa 1998, s. 969.

Słownik objaśnia pisownię około 65 tys. wyrazów (w tym 100 nienotowanych w dotychczasowych słownikach). Podstawę jego opracowania stanowiły: *Słownik języka polskiego* pod red. M. Szymczaka, *Słownik współczesnego języka polskiego* pod red. B. Dunaja, *Nowy słownik ortograficzny PWN* pod red. E. Polańskiego. *Praktyczny słownik...* notuje zarówno wyrazy potoczne, jak i specjalistyczne. Zgodnie z przyjętymi przez autora założeniami metodologicznymi ograniczono w nim formy wariantywne, nazwy własne itp. Słownik nie podaje „pisowni wyrazów pochodnych słowotwórczo, jeśli wahania co do pisowni wyrazu podstawowego i jego wyrazów pochodnych miały wspólną przyczynę”. Część słownikową poprzedza część teoretyczna zatytułowana *Przepisy pisowni*.

Danuta KAZIMIERSKA, *Język polski, przewodnik maturzysty. Analizy, interpretacje, konspekty*, Wydawnictwo „Oświata”, Warszawa 1998, s. 267.

Książka składa się z dwóch części, w których zaprezentowane zostały wybrane lektury w układzie chronologicznym i tematycznym. Przegląd chronologiczny, obejmujący czasy od starożytności po współczesność, poprzedza synteza najważniejszych problemów epoki, charakterystycznych dla niej zjawisk kulturowych i konwencji literackich. Przegląd tematyczny zawiera opracowania wybranych tematów (np. „Miłość jako temat literacki”, „Współistnienie relacji Boga i człowieka w świecie stworzonym przez literaturę”, „Motyw poety — twórcy — artyści w ciągu wieków”).

Małgorzata KITA, *Wybieram gramatykę! Gramatyka języka polskiego w praktyce (dla cudzoziemców zaawansowanych)*, Skrypty Uniwersytetu Śląskiego nr 538, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 1998, t. 1, s. 234, t. 2, s. 237.

Jest to podręcznik dla cudzoziemców, którzy opanowali już polski system gramatyczny. Prezentuje kolejno dźwiękową i graficzną stronę języka polskiego, fleksję, słowotwórstwo oraz składnię a „każdej części towarzyszy podręczny indeks odpowiedników podstawowych polskich terminów gramatycznych w czterech językach: angielskim, francuskim, niemieckim i rosyjskim, mający układ rzeczowy”. Ćwiczenia o różnym stopniu trudności ilustrowane są tekstami literackimi zróżnicowanymi językowo, stylistycznie, treściowo, emocjonalnie i chronologicznie.

Krystyna KLESZCZOWA, *Staropolskie kategorie słowotwórcze i ich perspektywiczna ewolucja. Rzeczowniki*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 1998, s. 186.

Monografia niniejsza składa się z dwóch części. Pierwsza, nosząca tytuł *Kierunki rozwoju polskiej derywacji rzeczowników*, zawiera następujące rozdziały: 1. *Reinterpretacje*; 2. *Derywaty synonimiczne względem podstawy słowotwórczej*; 3. *Derywat jako TYP i OKAZ*; 4. *Redundancja*; 5. *Produktywność rzeczownikowych podstaw*. Część druga, *Staropolskie kategorie słowotwórcze rzeczowników*, realizuje zasadniczy cel pracy. Składają się na nią rozdziały: 1. *Wybór modelu klasyfikacyjnego*; 2. *Derywaty transpozycyjne*; 3. *Derywaty modyfikacyjne*; 4. *Derywaty mutacyjne*.

Jan KONIOR, *Budowa i lektura tekstu matematycznego. Podstawy nauki czytania tekstów matematycznych w szkole*, Prace Naukowe Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach nr 1672, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 1998, s. 174.

Książka rozwija „tematykę związaną z budową, lekturą i nauką czytania tekstów matematycznych, w szczególności prezentuje wyniki badań autora nad konstrukcją tekstu matematycznego i funkcjonowaniem niektórych komponentów języka matematyki w procesie lektury. Monografia adresowana jest do osób prowadzących lub pragnących podjąć badania nad tekstem matematycznym i jego lekturą w procesie kształcenia na różnych poziomach”. W rozdziałach 1-5 autor analizuje „znaczenie umiejętności czytania tekstów typu matematycznego i cele nauki czytania takich tekstów, rozważa różnice między tekstem matematycznym a innymi tekstami, bada rolę rysunku i sposób jego funkcjonowania jako składnika tekstu matematycznego w procesie lektury itp.” W rozdziałach 6-7 „wprowadza się i charakteryzuje nowe pojęcia (na przykład plan w tekście dowodu, obszar ukierunkowania) użyteczne w badaniach dotyczących tekstów matematycznych”. Uzupełnieniem książki są ćwiczenia.

Mirosław KOROLKO, *Sztuka retoryki. Przewodnik encyklopedyczny*, wyd. II, Wiedza Powszechna, Warszawa 1998, s. 376.

„Zgodnie z podtytułem niniejszego opracowania — *Przewodnik encyklopedyczny* — książka zawiera podstawowe informacje i wiadomości dotyczące retoryki opisowej i zagadnień pokrewnych, związanych z teorią i historią wymowy, przedstawione w sposób systematyczny. *Sztuka retoryki* nie jest podręcznikiem, jest informatorem, który pozwoli czytelnikowi polskiemu usystematyzować wiedzę, pobudzi do refleksji i zachęci do studiów i poszukiwań własnych. Do tych celów dostosowano kompozycję opracowania opartą na systemie katalogu dziesiętnego, pozwalającą na przedstawienie konkretnych zagadnień w kontekście zwartej całości”. Praca obejmuje następujące rozdziały: 1. *Podstawowe pojęcia i zasady retoryk*; 2. *Inwencja*; 3. *Kompozycja*; 4. *Elokucja*; 5. *Sztuka zapamiętywania, mnemonika*; 6. *Wygłaszanie mowy*; 7. *Ćwiczenia przygotowawcze*; 8. *Retoryka a filozofia*; 9. *Retoryka a literatura*; 10. *Retoryka a pedagogika*; 11. *Główne etapy historii retoryki*; 12. *Retoryka praktyczna*. Całość kończą *Uwagi końcowe*, *Dodatek źródłowy*, bibliografia i indeksy. Pierwsze wydanie *Sztuki retoryki* ukazało się w 1990 r.

Tomasz KORPYSZ, Jadwiga PUZYNIŃA, *Wolność i niewola w pismach Cypriana Norwida*, Wydział Polonistyki i Pracownia Słownika Języka C. K. Norwida Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 1998, s. 199.

Jest to czwarty zeszyt słownikowy poświęcony analizie słownictwa tematycznego występującego w twórczości C. Norwida. Zeszyt ten dzieli się na dwie części. W pierwszej znajdują się leksemy związane z pojęciem wolności, w drugiej — z pojęciem niewoli. Przedmiotem opisu są z jednej strony synonimy obu tych wyrazów należące do różnych części mowy, z drugiej zaś wyrazy związane ze zdobywaniem wolności i leksyka „dotycząca czynności i procesów powodujących jakąś formę niewoli”. Autorzy tak piszą o zasadach opracowania materiału: „Układ artykułów hasłowych w poszczególnych grupach jest następujący: najpierw podajemy artykuły hasłowe leksemów należących do rodzin słotwórczych z rdzeniem *wol-*, a w dalszej kolejności pozostałe leksemy, pogrupowane również w rodziny słotwórcze. Podstawową część każdego artykułu hasłowego stanowią cytaty z pism Norwida”.

Bogusław KREJA, *Księga nazwisk ziemi gdańskiej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 1998, s. 301.

Jest to słownik, którego hasłami są najpopularniejsze (tj. mające największą frekwencję) nazwiska w województwie gdańskim. Autor omawia 500 nazwisk, a wraz z wariantami graficznymi, fonetycznymi czy morfologicznymi około 2010 form. Artykuł hasłowy zawiera informację dotyczącą frekwencji danego nazwiska, następnie jego warianty oraz dokumentację historyczną. Na końcu autor daje próbę etymologii oraz przy niektórych nazwiskach informację o herbach z nimi związanych.

Kultura. Język. Edukacja, t. 2, pod red. R. Mrózka, Prace Naukowe UŚ w Katowicach nr 1699, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 1998, s. 304.

Artykuły zawarte w tym tomie zostały zamieszczone w trzech blokach tematycznych odpowiadających poszczególnym członom tytułu. Większość z nich to teksty referatów wygłoszonych na konferencji *Komunikacja — dialog — edukacja*, która odbyła się w 1996 r. w Cieszynie. Językoznawców zainteresować mogą następujące prace: D. Davidová, E. Jandová, *Dialog jako základ komunikacie*; T. Rittel, *Modelowanie dyskursu edukacyjnego. Kompetencja docelowa*; S. Rittel, *Sprawność komunikacji językowej. Rozważania metodologiczne*; H. Synowiec, *O językowych zakłóceniach w porozumiewaniu się nauczyciela z uczniami na lekcji*; J. Svobodová, *Verbální a neverbální složky výukového dialogu*; S. Siatkowski, *Miejsce i rola pauz oraz milczenia w strukturze dyskursu edukacyjnego*; B. Skowronek, *Problemy komunikacji dydaktycznej. Próba typologii aktów mowy w świetle pragmatyki językowej*; D. Bula, B. Niesporek-Szamburska, *O właściwą ocenę manifestowania przynależności do grupy w komunikacji językowej*.

Zofia KURZOWA (red. nauk.), Zofia KUBISZYN-MĘDRALA, Mirosław SKARŻYŃSKI, Justyna WINIARSKA, *Słownik synonimów polskich*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1998, s. 530.

Nowy słownik przeznaczony jest dla uczniów, studentów, obcokrajowców i wszystkich doskonalących swą polszczyznę. Hasła występują w nim w porządku alfabetycznym. Inno-

wacją tego słownika jest rezygnacja z indeksu haseł i wprowadzenie na jego miejsce dwóch ich rodzajów: haseł pełnych i odesłanych. Hasło pełne to samodzielny wyraz należący do podstawowego zasobu leksykalnego języka polskiego. Wokół niego zgromadzone są definicje, konteksty i synonimy. Hasłami odesłanymi są formy synonimiczne. „Hasło odesłane to wyraz, który występuje w słowniku dwukrotnie: raz przy hasle pełnym jako synonim, drugi raz jako odsyłacz w odpowiednim alfabetycznie miejscu słownika”. Wśród haseł odesłanych wystąpić mogą pojedyncze wyrazy, wyrażenia, frazeologizmy i związki luźne. Hasła pełne i odesłane różnią się także wielkością liter. W sumie słownik podaje 5 837 haseł pełnych i około 18 000 odesłanych. Łącznie gromadzi około 24 tys. jednostek leksykalnych.

Jolanta LECHOWICZ, Joanna PODSIADŁY, *Chcę studiować medycynę. Język polski dla cudzoziemców — kandydatów na studia medyczne*, Agencja HAKON, Wydawnictwo WING, Łódź 1998, s. 148.

Podręcznik — przygotowany do wykorzystania w II semestrze nauki, „zapoznaje z charakterystycznymi dla stylu naukowego strukturami językowymi, wprowadza terminologię medyczną. Umożliwia również powtórzenie i uzupełnienie wiadomości z gramatyki. Ma na celu: przygotowanie cudzoziemców — przyszłych studentów medycyny — do czytania ze zrozumieniem tekstów popularno-naukowych i naukowych w języku polskim” oraz „przygotowanie do czynnego posługiwania się stylem naukowym, to znaczy do formułowania krótkich wypowiedzi na określony temat w mowie i piśmie” (s. 3).

Jakub Zdzisław LICHAŃSKI, Łukasz Górnicki. *Sarmacki Castiglione*, Wydawnictwo DiG, Warszawa 1998, s. 158.

Monografia ta zainteresuje z pewnością nie tylko historyków literatury i obyczaju, ale i językoznawców. J. Z. Lichański bowiem włożył niemało trudu we wnikliwe analizy języka utworów Górnickiego. Celem pracy było m.in. udowodnienie tezy Stefana Pawlickiego, że autor *Dworzanina polskiego* jest, obok Jana Kochanowskiego, twórcą polskiego języka literackiego. Bohater książki został ukazany nie tylko jako jeden z ciekawszych myślicieli polskiego Odrodzenia, ale także jako pionier polskiej retoryki, sztuki translatorskiej i nauki o języku. Bardzo ciekawe jest także opracowanie jednego z niewielu zachowanych do dziś utworów lirycznych Górnickiego, *Trenu na śmierć żony*. Książka jest dysertacją doktorską autora i ukazuje się ćwierć wieku od powstania.

Maria Teresa LIZISOWA, *Prawem sądzić, czyli o języku „Statutów litewskich” w „Panu Tadeuszu”*, Prace Monograficzne nr 256, Wyższa Szkoła Pedagogiczna im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie, Wydawnictwo Naukowe WSP, Kraków 1998, s. 164.

„Książka sięga z jednej strony do historii prawa polskiego i litewskiego, z drugiej zaś obejmuje semantykę, pragmatykę językoznawczą oraz lingwistykę tekstu. [...] Rozdział I pracy podaje informacje o historii litewskiego prawodawstwa, o znaczeniu Statutów litewskich w historii i kulturze Litwy. W rozdziale II analizie poddane zostały językowe wykładniki pojęć prawa, winy i sądu jako wyrażen języka prawnego. [...] Rozdział III dotyczy podstawy teore-

tycznej badań nad językiem dzieła literackiego z uwzględnieniem teorii semantycznych i semiotycznych ważnych dla teorii tekstu. [...] Materiałową część rozprawy stanowi rozdział IV, w którym zostało poddane analizie semantycznej i pragmatycznej słownictwo prawnicze mające swoje pierwowzory w Statutach litewskich". Rozdział V jest poświęcony pojęciu „ojczyzna”, w rozdziale VI zaś autorka rozważa „wzajemne odniesienie między składnikami tekstu” i szuka „analogii pomiędzy funkcjonalnymi typami tekstów: narracyjnym a argumentacyjnym, literackim a prawnym”.

John LYONS, *Chomsky*, Prószyński i S-ka, Warszawa 1998, s. 255.

„John Lyons — czytamy w notce wydawniczej — syntetycznie i wnikliwie przedstawia koncepcje Noama Chomsky’ego, amerykańskiego językoznawcy, twórcy gramatyki generatywnej. Idee Chomsky’ego stały się klasyczne i stanowią kamień milowy w dziejach dwudziestowiecznego językoznawstwa. Jakie jest dzisiejsze znaczenie chomskizmu? Jak ewoluowała myśl autora *Zagadnień teorii składni*? Na te pytania odpowiada Lyons w nowej i znacznie poszerzonej wersji swej znanej książki”.

Liliana MADELSKA, Małgorzata WITASZEK-SAMBORSKA, *Zapis fonetyczny. Zbiór ćwiczeń*, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 1998, s. 173.

Jest to czwarte (poprawione) wydanie skryptu dla studentów polonistyki i pedagogiki. Podręcznik zawiera przykłady dłuższych tekstów o zróżnicowanym stopniu trudności. Niektóre teksty podane są w kilku wariantach. Autorki uwzględniły między innymi różnice regionalne. W skrypcie obok tekstów literackich znalazły się zapisy naturalnej mowy (wypowiedzi studentów i dzieci).

Roman MAGRYŚ, *Retoryka polska w dobie Oświecenia*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Rzeszowie, Rzeszów 1998, s. 240.

„Książka *Retoryka polska w dobie Oświecenia* — czytamy w notce wydawniczej — jest dziełem niemal pionierskim. Do tej pory nie pojawiła się we współczesnym rodzimym piśmiennictwie humanistycznym praca całościowo charakteryzująca dorobek teorii wymowy końca I Rzeczypospolitej i okresu postanisławowskiego. Prezentowana publikacja ma wypełnić tę lukę. Jej punkt wyjścia stanowi pytanie o zwartość i spójność panujących w Oświeceniu poglądów na naukę wymowy. Generalnie jednak książka daje szeroką perspektywę na zagadnienie związane z uprawianiem sztuki oratorskiej”.

Joanna MIETŁA, *Multiwerbizacja w języku czeskim i polskim*, Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 1998, s. 144.

Praca ma charakter komparatywny i dotyczy zjawiska szerzącego się zarówno w języku czeskim, jak i polskim. Rozdz. 1., teoretyczny, przedstawia stan badań nad konstrukcjami

analitycznymi, do których należą m.in. multiwerbizmy, w języku polskim, czeskim, a także rosyjskim. Rozdziały 2. i 3., materiałowe, dotyczą multiwerbizmów w języku nauki i tekstach prasowych. Osobny podrozdział poświęcony został multiwerbizmom w reklamach środków farmaceutycznych. Zebrany materiał omówiony został w następującym porządku: konstrukcje czasownikowe, rzeczownikowe, przymiotnikowe i przysłówkowe.

Nawoja MIKOŁAJCZAK-MATYJA, *Definiowanie pojęć przez przeciętnych użytkowników języka i przez leksykografów*, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza, Instytut Lingwistyki, Wydawnictwo SORUS, Poznań 1998, s. 200.

„Celem tej pracy jest uzasadnienie korzyści płynących ze wzbogacenia leksykografii o dane uzyskiwane z badania doświadczeń przeciętnych użytkowników języka. Chodzi zatem o wskazanie sposobu uczynienia semantycznych definicji zawartych w słownikach języka, dokładniejszym odzwierciedleniem „doświadczenia człowieka”. Cel ten realizowany jest dwójako: poprzez analizę teoretyczną definiowania pojęć i poprzez eksperyment psycholingwistyczny” (s. 10).

Jan MIODEK, *Rozmyślajcie nad mową*, Prószyński i S-ka, Warszawa 1998, s. 230.

Jest to zbiór tekstów prasowych i wykładów telewizyjnych prof. Miodka z lat 1995-1997. Oto niektóre z nich: „Chciejstwo i inne pomysły Melchiora Wańkowicza”, „O ciekawych archaizmach w książce Zbigniewa Herberta”, „Po lekturze *Ptaśka* Williama Whartona”; „Vaclav Havel — mistrz słowa i intelektu”; „W językowym kręgu medycyny”; „Jak to jest z zaimkiem się?”; „Modna asertywność”; „Tischnerowska mojość”; „Dlaczego proszę pani przegrywa z proszę panią”; „Jak odmieniać nazwiska włoskie?”; „Kryzys łaciny — wpływ angielszczyzny”; „Miniwykłady Leszka Kołakowskiego”; „Ja tu tylko sprzątam”; „O pójściu na całego i wkurzaniu się”; „Seks-symbol, kicz-wrażliwość, auto-część”; „Sernix i Jurexbus”; „Pod dwoma czy pod dwiema postaciami?”; „O nazwach miejscowych kulturowych”.

Maria NAGAJOWA, *Jak uczyć języka polskiego w klasie 7. Poradnik metodyczny do podręczników „Słowo i obraz” oraz „Słowa grzeczne i skuteczne”*, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1998, s. 184.

Prezentowana książka jest kontynuacją poradnika dla nauczycieli klas 4-6. Autorka kładzie w niej nacisk przede wszystkim na doskonalenie sprawności językowej oraz kształcenie kulturalne uczniów (m.in. przygotowanie do krytycznego odbioru wytworów kultury masowej), przedstawia podręczniki „Słowo i obraz” oraz „Słowa grzeczne i skuteczne”, proponuje także trzy przykładowe roczne plany pracy oraz pomysły lekcji w ciągu chronologicznym.

Alicja NAGÓRKO, *Zarys gramatyki polskiej (ze słowotwórstwem)*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1998, s. 317.

Pierwsze wydanie tego podręcznika ukazało się w 1996 roku. Obecne, trzecie, zostało poszerzone o słowotwórstwo, dział nie uwzględniony w poprzednich wydaniach. We wstępie

autorka pisze: „We współczesnym językoznawstwie za podstawowe działy gramatyki uznawane są fleksja i składnia. Słowotwórstwo lokuje się już to w gramatyce [...] już to w nauce o słownictwie, czyli leksykologii. Skoro gramatyka jest zbiorem reguł, pytanie o status słowotwórstwa sprowadza się do problemu, czy istnieją odpowiednie reguły słowotwórcze. Starając się odpowiedzieć na to pytanie twierdząco, pokazujemy w rozdziale V, że przynajmniej w części produkty słowotwórstwa są wynikiem takich reguł”.

Najnowsze przemiany nazewnicze, pod red. E. Jakus-Borkowej i K. Nowik, Wydawnictwo Energeia, Warszawa 1998, s. 433.

Książka stanowi pokłosie X Ogólnopolskiej Konferencji Onomastycznej, która odbyła się w dniach 18-20.09.1996 r. w Opolu i była poświęcona przede wszystkim przemianom w powojennym nazewnictwie i gramatyce onomastycznej. Publikacja zawiera artykuły dotyczące imion, nazwisk, nazw miejscowości, osiedli, czasopism.

Franciszek NOWAK, *Słownik ortograficzny*, Wydawnictwo ASTRUM, Wrocław 1998, s. 324.

Słownik liczy około 15 tys. haseł; zawiera wyrazy, które mogą budzić największą wątpliwość poprawnościowych, podaje także zasady pisowni i interpunkcji, które zdaniem autora, są najważniejsze i najtrudniejsze. Uwzględniono w nim najnowsze zmiany polskiej ortografii.

Nowe czasy, nowe języki, nowe (i stare) problemy, Prace Naukowe UŚ nr 1720, pod red. E. Jędrzejko, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 1998, s. 304.

Na zawartość tomu składają się referaty będące pokłosiem konferencji zorganizowanej przez Zakład Współczesnego Języka Polskiego UŚ. Spotkanie, w którym uczestniczyli językoznawcy z Polski i zagranicy „zostało pomyślane jako forum dyskusyjne na temat aktualnego stanu, dokonań i perspektyw lingwistyki u progu nowego tysiąclecia. Lingwistyka bowiem jawi się dziś jako barwna metodologicznie i tematycznie, „pluralistyczna” i wieloaspektowa panorama badań nad językiem w różnych jego wymiarach: społecznym i indywidualnym, abstrakcyjnym i konkretnym, rozumianym jako fenomen wewnętrznie zróżnicowany, wielorako uwarunkowany i zmienny. Nierzadko też — co budzi pewne kontrowersje — wykracza dziś znacznie poza obszar tradycyjnie jej wyznaczany”. Artykuły zgromadzono w czterech działach: Pierwszy zatytułowany *Panorama językoznawcza. Między tradycją a nowoczesnością refleksji teoretycznej* zawiera następujące prace: S. Gajda, *Językoznawstwo na rozdrożu*; I. Bobrowski, *Jak uprawiać generatywizm dzisiaj?*; I. Nowakowska-Kempna, *Fakt językowy w kognitywizmie (na przykładzie kategorii)*; W. Lubaś, *Pożytki z socjolingwistyki*; Z. Zagórski, *Z problematyki współczesnych badań dialektologicznych*; P. Żmigrodzki, *O potrzebie badań metalingwistycznych*; M. Kita, *Przemiany modelu komunikacji werbalnej*; M. Tokarz, *Logiczne problemy komunikacji*. Dział drugi — *Gramatyka i słownik. W kręgu starych i nowych problemów opisu języka* — obejmuje artykuły: A. Bogusławski, *O negacji w konstrukcjach z czasownikiem „chcieć”*; J. Panevová, *Koreferencje v gramatice a v textu (nutnost strukturniho popisu a jeho hranice)*; H. Wróbel, *Jak opisywać polską koniugację*;

E. Jędrzejko, „Stary” problem — nowe (?) możliwości. Uwagi o analityczności w słowniku i wariancji mechanizmów znakotwórczych. W trzecim dziale — *Językoznawstwo w przestrzeni kultury. Nowe języki* — nowe pytania — znajdują się następujące prace: A. Grybosłowa, *Uwagi o współczesnych regułach kontaktu władzy ze społeczeństwem*; A. Głowczewski, *Technika reklamy w języku polskiej propagandy politycznej lat dziewięćdziesiątych (na przykładzie tekstów interlokucyjnych)*; B. Witosz, *Ewolucja kategorii podmiotu w badaniach stylistycznych*; E. Sławkowa, *Stylistyka feministyczna: zarys problematyki badawczej*; A. Libura, *Organiczenia w zastosowaniu kognitywnej teorii metafory do analizy metafor poetyckich*. Ostatni dział — *Co nowego u sąsiadów — czyli o problemach języków i językoznawstwa słowiańskiego* — zawiera następujące prace: J. Zieniukowa, *Z problemów etnolingwistyki*; E. Tokarz, *Mikrojęzyki słowiańskie — problemy badawcze językoznawstwa porównawczego*; I. Pranjković, *Chorwacki język standardowy i serbski język standardowy*; B. Križan-Stanojević, *Neologizmy we współczesnym języku chorwackim — pochodzenie i sposoby upowszechniania*; V. Patrāš, *Poznámky o aktuálních úlohách sociolingvistiky na Slovensku*; M. Sobotková, *W świecie „rozchlapanych” tekstów. (Uwagi nad literaturą czeską ostatnich pięciu lat)*; J. Fiala, *Literatura „komputeryzowana”*.

Nowe słownictwo polskie. Materiały z prasy lat 1985-1992, cz. 1: A-O, pod red. T. Smólkowej, *Prace Instytutu Języka Polskiego 108*, Wydawnictwo Instytutu Języka Polskiego PAN, Kraków 1998, s. 387.

Prezentowana publikacja jest kontynuacją wcześniejszej pracy, która obejmowała słownictwo polskie z lat 1972-1981. Zawiera, ułożone w porządku alfabetycznym, wyrazy, znaczenia wyrazów i połączenia wyrazowe, wyekscerpowane z prasy wychodzącej w latach 1985-1992. Autorki uwzględniły nie tylko jednostki powszechnie znane, ale także okazjonalizmy, rzeczowniki odsłowne na *-anie*, *-enie*, rzeczowniki odprzymiotnikowe na *-ość*, nazwy zdrobniałe i zgrubienia, rzeczowniki żeńskie utworzone od męskich, przedrostkowe formy czasowników oraz przysłowki. W materiale znalazła się też duża liczba zapożyczeń anglo-amerykańskich oraz terminów, np. *aromatoterapia*, *bypass*. „Sądzimy, że prezentowany w „Nowym słownictwie polskim” materiał wyrazowy — pisał autorki — może być przydatny zarówno dla tych, którzy chcą wiedzieć, co znaczą wyrazy dopiero wchodzące do zasobu słownikowego polszczyzny albo należące do tego zasobu od niedawna, jak i dla tych, którzy ten zasób badają lub się nim interesują”(s. 11).

Nowy leksykon PWN, pod red. B. Petrozolin-Skowrońskiej, A. Dychowskiego, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1998, s. 2030.

Praca nawiązuje do wydanego przed 30 laty leksykonu; jest on rodzajem słownika o charakterze encyklopedycznym, w którym czytelnik znajdzie hasła z dziedzin humanistycznych, technicznych, biologicznych i geograficznych. „Jedną z istotnych wartości *Nowego leksykonu*, wyróżniającą go wśród innych publikacji PWN, jest umieszczenie haseł tradycyjnie już obecnych w encyklopediach — zwrotów i wyrażen językowych oraz haseł o charakterze słownikowym, zaczerpniętych głównie ze *Słownika wyrazów obcych* [...] ta cecha nadaje leksykonowi cechę poradnika językowego”.

Aleksandra OKOPIEŃ-SŁAWIŃSKA, *Semantyka wypowiedzi poetyckiej (Preliminaria)*, TAIWPN UNIVERSITAS, Kraków 1998, s. 255.

Pierwsze wydanie tej książki ukazało się w 1985 r. i nosiło tytuł *Z dziejów form artystycznych w literaturze polskiej*. Obecna edycja została rozszerzona o rozprawę *Teoria wypowiedzi jako podstawa komunikacyjnej teorii dzieła literackiego*. Praca zawiera rozważania nad przydatnością językoznawczej semantyki w badaniach literackich, a zarazem próbę „ustalenia i usystematyzowanie teoretycznych preliminariów do semantyki wypowiedzi poetyckiej”. Rozważania „przedstawione w kolejnych częściach tej książki dotyczą trzech wybranych zakresów problemowych: semantyki wypowiedzi w opozycji do semantyki języka, semantyki relacji osobowych oraz semantyki związków słownych. Nie tworzą więc porządku kompletnego ani zamkniętego, stanowią jednak mają pewien ułożony myślowo zespół generalnych założeń i analitycznych obserwacji pozwalających uchwycić sposób istnienia i kontury badanego zjawiska, a nadających się już [...] do rozwijania w trakcie studiów nad historycznie określonymi fenomenami tekstowymi”. Część I *Semantyka wypowiedzi* zawiera rozdział *O postaciach znaczenia wypowiedzi i podrozdziały*: 1. *Semantyka języka a semantyka wypowiedzi*; 2. *O trudnościach i potrzebie teorii znaczenia*; 3. *Znaczenie strukturalne*; 4. *Znaczenie referencyjne*; 5. *Znaczenie pragmatyczne*; 6. *Znaczenie matajęzykowe*; 7. *Zamknięcie*. Część II *Semantyka relacji osobowych* zawiera następujące rozdziały: I. *Semantyczny paradygmat form osobowych*; II. *Jak formy osobowe grają w teatrze mowy? (Semantyczne transpozycje form osobowych)*; III. *Relacje osobowe w literackiej komunikacji*; IV. *Semantyka „ja” literackiego („Ja” tekstowe wobec „ja” twórcy)*. W części III *Semantyka związków słownych* znalazły się rozdziały: I. *Metafora bez granic*; II. *Tekstowe wskaźniki znaczenia wyrażeni (na przykładzie poezji K. K. Baczyńskiego)*; III. *Jak opisać znaczenie słowa?*; IV. *Słownik kontekstów „Drzewa” (opracowany na materiale poezji K. K. Baczyńskiego)*. Całość kończy rozprawa, która nie znalazła się w poprzedniej edycji tej pracy.

Marta PANČIKOVÁ, Wiesław STEFAŃCZYK, *Po tamtej stronie Tatr. Učebnica pol'štiny pre Slovákov*, TAIWPN UNIVERSITAS, Kraków 1998, s. 253.

Jest to podręcznik do nauki języka polskiego przeznaczony dla studentów Słowaków. Materiał uporządkowany jest w 20 lekcjach w taki sposób, by pokazać podobieństwa i różnice między językiem polskim a słowackim. Każda lekcja obejmuje dialog lub dłuższy tekst, słownik, część gramatyczną, ćwiczenia i krótki dodatkowy tekst poświęcony realiom kulturowym Polski.

Krystyna PISARKOWA, *Pragmatyka przekładu. Przypadki poetyckie*, Instytut Języka Polskiego PAN, Kraków 1998, s. 211.

Autorka za Jakobsonem wyróżnia trzy sposoby tłumaczenia znaków: wewnątrzjęzykowy, czyli interpretację; międzyjęzykowy (właściwy); intersemiotyczny (transmutację), czyli „interpretację znaków jednego języka naturalnego znakami pozajęzykowych systemów znakovych”. w swoich rozważaniach powołuje się także na teorię R. Ingardena. Praca zawiera analizy przekładów utworów poetyckich, ponieważ, zdaniem autorki, „tekst poetycki funkcjonuje jako przekaz zaszyfrowany wielowarstwowo i intersemiotycznie”. Oto rozdziały książki: I. *Wieloznaczność świata*; II. *Mikołaja Gomółki „Melodie na »Psalterz polski«”*; III. *Oda „Do radości” — przyszły hymn Unii Europy*; IV. *Polifoniczność „Fugi” Celana a genus śmierci*; V. *Historia w wierszu Zbigniewa Herberta „Układała swe włosy”*; VI. *„Raport z obłąkanego*

miasta" a pamięć małych narodów; VII. „Rozpoczęta opowieść" a prawa małych narodów; VIII. Słowotwórcza miniatura gotycka Szymborskiej; IX. Tajemnica „Cebuli" Szymborskiej; X. Prawda o „Kobietach Rubensa" Szymborskiej; XI. „Nic dwa razy" — piosenka z morałem; XII. „Miłość na Krymie" — ale po niemiecku.

Jerzy PODRACKI, *Słownik interpunkcyjny języka polskiego z zasadami przestankowania*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1998, s. 263.

Książka jest pierwszą w Polsce próbą ujęcia zagadnień interpunkcyjnych w postaci słownika. W pierwszej jej części, teoretycznej, Czytelnik znajdzie wiadomości ogólne, dotyczące najważniejszych zasad interpunkcji oraz pojęć składniowych niezbędnych do zrozumienia zasad przestankowania. Część druga zawiera prawie 500 wyrazów i wyrażen (m.in. spójniki, zaimki, wykrzykniki, wyrazy dźwiękonaśladowcze) istotnych pod względem interpunkcyjnym, uzupełnionych objaśnieniami szczegółowymi i bogatym materiałem przykładowym.

Edward POLAŃSKI, *Słownik ortograficzny*, Videograf II, Katowice 1998, s. 812.

„Słownik ten w pewnym stopniu wykracza poza ramy informacji tradycyjnie podawanych w słowniku ortograficznym. Ma niejako charakter ortograficzno-fleksyjny, rozszerza bowiem informację o takie formy fleksyjne, których pisownia nastroczać może trudności, gdyż coraz częściej podlegają one zapisowi zgodnemu z zasadą fonetyczną, nie morfologiczną. [...] Chcąc przybliżyć Czytelnikowi ten fleksyjny obszar ortograficznych pułapek, w obręb hasła słownikowego wprowadzono minimalne konteksty (otoczenia słowne), w których dana forma fleksyjna występuje [...], np. *wertować (ja) -tuję, (on) -tuje*". Słownik zawiera także wszystkie wprowadzone w latach 1992-1996 zmiany zasad pisowni wraz z ostatnią (9 XII 1997 r.), dotyczącą łącznej pisowni partykuły *nie* z imiesłowami odmiennymi.

Polonistyczna edukacja językowa i kulturowa cudzoziemców. Poziom średni: stan obecny — problemy — postulaty, pod red. B. Ostromęckiej-Frańczak, Acta Universitatis Lodzianensis, Kształcenie Polonistyczne Cudzoziemców 10, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 1998, s. 494.

Tom ten zawiera teksty 75 referatów wygłoszonych na międzynarodowej konferencji naukowej poświęconej polonistycznej edukacji językowej i kulturowej cudzoziemców, zorganizowanej przez Studium Języka Polskiego dla Cudzoziemców Uniwersytetu Łódzkiego w dniach 19-21 września 1997 roku. „Uczestnicy dyskutowali — piszą organizatorzy — nad programami nauczania języka polskiego jako obcego w różnych częściach świata. Przedstawiony został wspólny inwentarz zagadnień gramatycznych oraz kolejność ich wprowadzania. Zwracano też uwagę na specyfikę nauczania, wynikającą z odmienności systemowych różnych języków, stąd obecność prac konfrontatywnych. Programy, metody i środki nauczania języka polskiego jako obcego zestawiono z glottodydaktyką innych języków, np. rosyjskiego, angielskiego, niemieckiego. Ważne miejsce podczas Konferencji zajęły problemy związane z nauczaniem różnych elementów kultury polskiej i dialogiem międzykulturowym". Zawarte w pracy artykuły zgrupowane zostały w następujących działach: 1. Metodyka, 2. Programy i podręczniki, 3. Kultura i literatura, 4. Gramatyka, 5. Słownictwo, słowniki, 6. Polonistyki, lektoraty, varia.

Poloniści Uniwersytetu Jagiellońskiego. Portrety i życiorysy, wydał Henryk Markiewicz, Instytut Filologii Polskiej Uniwersytetu Jagiellońskiego i Towarzystwo Autorów i Wydawców Prac Naukowych UNIVERSITAS, Kraków 1998, s. 560.

„Książka niniejsza — czytamy w *Przedmowie* — poświęcona jest zmarłym profesorom i docentom języka i literatury polskiej w Uniwersytecie Jagiellońskim. Uwzględniono również innych uczonych ze znacznym dorobkiem polonistycznym. Pominęto natomiast tych, których związek z UJ był tylko przelotny. [...] Pomieszczone w tej książce szkice mają przeważnie charakter okolicznościowy — są to nekrologi, artykuły jubileuszowe i rocznicowe pisane przez współczesnych. Stąd też niekiedy są tylko fragmentaryczne, a przy tym koncentrują się nieco jednostronnie na osiągnięciach i zasługach omawianych postaci. Nie odbiera im to jednak wartości naukowej, nadto zaś w wielu z tych szkiców zarysowane zostały wyraziste cechy osobowości uczonego”.

Polskie nazwy własne. Encyklopedia, pod red. E. Rzeleńskiej-Feleszko, Towarzystwo Naukowe Warszawskie, Instytut Języka Polskiego PAN, Warszawa-Kraków 1998, s. 544.

Jest to pierwsze w Polsce kompendium wiedzy o polskich nazwach własnych, zawierające informacje o antroponimach, toponimach, zoonimach, chrematonimach, o nazwach własnych w literaturze pięknej i w przekładzie literackim, a także o nazwach własnych na terenach pogranicznych: zachodnich, północnych, wschodnich i południowych. Całość poprzedzona jest rozdziałem poświęconym zagadnieniom ogólnym, takim jak: teoria nazw własnych, gramatyka nazw własnych, kierunki i metodologia badań, terminologia, historia i stan dzisiejszy onomastyki, zakończona zaś uwagami dotyczącymi problemów poprawności nazw własnych. W tomie pomieszczono także bogatą bibliografię najważniejszych prac onomastycznych.

Polszczyzna regionalna Pomorza (Zbiór studiów), pod red. K. Handke, PAN — Instytut Sławiastyki, SOW, Warszawa 1998, s. 231.

Kolejny, 8. tom wydawnictwa zawiera następujące artykuły: H. Popowska-Taborska, *O pomorskich przysięgach lennych z początków XVII wieku raz jeszcze*; A. Wyszomirska, *Słowotwórstwo przymiotnika w słowniku Volckmara*; J. Kamper-Warejko, *Słownictwo pieśni pasyjnej w Kancjonale Toruńskim na tle polskich przekładów „Nowego Testamentu” w XVI wieku*; E. Breza, *Polszczyzna XVII-wiecznych wilkierzy pomorskich*; T. Friedelówna, *Polskojęzyczne inwentarze w księgach ławniczych dawnego Torunia*; J. Treder, *O języku „Tragedii o bogaczu i Łazarzu” z 1643 roku. Cz. 1. System gramatyczny*; H. Wiśniewska, *Normatywność druków gdańskich w rodzinie Rhetów (1634-1695)*; L. Warda-Radys, *Ortografia i fonetyka inwentarzy biskupa chełmińskiego z XVII wieku*; K. Handke, *Studium porównawcze słownictwa trzech inwentarzy z XVII wieku*; R. Pawłowska, *Życie mieszczyzny gdańskiej na podstawie słownictwa „Inwentarza mienia domowego” Magdaleny Szumanowej z 1706 roku*; E. Umińska-Tytoń, *Uwagi o języku właściciela ziemskiego z Pomorza (na podstawie „Dziennika z 1794 roku Michała Potulickiego)*; D. Bieńkowska, *Cechy języka i stylu pomorskich testamentów (ze zbiorów Archiwum Państwowego w Gdańsku)*; I. Kępka, *Fleksja modlitewników Kalwarii Wejherowskiej z lat 1875-1901*; W. Książek-Bryłowa, *Uwagi o języku i stylu XVIII-wiecznych kazań Pelagiusza Owsienickiego*.

Prace Filologiczne, t. XLIII, pod red. W. Kupiszewskiego, Instytut Języka Polskiego, Wydział Polonistyki UW, Warszawa 1998, s. 527.

Tom zawiera artykuły dedykowane Profesor Jadwidze Puzyninie. Artykuły poprzedza życiorys naukowy profesor Puzyniny, rozmowa z nią zatytułowana *Wokół spraw ważnych i istotnych* oraz bibliografia jej prac. Oto tytuły tekstów zamieszczonych w tomie: I. Bajerowa, *Dwa spojrzenia na ewolucję języka ogólnopolskiego*; J. Bartmiński, *Dynamika polskiego pojęcia ojczyzny*; B. Bartnicka, *Dziewiętnastowieczne funkcje składniowe bezokolicznika (na materiale powieści Henryka Rzewuskiego)*; J. Basara, *Siewca słowa rozsiewa*; L. Bednarczuk, *Transcendencja i transkomunikacja*; A. Bogusławski, *O „pożytkach karmienia człowieka pierśią”*; J. Bralczyk, *Wspólny język? (uwagi o reklamie)*; J. Chłodzińska-Świątecka, *Przyjaciele Moskale*; K. Chodorowska-Zdebiak, *Metaforyka przestrzenna w wierszach Cypriana Norwida z lat 1842-1851*; J. Chojak, *Święte, istotne, szczerze czy fałszywe i okrutne? (uwagi o Norwidowskim serio)*; M. Danielewiczowa, *O szczególnych właściwościach I os. L poj. czasu terażniejszego pewnych czasowników mentalnych*; W. Decyk, *O nazwach początkowego i końcowego odcinka rzeki w wybranych XVIII-wiecznych podręcznikach do geografii*; S. Dubisz, *Lamentacyjne incipity utworów wierszowanych okresu konfederacji barskiej*; Ks. Antoni Dunajski, *Norwidowe piękno jako „kształt miłości”*; G. Falkenberg, *Das Selbsterständliche verstehen: Spekulationen zur Natur des semantischen Wissens*; M. Grochowski, *Antonimy „na szczęście — niestety”. Próba analizy semantycznej*; A. Grybosiova, *Człowiek współczesny — jednostka precyzyjnie oznakowana*; R. Grzegorzczak, *Obraz 'sumienia' w języku polskim na tle porównawczym*; K. Handke, *Doraźny prestiż słowa*; G. Hantschel, *Zu Status und Funktion von polnisch „to (jest)” — II: Kopula — Pronomen — Konjunktion — Partikel*; H. Jadacka, *Opis gniazdowy jako podstawa badania łączliwości formantów*; A. W. Judin, *Świątoje, świątyje i ich imienia w wostocznostłowiańskich zagovorach*; M. Jurkowski, *Wyrazy oznaczające 'kłamstwo' w języku ukraińskim*; K. Kallas, *Zaimki przeczące w polskim zdaniu*; M. Karpluk, *Do zagadnień polskiego światopoglądu językowego: próby nazwania człowieka oszczędzającego*; K. Kleszczowa, *Staropolskie nazwy czynności*; W. Kudyba, *„Języka teologicznego tłumacz”*; T. Korpysz, *Kilka uwag na temat Norwidowego rozumienia zwrotu „szczęść Boże”*; S. Kozłara, *„Miłować” i jego synonimy w poskich przekładach Psalterza*; B. Kreja, *Formacje na -ownictwo i -alnicstwo we współczesnym języku polskim*; A. Kruplanka, *Nazwy doktryn z formantem -izm// -yzm w tekstach Mickiewiczowskich*; M. Kucala, *O polonijnych normach językowych*; W. Kupiszewski, *Socjolingwistyczna charakterystyka bohaterów sztuki Jarosława Abramowa-Newerlego „Gęsi za wodą”*; Z. Leszczyński, *Światłocień pozostaje*; A. Merdas, *Jezus Mickiewicza*; T. Minikowska, *Z rozważań o „błogosławieństwie”*; A. Nagórko, *Synonimia kontekstowa i sytuacyjna. Implikacje leksykograficzne*; K. Olbrycht, *Trzeba wrócić do wielkich słów! (Kilka refleksji pedagoga)*; A. Pajdzińska, *Semantyka „ciemności” w poezji Anny Kamieńskiej*; F. Peplowski, *Dwa wydania „Dworzanina polskiego” Łukasza Górnickiego*; K. Pisarkowa, *„Układała swe włosy” — erotyk intersemiotyczny w przekładzie*; K. Polański, *Jeszcze o losach Jerów w języku połabskim*; A. Rechzieglová, *K pojmu target a target-undershoot ve fonetice L 1*; J. Sambor, *Rangi znaczeń wyrazów polisemicznych w ocenach licealistów a studentów (Próba rekonesansowa)*; H. Satkiewicz, *Kreowanie rzeczywistości w wiadomościach prasowych z roku 1952*; G. Sawicka, *Konwencja — kontekst — znaczenie*; S. Sawicki, *Teologia literacka — teologia w literaturze — teologia literatury. Kilka uwag o terminach i metodzie*; J. Siatkowski, *Słowiańskie sufiksy w dialektach niemieckich w ujęciu synchronicznym*; T. Skubalanka, *Uwagi o kształcie językowym „Pierścienia Wielkiej-Damy” Norwida*; T. Smólkowa, *Słownictwo — zmienność i stabilność*; B. Subko, *O poematach Cypriana Norwida (próba typologii gatunku)*; D. Szumska, *Nadmiar czy umiar? Refleksje nad redundancją pleonastyczną*; M. Szupryczyńska, *Tzw. „beneficjent” a przeznaczenie i cel w zdaniach typu „X kupuje YZ-owi//dla Z-A”*; M. Świdziński, *Negacja w polszczyźnie: uwiłkiania składniowe imiesłowów, gerundiów i quasi-gerundiów*; R. Tokarski, *Wspólnota kulturowa — kultura języka*; K. Trybuś, *Kilka pytań o Paryż Norwida*; O. Uličný, *Komunikační dominanta*; B. Walczak, *Kto nie rozumie i czego nie rozumie? O (nie)znajomości słownictwa*

społeczno-politycznego i ekonomicznego w różnych środowiskach użytkowników współczesnej polszczyzny; M. Zarębina, Wartościowanie związane z „małżeństwem” w „Panu Tadeuszu” A. Mickiewicza; Z. Zaron, Czy zwierzę to ktoś? Językowe dowody podmiotowości zwierząt; A. Kadyjewska, Modlitwa bardzo Norwidowska (komentarz do wiersza Cypriana Norwida „Bądź wola Twoja”).

Praktyczny słownik współczesnej polszczyzny, pod red. H. Zgólkowej, t. 14, s. 463, t. 15, s. 464, t. 16, s. 471, t. 17, s. 470, t. 18, s. 472, t. 19, s. 472, Wydawnictwo „Kurpisz”, Poznań 1998.

Słownik ukazuje się od 1994 r. W tym roku opublikowano kolejnych pięć tomów. Tom 14 obejmuje hasła: *homeopatia — japs*; tom 15: *jar — kasiarz*; tom 16: *kasja — komasowanie*; tom 17: *komot — krasula*, tom 18: *krasny — lapnąć*, tom 19: *Laponka — tonowy*.

Prasłowiańszczyzna i jej rozpad, pod red. J. Ruska i W. Borysia, Wydawnictwo Energeia, Warszawa 1998, s. 386.

„Przekazywany Czytelnikom tom studiów *Prasłowiańszczyzna i jej rozpad* jest pokłosiem międzynarodowej konferencji naukowej na powyższy temat, zorganizowanej w dniach 5-7 grudnia 1996 r. na Uniwersytecie Jagiellońskim przez Instytut Filologii Słowiańskiej wspólnie z Katedrą Językoznawstwa Ogólnego i Indoeuropejskiego, Instytutem Filologii Wschodniosłowiańskiej oraz Komitetem Słowianoznawstwa PAN i Komisją Środkowoeuropejską PAU. [...] Celem Konferencji było przedyskutowanie najważniejszych problemów slawistyki językoznawczej: zagadnienie języka prasłowiańskiego, jego genezy dialektalnego rozczłonkowania, rozpadu, powstania nowych ugrupowań”.

Promocja języka i kultury polskiej w świecie, pod red. J. Mazura, Centrum Języka i Kultury Polskiej dla Polonii i Cudzoziemców, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 1998, s. 255.

Niniejsza książka stanowi pokłosie konferencji zorganizowanej w Kazimierzu Dolnym nad Wisłą w dniach 4-7.12.1997 r. przez Centrum Języka i Kultury Polskiej dla Polonii i Cudzoziemców UMCS z udziałem przedstawicieli ośrodków naukowych w Polsce. Materiały w niej zawarte podzielono na dwie części. Część I „Problemy ogólne” obejmuje następujące artykuły: S. Gajda, *Promocja języka i kultury polskiej a procesy uniwersalizacji i nacjonalizacji kulturowo-językowej w świecie*; J. Puzynina, *Elementy aksjologiczne w nauczaniu i promocji języka polskiego*; Ks. Edward Walewander, *Szkolnictwo przyparafialne jako szczególny fenomen w życiu Polonii i Polaków w świecie*; J. Podracki, *Normy językowe a współczesna działalność kodyfikacyjna*; H. Satkiewicz, *Zapóżyczenia leksykalno-semantyczne — przeszkoda czy zaleta w promocji języka polskiego*; H. Zgólkowa, *Rola słowników w promocji języka polskiego jako obcego*; G. Rudziński, *Rola polonisty w promocji języka i kultury polskiej jako zadanie interdyscyplinarne*; S. Biesaga, *Rola audiowizualnych pomocy dydaktycznych w promocji języka i kultury polskiej*. W części II przedstawiono problemy związane z promocją języka polskiego w różnych krajach (Rosja, Ukraina, Litwa, Łotwa, Szwecja, Czechy, Jugosławia, Słowenia, Francja, Hiszpania, Anglia, Stany Zjednoczone i kraje Ameryki Łacińskiej).

Profilowanie w języku i w tekście, pod red. J. Bartmińskiego i R. Tokarskiego, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 1998, s. 379.

Publikacja zawiera 27 referatów wygłoszonych na konferencji „Profilowanie w języku i w tekście”, zorganizowanej w Kazimierzu w dniach 23-26 października 1995 r. Spotkanie, w którym uczestniczyli polscy i zagraniczni językoznawcy, tematycznie nawiązywało do ogólnopolskiego konwersatorium „Język a kultura” oraz organizowanego przez ośrodek lubelski cyklu spotkań „Świat za słowami”. O założeniach tej konferencji autorzy piszą następująco: „konferencja [...] miała służyć przedyskutowaniu kwestii teoretycznych związanych z rozumieniem tytułowego pojęcia, a zarazem pokazać różne możliwości jego wykorzystania do konkretnych analiz językowych. Intencja ta pozostaje w zgodzie z kształtującą się tradycją zespołowego dyskusyjnego omawiania kluczowych pojęć językoznawczych (derywacja, wariantywność, konotacja, językowy obraz świata, definicja i definiowanie, nazwy wartości, kategoryzacja, kreowanie świata w tekstach), tradycją dokumentowaną kolejnymi tomikami lubelskiej czerwonej serii”.

Przezwiśka i przydomki w językach słowiańskich, cz. 1, pod red. S. Warchoła, Rozprawy Sławistyczne 14, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 1998, s. 317.

14. tom „Rozpraw Sławistycznych” zawiera referaty wygłoszone na VI Międzynarodowej Konferencji Naukowej pod tytułem „Przezwiśka i przydomki w językach słowiańskich”, która odbyła się w Lublinie 23-25 listopada 1995 roku. W tomie zamieszczono prace dotyczące antroponimii polskiej, bułgarskiej, białoruskiej, rosyjskiej, ukraińskiej i słoweńskiej.

Przysłowia świata, oprac. D. i W. Masłowscy, Wydawnictwo ANTYK, Kęty 1998, s. 504.

„W tym opracowaniu — czytamy we *Wstępie* — zamieściliśmy przysłowia z niemal całego świata, chcąc zapoznać polskiego Czytelnika z kulturą ludową obcych narodów. Obecnie jest to największe opracowanie tego typu w kraju, które zawiera 7100 przysłów. Zdajemy sobie jednak sprawę, że jest to tylko małe ujęcie tego, czym dysponują narody świata. Przysłowia i porzekadła innych narodów są nieraz mało zrozumiałe w naszym kręgu kulturowym, ale zawierają tę samą myśl, jaka dominuje w przysłowiać polskich”.

Stefan RECZEK, *Polszczyzna dawna i dzisiejsza*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Rzeszowie, Rzeszów 1998, s. 392.

Wydany pośmiertnie tom zawiera wybór najważniejszych, a trudno dostępnych, publikacji Prof. Stefana Reczka, wybitnego znawcy polszczyzny historycznej i współczesnej, związanego przez większość swego życia z naukowym środowiskiem rzeszowskim. Prezentowane w książce artykuły, pisane z wdziękiem i elegancją, ukazują godną podziwu rozległość zainteresowań Profesora, obejmujących onomastykę, dialektologię, język pisarzy, kulturę i poprawność językową, dawną polszczyznę. Są to następujące teksty: *Uwagi o staropolskim języku literackim od Średniowiecza do Renesansu na podstawie przekładów Psalterza; Jekać*

żona w „Legendzie o świętym Aleksym”; Lekcja zgody Jana Kochanowskiego; O nazwiskach bohaterów komedii polskiej XVIII wieku; O nazwach mówienia w „Panu Tadeuszu”. Suplement leksykograficzny do stylu Adama Mickiewicza; Krótka rzecz o stylu Cypriana Norwida; O ludowej prozie Jana Wiktora; O języku prozy Stanisława Piętaka; Nad stylem autora „Agnieszki”; Leksykalny kształt kampanii wrześniowej roku 1939 w opowiadaniach Wojciecha Żukrowskiego; O stylu polskiej prasy sportowej; Ze studiów nad onomastyczną przeszłością Rzeszowszczyzny. Nazwiska mieszczan rzeszowskich i najbliższej okolicy na przelomie XVIII i XIX wieku. Całość poprzedza biogram Profesora i bibliografia jego prac.

Janusz RIEGER, *Z dziejów języka rosyjskiego*, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1998, s. 304.

Jest to drugie, uzupełnione wydanie tej książki (II wyd. 1989 r.) obejmującej całokształt zagadnień dotyczących historii języka rosyjskiego. „Przygotowując nowe wydanie książki — pisze autor — skorzystałem z możliwości zwiększenia liczby przykładów ilustrujących poszczególne zjawiska. Dodałem uwagi podsumowujące dyskusję na temat kształtowania się zespołów dialektalnych i języków wschodniosłowiańskich [...], uwagi o najnowszym słownictwie rosyjskim, o głównych etapach kształtowania się nazewnictwa miejscowego. Pojawił się też szkic dziejów języka literackiego po Puszkynie. W Dodatku czytelnik znajdzie wybór tekstów gwarowych, wybór tekstów dawnych, uwagi o rodzajach pisma cyrylicy i systemie cyfrowym cyrylicy” (s. 8). Książka przeznaczona jest przede wszystkim dla nauczycieli języka rosyjskiego oraz dla studentów studiów zaocznych.

Zygmunt SALONI, Marek ŚWIDZIŃSKI, *Składnia współczesnego języka polskiego*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1998, s. 354.

Jest to czwarte, zmienione wydanie podręcznika akademickiego przeznaczonego dla studentów polonistyki. Autorzy opierają się na formalnej analizie struktury składniowej, odwołują się do metod analizy wypracowanej przez deskrytywizm (dystrybucjonizm). Nawiązują także do osiągnięć szkoły generatywno-transformacyjnej. „Książka zawiera stosunkowo bogaty materiał, nie referuje w zasadzie kursu składni tradycyjnej i wprowadza odmienny aparat pojęciowy, a jednak faktycznie — choćby przez krytykę ujęć tradycyjnych i dyskusję z nimi — zakłada u studenta dobrą znajomość kursu gramatyki ze szkół niższego stopnia (...)” (s. 13). W podręczniku uwzględniono także problematykę z pogranicza fleksji i składni, zagadnienia klasyfikacji gramatycznej leksemów polskich oraz analizy kategorii fleksyjnych poszczególnych typów leksemów.

Maria SCHOFEROWA, *Grzędowie: opowieść z Zimnego Podola & Exodus sztuka sceniczna*, komentarz socjologiczny i posłowie E. Smułkowa, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 1998, s. 234.

Prezentowana książka zawiera dwa teksty literackie Marii Schoferowej (1884-1967), właścicielki majątku ziemskiego w województwie tarnopolskim na Podolu: *Grzędowie* — powieść napisaną w 1932 r., obejmującą czasy od I wojny światowej do lat 30. XX w. i *Exodus* — sztukę sceniczną powstałą w 1945 r. przedstawiającą dalsze losy bohaterów powieści *Grzędowie*, od początków II wojny światowej do wysiedlenia na Zachód. „Proponujemy uwadze P.T. Czytelników — pisze autorka komentarza — w *Grzędach* — żywe świadectwo życia róż-

noetnicznej wsi podolskiej, powstałe z bezpośredniej obserwacji osoby w życiu tym uczestniczącej, utrwalone na gorąco (1932 r.); w *Exodusie* — próbę scenicznego, a więc jakby z uogólniającym dystansem, ujęcia tragedii bardzo wielu rodzin polskich i mieszanych, zmuszonych do bezpowrotnego opuszczenia stron rodzinnych". Prezentowane utwory wzbogacają także naszą wiedzę o regionalnej polszczyźnie południowokresowej, o podolskim słownictwie, i nazewnictwie osobowym i miejscowym.

Serbščina. Najnowsze dzieje języków słowiańskich, pod red. H. Faska, Uniwersytet Opolski — Instytut Filologii Polskiej, Opole 1998, s. 337.

Kolejny tom serii „Najnowsze dzieje języków słowiańskich” poświęcony jest językom łużyckim. Praca obejmuje sześć rozbudowanych rozdziałów. (Każdy z nich w końcowej partii książki został streszczony w języku polskim i angielskim). Oto polskie tytuły poszczególnych części pracy: 1. *Wstęp; Serbščina 'łużycczyzna' — znaczenie terminu; dzisiejszy łużycki obszar językowy*; 2. *Prawny i społeczny status języka łużyckiego po 1945 r.*; 3. *Etno- i socjolingwistyczna sytuacja łużycczyzny*; 4. *Język łużycki w życiu codziennym*; 5. *Stratyfikacja języka i społeczności językowej*; 6. *Rozwój i zmiany w języku górno- i dolnołużyckim oraz w ich normach*.

Mirosława SIUCIAK, *Język śląskich utworów scenicznych z lat 1864-1922*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 1998, s. 136.

Praca ta jest językowym opracowaniem utworów dramatycznych, które powstawały na Górnym Śląsku w latach 1864-1922 na potrzeby amatorskich teatrzyków działających na rzecz utrzymania polskości poddawanych wtedy przymusowej germanizacji Ślązaków. Przeczytamy tu o twórczości dramatycznej nie tylko znanych działaczy polskich na Śląsku, takich jak Karol Miarka, czy Juliusz Ligoń, ale także górników-samouków, takich jak Piotr Kołodziej, Franciszek Borys czy Augustyn Świder. Książka Mirosławy Siuciak jest nie tylko przyczynkiem do badań nad dialektem śląskim, ale także ciekawą pracą o strukturze dramatu amatorskiego.

Słowa w różnych kontekstach, pod red. S. Dubisza, Pracownia Językoznawstwa Stosowanego Instytutu Języka Polskiego Uniwersytetu Warszawskiego, Dom Wydawniczy ELIPSA, Warszawa 1998, s. 284.

W tomie zgromadzono artykuły doktorantów — uczestników prowadzonego przez prof. Dubisza seminarium doktoranckiego pt. *Słowa w różnych kontekstach*. „Artykuły te są zróżnicowane tematycznie; dotyczą historii języka, stylistyki i słownictwa specjalistycznego, kontaktów językowych. Wszystkie mają jednak wspólny mianownik — przedmiotem analizy i opisu jest zasób leksykalny polszczyzny z uwzględnieniem różnego rodzaju kontekstów”. Część I zatytułowana *Rozwój zasobu leksykalnego polszczyzny na tle kulturowym* zawiera następujące prace: D. Adamiec, *Obraz diabła w tekstach i frazeologii okresu baroku*; M. Malik, *Słowotwórczo-leksykalna charakterystyka słownictwa dotyczącego ubioru kobiecego w polszczyźnie XIX i XX wieku*; I. Winiarska, *Językowy wizerunek „heretyka” w „Konfesji sandomierskiej”*. Część II *Słowo w tekście utworu literackiego — realizacja i stylizacja językowa*, obejmuje dwie prace: E. Bańkowska, *Wykładniki leksykalne stylistycznej kategorii potoczności w języku artystycznym skamandrytów na przykładzie tomu poetyckiego Kazimierza Wierzyńskiego „Wiosna i wino”*; oraz H. Karaś, *Latynizmy wyrazowe w „Potopie” Henryka Sienkiewicza*. Część III *Słownictwo współczesnej polszczyzny — terminologia i glottodydak-*

tyka zawiera również dwie prace. Są to: M. Majewska, *Terminologia dotycząca homonimii w ujęciu Danuty Buttlerowej*; oraz B. Markiewicz, *Metody rozszerzania leksyki medycznej na lektoracie humanistycznym w grupach medycznych studentów — cudzoziemców*. W ostatniej części, zatytułowanej *Kontakt językowy — kontakt kulturowy — interferencja leksykalna* znajdują się trzy prace: M. Dawlewicz, *Nazwy części ciała w socjolekcie młodzieży polskiego pochodzenia w Wilnie*; E. Nowik, *Słownictwo środowiska polonijnego w Monachium*; i K. Stankiewicz, *Słownictwo interdyscyplinarne a problem wielojęzyczności na Wileńszczyźnie (na podstawie badań rodzin heterogenicznych językowo)*.

Słownik języka polskiego, pod red. M. Szymczaka, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1998, t. 1, s. 1033, t. 2, s. 1034, t. 3, s. 1032.

Pierwsze wydanie tego słownika ukazało się w latach 1978-1981. Podstawą obecnej edycji było wydanie VII zmienione i poprawione z 1992 r., któremu towarzyszył *Suplement*, zawierający wyrazy nowe, jak *aerobik*, *autoalarm*, nie uwzględnione w słowniku. W obecnym wydaniu suplement został włączony w alfabetyczny ciąg haseł słownikowych. *Słownik języka polskiego* obejmuje około 80 tys. haseł (tom 1. A-K, t. 2. L-P, t. 3. R-Ż), ma charakter normatywny, może być zatem pomocny w rozstrzygnięciu wątpliwości językowych.

Słownik polszczyzny Jana Kochanowskiego, t. 2, pod red. M. Kucali, Wydawnictwo Instytutu Języka Polskiego PAN, Kraków 1998, s. 574.

Słownik ukazuje się od roku 1994. W tym roku ukazał się tom 2, obejmujący hasła na litery *i-m* oraz erratę do poprzedniego tomu. Po słownik z pewnością sięgną historycy języka. Praca ta zainteresować może także historyków literatury zajmujących się twórczością Jana Kochanowskiego.

Słownik pseudonimów pisarzy polskich, t. 5 (1971-1995) pod red. D. Świerczyńskiej, ZNiO, Wrocław-Warszawa-Kraków 1998, s. 1067.

Tom stanowi dopełnienie poprzednich tomów *Słownika pisarzy polskich (XV w.-1970)* zawierającego około 55 tysięcy pseudonimów stosowanych przez ponad 17 500 autorów. W nowo wydanym tomie zebrano około 25 tysięcy pseudonimów stosowanych przez około 9 tysięcy autorów, którzy publikowali w latach 1971-1995. Słownik podzielony jest na dwie części. Pierwsza zawiera rozwiązanie pseudonimów uporządkowanych alfabetycznie, druga wykaz nazwisk i biogramy autorów, których pseudonimy rozwiązano w części pierwszej. W końcowej części znajdują się poprawki i uzupełnienia do tomów poprzednich.

Słownik wyrazów bliskoznacznych, red. D. Ludwiczak, A. Piskadłowa, E. Tarka-Huczek, Wiedza Powszechna, Warszawa 1998, s. 480.

Słownik stanowi uzupełnioną, wzbogaconą o nowe wyrazy i zwroty synonimiczne wersję znanego słownika, który ukazał się pod red. S. Skorupki. Składa się z dwóch części. W pierwszej znajdują się grupy synonimów ułożonych alfabetycznie. Druga zawiera liczący około 34 tysięcy haseł indeks wyrazów i zwrotów używanych w języku polskim w różnych znaczeniach.

Anna SOLTYS-CHMIELOWICZ, *Wymowa dzieci przedszkolnych*, Komunikacja językowa i jej zaburzenia 15, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej, Zakład Logopedii i Językoznawstwa Stosowanego, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 1998, s. 151.

Książka dotyczy opanowania artykulacji przez dzieci w wieku 3-7 lat. Podaje informacje o realizacji systemu fonologicznego u dzieci w grupie nieselekcjonowanej, o sporadycznych zniekształceniach wyrazów, przejęzyczeniach, które — powtarzane — mogą stać się sygnałem opóźnień w rozwoju mowy. Składa się z trzech głównych rozdziałów: *Opis wymowy dzieci w płaszczyźnie paradygmatycznej*; *Zniekształcenia struktury wyrazów (zmiany syntagmatyczne)*; *Charakterystyka dziecięcych artykulacji (realizacja poszczególnych cech artykulacyjnych)*.

Edward STACHURSKI, *Słowa-klucze polskiej epiki romantycznej*, Wydawnictwo Naukowe WSP, Kraków 1998, s. 344.

Przedmiotem tej monografii jest ustalenie metodą statystyczną słów kluczowych (inaczej wyrazów charakterystycznych, typowych) dla polskiej epiki romantycznej oraz analiza ich wartości semantyczno-stylistycznej. Epikę romantyczną reprezentuje siedem poematów: *Grąźna* A. Mickiewicza, *Janusz Bieniawski* J.B. Zaleskiego, *Maria* A. Malczewskiego, *Zamek kaniowski* S. Goszczyńskiego, *Wacław* J. Słowackiego, *Przedświt* Z. Krasieńskiego i *Szczęсна* C. K. Norwida. Analizą objęto słownictwo pełnosemantyczne, należące do klasy czasowników, rzeczowników, przymiotników i przysłówków. Wstęp zawiera wszechstronne omówienie stanu badań nad słownictwem romantycznym oraz przybliży Czytelnikowi metodę analizy i technikę opracowania materiału. (Monografia pokazuje możliwości wyzyskania komputerów do badań statystyczno-stylistycznych). W następnym rozdziale omówiono strukturę semantyczną słów-kluczy i ich funkcje semantyczne w poszczególnych poematach. Kolejny rozdział przedstawia kręgi znaczeniowe w obrębie wyrazów kluczowych i słów przygodnych. Na końcu zamieszczono aneksy i bogatą bibliografię. W notce wydawniczej czytamy: „Najważniejszym zabiegiem, jaki konsekwentnie stosuje się chyba po raz pierwszy w tego typu badaniach stylistycznych, jest posłużenie się wskaźnikiem prawdopodobieństwa empirycznego (Pemp) danego wyrazu w porównywanych tekstach. Wskaźnik ten został obliczony dla wyrazów wyróżniających się frekwencją w tekście każdego poematu oraz w łącznym korpusie tekstowym”.

Studia językoznawcze, pod red. O. Wolińskiej, *Prace językoznawcze* 25, *Prace Naukowe UŚ w Katowicach* nr 1662, Wydawnictwo Uniwersytetu w Katowicach, Katowice 1988, s. 306.

Na zawartość tomu składają się artykuły dedykowane Prof. Alinie Kowalskiej z okazji jubileuszu czterdziestolecia jej pracy naukowej. Są to następujące prace: I. Bajerowa, *Końcowa faza przekształceń orzeczenia w zdaniach celowych i do nich podobnych*; U. Burzywoda, *Górnośląska polszczyzna literacka XIX wieku a język niemiecki*; B. Częstka-Szymon, I. Nowakowska-Kempna, *Językowe i kulturowe wyznaczniki zachodnich ziem Śląska Cieszyńskiego — Zaolzia*; A. Grybosłowa, *Wartościowanie gwary śląskiej. Mity i rzeczywistość*; K. Handke, *Słownictwo świadka epoki (na przykładzie „Gościńca...” Adama Jarzębskiego)*; A. Janowska, M. Pastuchowa, *Liczby w badaniach historycznojęzykowych*; E. Jędrzejko, *O niektórych problemach słowotwórstwa historycznego z perspektywy generatywnej (formacje z przyrostkiem -stwo w historii polszczyzny)*; K. Kleszczowa, *Kategoria słowotwórcza nomina loci w perspektywie historycznej*; Z. Kurzowa, *Polacy i ich język w dzisiejszym Krzemiercu*;

A. Niewiara, *Śląsk i Ślązacy w pamiętnikarskich opisach XVI-XIX wieku*; D. Ostaszewska, *Średniowieczna terminologia botaniczna: budowa i znaczenie połączeń nominalnych w słowniku Jana Stanki*; K. Polański *O dyftongach w języku połabskim*; A. Rejter, *Organizacja fragmentów delimitacyjnych reportażu podróżniczego i gatunków prekursorskich*; E. Rudnicka-Fira, *Losy nazw własnych na ziemiach polskich w czasie okupacji hitlerowskiej (nazwy miejscowe i nazwy ulic)*; W.R. Rzepka, *O archaizmach leksykalnych pochodzenia prastłowiańskiego w gwarach polskich*; M. Stuciak, *Zachowawczość polszczyzny śląskiej — na przykładzie fleksji tekstów scenicznych z drugiej połowy XIX wieku*; A. Skudrzykowa, K. Urban, *Status gwary śląskiej w opisach i opiniach nie-Ślązaków*; E. Sławkowa, *O tzw. symbiotycznych i orwellowskich zmianach znaczeniowych. (Z teorii badań nad historyczną zmiennością znaczeń wyrazów)*; J. Sobczykowa, *Przyniosta alabaster oleyku. Szkic historycznosemantyczny leksemu alabaster*; H. Synowiec, *Z tradycji kształcenia regionalnego (o „Ćwiczeniach językowych dla szkół śląskich” Janiny Żlabowej)*; J. Tambr, *Germanizmy w gwarze śląskiej — stopień przyswojenia*; K. Terminińska, *Autoprezentacja językowa mieszkańców Czeladzi. Mechanizmy uprawnocnienia*; A. Wilkoń, *Styl reistyczny w poezji barokowej*; B. Witosz, *Opis a faktografia*; O. Wolińska, *Protokoły zeznań świadków — szablon tekstowy i jego ewolucja (na przykładzie akt miejskich Tarnowskich Gór)*; H. Wróbel, *Granice paradygmatu fleksyjnego czasowników*; B. Wyderka, *O szyku składników w rozbudowanych grupach nominalnych*; K. Zabierowska „*Pertki Odysa*” *Jana Józefa Szczepańskiego w oczach językoznawcy*; B. Żmigrodzka, *Realizacje tekstowe performatywu „Zapisuję” w testamentach polskich XVII-XVIII wieku*; P. Żmigrodzki, *Gramatyka generatywna a opozycja synchronia — diachronia*.

Studia językoznawcze, pod red. W. Kupiszewskiego, Uniwersytet Warszawski Instytut Języka Polskiego, Wydawnictwo TAKT, Kielce — Warszawa 1998, s. 192.

Publikacja ta zawiera prace ofiarowane prof. Barbarze Bartnickiej z okazji jubileuszu 50-lecia Jej pracy zawodowej. Tematycznie artykuły nawiązują do bliskich Jubilatce dziedzin badawczych: historii języka, dialektologii, języka autorów, współczesnej polszczyzny. Oto tytuły prac zamieszczonych w tomie: I. *Historia języka*: J. Chłudzińska-Świątecka, *Zostać samemu*; M. Czardybon, *„Powinność” w podręczniku Grzegorza Piramowicza*; K. Długosz-Kurczabowa, *Biblijne skrzydlate słowa w wersji ekumenicznej*; S. Dubisz, *Motywacje prac leksykograficznych M. Samuela Bogumiła Lindego*; M. Jurkowski, *Porównawcze wyrażenia gradacyjne w Wyjowym przekładzie „Ewangelij”*; A. Kępińska, *Końcówki biernika liczby pojedynczej rzeczowników męskich*; E. Sękowska, *Nazwy środków czynności w dobie średniopolskiej na podstawie inwentarzy*; R. Sinielnikoff, *Proza retoryczna Łukasza Górnickiego*; I. Winiarska, *O „przejrzeniu Bożym”, czyli pojęcie predestynacji w „Konfesji sandomierskiej”*. II. *Dialektologia*: S. Cygan, *Książd Władysław Siarkowski (1840-1902) jako dialektolog-amator*; B. Falińska, *Pastwisko i synonimy na mapie „Ogólnostłowiańskiego atlasu językowego” (z mapą)*; A. Kowalska, *O przydatności regionalnych atlasów gwarowych w badaniach nad językiem i kulturą ludową*; W. Kupiszewski, *Gwarowe nazwy północy i wierzenia z nią związane*; H. Sędziak, *Zaimek w polszczyźnie mówionej (na podstawie tekstów północno-wschodniego Mazowsza)*. W dziale *Język autorów* znalazły się następujące teksty: W. Decyk, *O stronie językowej dwu odbić „Kroniki Sarmacji europejskiej” 1611*; Z. Galecki, *Elementy stylizacji gwarowej w unickich opowiadaniach Stefana Żeromskiego*; H. Karaś, *Archaiczne italianizmy w „Potopie” Henryka Sienkiewicza*; H. Satkiewicz, *Aluzja literacka w „Rzeczy listopadowej” Ernesta Brylla*. Ostatnia grupa artykułów dotyczy zagadnień języka współczesnego. Są to następujące prace: G. Dąbkowski, *Funkcje akustycznych cech muzyki i mowy*; M. Majewska, *Z zagadnień homonimii składniowej — wyraz w kontekście składniowym*; M. Marcjanik, *Akty zwrócenia się do adresata*; I. Szczepankowska, *Potoczne odpowiedniki zdań wyrażających relację „jeśli chodzi o X-a, to Q”*.

Studia Linguistica Polono-Meridanoslavica, t. 9, pod red. I. Sawickiej, Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 1998, s. 220.

Jest to kolejny tom wydawanej przez ośrodki naukowe z Polski i krajów byłej Jugosławii serii, która do siódmego numeru ukazywała się pod nazwą *Studia Linguistica Polono-Jugoslavica*. Niniejszy tom zawiera nekrolog, pożegnanie profesora Bożydara Widoeskiego (1920-1998), wybitnego językoznawcy macedońskiego, oraz prace z zakresu składni i morfologii, fonetyki i fonologii. Zagadnieniom składniowym i morfologicznym poświęcone są następujące artykuły: Z. Topolińska, *O pewnych granicznych formalizacjach predykatu 'warunek'*; P. Piper, *O kwantyfikacji imenskom grupom u srpskom i drugim južnoslowenskim jezicima*; E. Bużanowska, *Izrazuwanje na dijateza kaj glagoite za auditiwa piercepcija*; L. Mitkovska, *The „se” passive in Macedonian compared to the neighboring Slavic languages*; A. Szwedek, *Dokonana interpretacja niektórych polskich czasowników niedokonanych: współdziałanie leksykonu, gramatyki i tekstu*; S. Tołoska, *Za semanticzkata struktura i možnite klasifikacii na glagolite od semanticzkoto pole „verba dicendi” wo makedonskiot jazik*; M. Mirkulovska, *Modeli na morfoloszki inchoatiwni konstrukcii (morfoloszki inchoatiwii) na makedonoskiot i polskiot jazik*; I. Czerwińska, *Próba eksplikacji semantycznej przyimka „w charakterze”*; W. Małdżiewa, *Leksikalna i semanticzna charakteristika na frazeologicznite edinici w slawjankite ezici*; M. Markowik', *Izrazuwanje na minatost wo makedonskiot i wo aromanskiot ochridski gowor*; U. Gajdowa, *Wlijanjata na grczkiot jazik wrz finitnite glagolski konstrukcii wo jugoistocznite makedonski gowor*; L. Arizankowska, *Sufiksot *-tel'b wo sowremeniot makedonski i slowenczki jazik*; M. Gębka-Wolak, *Gramatyczne uwarunkowania szyku w konstrukcjach konstytuowanych przez rzeczowniki odczasownikowe*; A. Kreisberg, *„Po stronie odbiorcy”. Próba refleksji typologicznej nad językiem macedońskim. Zagadnień fonetyki i fonologii dotyczą następujące prace: B. Widoeski, Systemy wokaliczne dialektów macedońskich. Aspekt slawistyczny i bałkanologiczny; T. Zinowiewa, Kontrowersyjne zjawiska z zakresu sandhi w języku rosyjskim w porównaniu z polskim; M. Osowicka, Problemy związane z realizacją oraz interpretacją fonologiczną wygłosowych grup samogłoskowych w języku polskim; I. Sawicka, Fonologiczna wartość palatalnych odpowiedników welarnych spółgłosek w polszczyźnie; A. Korytowska, Próba określenia izochronizmu w języku serbskim; A. Serowik, Reparytacja klitycznych form zaimków osobowych w języku polskim. Ponadto książka zawiera recenzję autorstwa I. Sawickiej pracy Z. Topolińskiej, napisanej w języku macedońskim, której polski tytuł brzmi *Studia z zakresu macedońsko-bułgarskiej konfrontacji językowej*.*

Synchroniczne i diachroniczne aspekty badań polszczyzny, t. 4, pod red. M. Białoskórskiej, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin 1998, s. 226.

Tom zawiera materiały VI Kolokwium Językoznawczego, które odbyło się w dniach 26-28 września 1996 r. w Gnieźnie. Artykuły zamieszczono w pięciu działach: I. *Metodologia i zagadnienia ogólne*; II. *Słownictwo i frazeologia*; III. *Stylistyka*; IV. *Świadomość językowa*; V. *Onomastyka*. Oto tytuły prac w poszczególnych grupach tematycznych: I. K. Handke, *„Czasowe cezury” i przebieg życia wyrazu*; II. L. A. Jankowiak, *Prasłowiańska rodzina wyrazowa od rdzenia *běl- i jej dalsze losy w języku polskim*; I. Rucka, *Rzeczowniki częste XVI-wiecznej polszczyzny pisanej (Na podstawie „Słownika polszczyzny XVI wieku”)*; E. Skorupska-Raczyńska, *„Dykcjonarz” Mikołaja Amszejewicza jako ukryte źródło „Słownika wileńskiego”*; G. Dziamska, *Frazeologiczne innowacje parafrazujące*; R. Łapa, *Analityzmy fazowe we współczesnej prasie*; III. B. Walczak, *Jeszcze o stylu „Kazań gnieźnieńskich”*; M. Świącicka, *Kreowanie językowych ról społecznych w dialogu powieściowym*; A. Szczaus, *Funkcje słownictwa potocznego w „Zaklętym dworze” Walerego Łozińskiego*; A. Paluszak-Bronka, *Stan badań nad językiem Piotra Skaręgi*; K. Czarnańska, *Język kazań współczesnych w opinii słuchaczy*; IV. A. Piotrowicz,

M. Witaszek-Samborska, *Gwara poznańska w odczuciu poznaniaków*; M. Czachorowska, A. Paluszak-Bronka, *Uwagi o pisowni i fonetyce dokumentów kruszwickich z lat 1661 i 1754*; V. M. Rutkiewicz, *Wykorzystanie badań diachronicznych do analizy nazw miejscowych i terenowych (Na materiale nazewniczym gminy Miedzichowo)*.

Tadeusz SZCZERBOWSKI, *Gry językowe w przekładach „Ulissesa” Jamesa Joyce’a*, Instytut Języka Polskiego PAN, Kraków 1998, s. 148.

Autor analizuje sposoby oddawania gier językowych występujących w *Ulissiesie* w tłumaczeniach tego dzieła na 12 języków (białoruski, chiński, czeski, chorwacki, duński, francuski, hiszpański, irlandzki, niemiecki, polski, rosyjski i włoski). Pojęcie *gry językowej* ma zdaniem autora szerszy zakres niż określenie *gra słów*; gra językowa „jest przejawem refleksji metajęzykowej, przewartościowującej wypowiedź i funkcji poetyckiej w rozumieniu Romana Jacobsona”. Autor wyróżnia trzy podstawowe rodzaje gier językowych: „strategie formy fonicznej, strategie reinterpretacji etymologicznej oraz strategie intertekstualne”. (Tych ostatnich autor nie omawia.) Ponadto uwzględnia trzy typy gier: „wewnątrzjęzykowe (w obrębie jednego języka), międzyjęzykowe (w obrębie dwóch lub więcej języków) i intersemiotyczne (w obrębie dwóch lub więcej kodów semiotycznych)”. Szczegółowo przedstawia tłumaczenia gier międzyjęzykowych (np. *Muchibus thankibus*), onomatopei (typu *She trudges, schlepps, trains, drags, trascinés her load*), magię trójki np. *Dear Dirty Dublin*), reinterpretację etymologiczną hierogramu (np. *IHS- istota hakami skrwawiona...*). Ponadto przedmiotem badań autora stała się zagadka Lenchana i akrostych. Metodologiczną podstawą rozważań jest teoria przekładu oparta na koncepcji dzieła literackiego R. Ingardena.

Szkolny słownik nauki o języku, pod red. J. Podrackiego, Wydawnictwo MEDIUM, Warszawa 1998, s. 388.

Jest to słownik encyklopedyczny przeznaczony przede wszystkim dla nauczycieli i uczniów szkół podstawowych i średnich, słuchaczy studiów licencjackich i studentów filologii polskiej, którym ma pomóc w uzyskaniu wiadomości o budowie i zasadach funkcjonowania języka. „Od dostępnych na rynku księgarskim słowników terminów gramatycznych różni się tym, że artykuły hasłowe są z reguły dłuższe, o charakterze encyklopedycznym, zawierają liczne przykłady, tabele, wykresy itp.; od tradycyjnych encyklopedii lingwistycznych różni się popularnym ujęciem oraz dostosowaniem treści do potrzeb dydaktycznych szkoły” (s. 7).

Szkolny słownik trudności języka polskiego, pod red. J. Podrackiego, Wydawnictwo MEDIUM, Warszawa 1998, s. 248.

„Nasz Słownik — czytamy we *Wstępie* — ma pomóc w przewycięzeniu różnych „przeszkód” i komplikacji językowych. Ma on charakter popularny. Adresowany jest do uczniów szkół średnich i podstawowych oraz do wszystkich odbiorców zainteresowanych poprawnością i kulturą języka polskiego, w tym także do dziennikarzy pracujących w środkach masowego przekazu. Od innych poradników i książek normatywnych różni się tym, że ma postać słownika tematycznego, w którym w porządku alfabetycznym ukazuje się trudności językowe przeciętnego Polaka, a zwłaszcza uczącej się młodzieży. Poszczególne zagadnienia (w formie artykułu hasłowego) ilu-

strowane są dużą liczbą przykładów najczęściej stosowanych wyrazów, form i konstrukcji, które umieszczono ponadto w obszernym indeksie opatrzonym odpowiednimi kwalifikatorami”.

Szkolny słownik wyrazów obcych, wyb. i oprac. T. Marcinów, Videograf II, Katowice 1998, s. 300.

Słownik przeznaczony jest przede wszystkim dla uczniów szkół podstawowych i średnich. Przy ustaleniu zasobu haseł (niestety, autorka nie podaje ich liczby) wyzyskano „powszechnie znane, kanoniczne — można powiedzieć — wydawnictwa leksykograficzne: słowniki wyrazów obcych W. Kopalnińskiego i pod red. J. Tokarskiego oraz słowniki języka polskiego (pod red. M. Szymczaka, S. Skorupki, J. Dunaja)” oraz inne opracowania leksykograficzne. Autorka uwzględniła też takie źródła, jak: czasopisma, prasa codzienna, publikacje specjalistyczne. Słownik rejestruje przede wszystkim te wyrazy i zwroty, które często można spotkać w różnego rodzaju publikacjach, audycjach radiowych i telewizyjnych. Słownik kończy krótka część zawierająca objaśnienia 69 „słynnych cytatów, powiedzeń i przysłów”.

Tekst analizy i interpretacje, pod red. J. Bartmińskiego i B. Bonieckiej, Wydawnictwo UMCS, Lublin 1998, s. 292.

Jest to już jedenasty tom tzw. lubelskiej „czerwonej serii”. Nowa publikacja zawiera drugą część materiałów z XX konferencji — konwersatorium *Język a kultura*, poświęconych interpretacji konkretnych tekstów. Są to następujące prace: E. Tabakowska, *Blżej wiersza: gramatyka kognitywna jako narzędzie interpretacji tekstu poetyckiego (na przykładzie „Miniatuury średniowiecznej” Wisławy Szymborskiej)*; K. Waszakowa, *Neologizmy tekstowe w świetle ram interpretacyjnych*; M. Zawislawska, *Rama interpretacyjna jako narzędzie analizy tekstu*; M. Kawka, *O tekście „Opowiadania o tym, jak się pisze opowiadania” V. Uroševicia*; J. Kowalewska-Dąbrowska, *Wielotekst quasi-cyklad (na przykładzie pięciu wierszy Jana Twardowskiego). Szkic interpretacyjny*; A. B. Burzyńska, A. Libura, *Analiza nieokreślonych implikatur konwersacyjnych na przykładzie tekstów wywiadów prasowych*; M. Wojtak, *Teksty w tekście — o pewnym typie relacji kontekstualnych (na przykładzie oryli magdeburskich)*; A. Grybosłowa, *Rozwój języków środowiskowych a reguły interpretacji tekstu*; A. Drozdowski, *Streszczenie jako narzędzie systematyki i wyszukiwania tekstów (na przykładzie kołęd)*; T. Szczerbowski, *Stereotyp etniczny w „Ulissiesie” a przekład*; A. Gład, *Tekst jako źródło i sposób przekazywania informacji leksykograficznej*; M. Brzozowska, *Polskie teksty „etymologiczne”*; K. Pisarkowa, *Zakłęcie magiczne a korespondencja tekstu z faktem*; A. W. Judin, *Wostocznostawianskij zagovor: struktura, siemantika i pragmatika teksta*; T. J. Daszkowa, A. W. Judin, *Pragmaticzeskij aspekt literaturnych tekstow idieologiczeskoj naprawlennosti (k problemie konnotacji chudożestwiennogo teksta)*; G. Sawicka, *Graffiti jako tekst folkloru*; P. Nowak, *Opozycja swój: obcy w dyskursie perswazyjnym (na materiale polskiej publicystyki z pierwszej połowy lat pięćdziesiątych)*; M. Kita, *Repetytywność w wywiadzie prasowym*; G. Habrajska, *Relacje dialogowe w kazaniu na przykładzie kazania dla dzieci ks. Jana Twardowskiego*; H. Wiśniewska, M. Karwatowska, *O typowości tekstów uczniowskich*; M. T. Lisisowa, *Norma prawna jako wypowiedź ograniczona w tekście prawnym (na przykładzie materiału językowego staropolskiego)*.

Tekst — wypowiedź — dyskurs w dydaktyce szkolnej. Studia Pragmalingwistyczne 2, pod red. J. Porayskiego-Pomsty i J. Podrackiego, Dom Wydawniczy ELIPSA, Warszawa 1998, s. 206.

Tom zawiera materiały z III konferencji zatytułowanej *Z badań nad kompetencją językową dzieci i młodzieży*, która odbyła się w Warszawie w dniach 12-13 czerwca 1997 r. Organizatorem spotkania była Pracownia Językoznawstwa Stosowanego przy Instytucie Języka Polskiego Wydziału Polonistyki UW. Prace zgromadzono w trzech działach: Pierwszy — *Zagadnienie ogólne* — zawiera referat J. Porayskiego-Pomsty, *Tekst, dyskurs, wypowiedź*. Dział drugi — *Świadomość i kompetencja dzieci i młodzieży w zakresie tekstu* — obejmuje następujące artykuły: D. Bartosiewicz, *Spójność tekstu uczniowskiego jako element strategii nadawczo-odbiorczej*; I. Borkowski, *Recepcja słownictwa politycznego jako jeden z elementów rozwijania kompetencji językowej przez uczniów szkół podstawowych i średnich*; G. Habrajska, *Kompetencja komunikacyjna uczniów 8 klasy szkoły podstawowej w sytuacji usprawiedliwiania się*; J. Jagodzińska, *Strona WWW w procesie komunikacji (w specyficznej sytuacji komunikacyjnej w Internecie)*; M. Karwatowska, *Semantyczny obraz MATKI w wypowiedziach uczniów (autor, intencja tekstu i gatunkowe wyznaczniki charakterystyki)*; J. Lizak, *O pewnym warunku zrozumiałości tekstu pisanego dla dzieci*; B. Tarczyńska, *Leksykalne wykładniki spójności tekstowej w wypowiedziach uczniowskich*; S. Śniatkowski, *Milczenie i pauza w świadomości komunikacyjnej dzieci i młodzieży*; M. Zaśko-Zielińska, *Niektóre aspekty funkcjonowania gatunku mowy w świadomości językowej młodzieży (z perspektywy użytkowników)*. Ostatnia grupa tekstów nosząca ogólny tytuł — *Zagadnienia tekstu w teorii i praktyce dydaktycznej* — zawiera następujące prace: B. Kędzia-Klebeko, *Francuska dydaktyka twórcza i jej koncepcja warsztatów literackich wg Serge'a Cabioc'ha z uwzględnieniem badań empirycznych*; B. Kotuła, *Kompetencja językowa i komunikacyjna w programach szkoły podstawowej i średniej po 1990 roku*; A. Książek-Szczepanikowa, *Gry tekstowe w kształceniu samodzielnej wypowiedzi dziecka*; M. Nagajowa, *O tak zwanej swobodzie wypowiedzi ucznia*; F. Nowak, *Intencje w wypowiedziach (tekstach) uczniów klas IV-VI*; R. Starz, *Tematyka wypracowań — tekstów swobodnych uczniów klas IV-VIII szkół podstawowych*; K. Stütz, *Jak powstaje udany tekst o „Panu Tadeuszu”*; M. Wróblewski, *Uwarunkowania kompozycyjne tekstu udanego*.

Teoria i praktyka kształcenia literackiego oraz językowego w latach 1918-1939, pod red. L. Jazownika, Wydawnictwo WSP im. T. Kotarbińskiego w Zielonej Górze, Zielona Góra 1998, s. 232.

Prace zawarte w tej książce „podejmują refleksję nad odradzaniem się polonistyki szkolnej po 123 latach jej funkcjonowania w warunkach zaboru oraz przypominają dorobek międzywojennej polonistyki”. Większość z nich stanowią referaty wygłoszone na sesji naukowej poświęconej problematyce edukacji literackiej i językowej okresu dwudziestolecia międzywojennego, która odbyła się w dniach 6-7 listopada 1997 r. w Zielonej Górze. Problemom kształcenia językowego poświęcone są cztery spośród dwudziestu artykułów: Z. Zagórski, *O problematyce lekcji z gramatyki języka polskiego w przedwojennym gimnazjum i liceum ogólnokształcącym*; B. Kotuła, *Terminologia gramatyczna w wybranych programach międzywojennych*; B. Walczak, *Władysław Kuraszkiewicz jako metodyk. Karta z międzywojennych dziejów metodyki nauczania języka polskiego*; K. Węgorowska, *Koncepcje dialektologii polskiej dwudziestolecia międzywojennego we współczesnej dydaktyce*.

Topics in phraseology. Theory and practice, vol. 1, Prace Naukowe UŚ nr 1701, pod red. P. Kakićka, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 1998, s. 210.

Tom ten inicjuje serię wydawniczą poświęconą problematyce szeroko rozumianej frazeologii. Wszystkie artykuły zostały opublikowane w języku angielskim, ale mają streszczenia polskie i niemieckie. Na końcu książki zamieszczono anglo- i niemiecko-języczną bibliografię prac z zakresu frazeologii sporządzoną przez J. Paszende. Oto polskie tytuły prac: R. Gläser, *Aspekt translacyjny jednostek frazeologicznych w językach: angielskim i niemieckim*; R. Gläser, *O frazeo-stylistyce*; E. Jędrzejko, *Werbonominalna frazeologia w opisie leksykograficznym*; P. Olejniczak, *Czasowniki frazowe jako idiomy, na przykładzie tłumaczenia literackiego*; J. Paszenda, *Pies, świnia i inne zwierzęta w angielskiej, polskiej i niemieckiej frazeologii opisującej nieszczęście — w świetle antropocentrycznego charakteru języków*; W. Wysoczański, *Fraze-my porównawcze X jak Y w języku polskim i niektórych językach europejskich*; P. Żmigrodzki, *Analityczne konstrukcje werbo-nominalne a model gramatyki generatywnej*.

Urzędnicy podolscy XIV-XVIII wieku. Spisy, pod red. A. Gańsorowskiego, Biblioteka Kórnicka, Kórnik 1998, s. 244.

Ukazujący się po kilkuletniej przerwie, osiemnasty już zeszyt serii „Urzędnicy dawnej Rzeczypospolitej XII-XVIII wieku” obejmuje spisy urzędników ziemskich i starostów podolskich powiatów czerwonogrodzkiego, kamienieckiego i latyczowskiego. „Informacja o osobie piastującej dany urząd zawiera: 1. Imię, ewentualnie przydomek, miejscowość, z której się pisała [...] lub nazwisko [...]; 2. Daty nominacji na urząd, awansu z niego, śmierci (jeśli przypadła na czas pełnienia urzędu), zaś w przypadku braku tych danych [...] skrajne daty występowania z danym tytułem urzędnika. W miarę możliwości starano się uwzględnić daty wyboru, złożenia przysięgi lub cesji; 3. Dążono do podawania urzędów dzierzonych poprzednio, współcześnie i następnie, wraz z datami ich piastowania [...]”. Inne istotne informacje odnotowywano w uwadze przy danej pozycji spisu. Korzystanie z książki ułatwia, zamieszczony na końcu, alfabetyczny wykaz urzędników uwzględnionych w spisie. Całość poprzedzają krótkie dzieje ustroju administracyjnego Podola.

Mariola WALCZAK, *Język piśmiennictwa bułgarskiego. Zarys dziejów*, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 1998, s. 108.

Praca poświęcona jest historii języka bułgarskiego (autorka podkreśla, że w odniesieniu do języka piśmiennictwa bułgarskiego stosowniejszym określeniem byłoby języki bułgarskie). Przedstawia ona w niej rozwój języka literackiego od momentu powstania alfabetu słowiańskiego i tekstów staro-cerkiewno-słowiańskich, stopniowe odstępstwa od normy cyrylo-metodejskiej i kształtowanie się żywej mowy bułgarskiej.

Jadwiga WANIĄKOWA, *Nazwy dni tygodnia w językach indoeuropejskich*, Wydawnictwo Naukowe DWN, Kraków 1998, s. 179 + mapy.

Autorka tak pisze o założeniach swojej pracy: „Celem pracy jest językoznawcza (etymologiczno-porównawcza, fonetyczna i morfologiczna) analiza nazw dni tygodnia w językach europejskich, dokonana na podstawie słowników opisowych i etymologicznych oraz prac mo-

nograficznych. W miarę możliwości przedstawia się także historyczno-językowy rozwój nazw w poszczególnych językach oraz wyniki wpływów kulturowych (religii) i językowych”.

Jan WAWRZYŃCZYK, *Mały przewodnik leksykalno-bibliograficzny po współczesnym językoznawstwie ogólnym i polonistycznym*, Katedra Lingwistyki Formalnej UW, Warszawa 1998, s. 135.

Jest to bibliografia powstała na bazie zapisków prowadzonych przez autora. „Zasadniczym celem tej objętościowo niewielkiej [...] książeczki — pisze on — jest prezentacja nowego sposobu gromadzenia danych bibliograficznych z zakresu lingwistyki. [...] Informacje bibliograficzne o zasobach współczesnej wiedzy lingwistycznej w zakresie polonistyki, połączone z najważniejszymi informacjami o publikacjach ogólnojęzykoznawczych, są w moim *Przewodniku* zestawiane chronologicznie pod odpowiednimi — uporządkowanymi alfabetycznie — hasłami. Wyrażenia hasłowe dzielą się na dwie zasadnicze grupy: 1) terminy lingwistyczne (pojedyncze wyrazy bądź związki wyrazowe), w tym też nazwy tematów i problemów badawczych nie będące nazwami terminologicznymi sensu stricto, i 2) słowa języka ogólnego, których analizie lingwistycznej (morfologicznej, syntaktycznej, semantycznej, pragmatycznej itp.) poświęcone są publikacje (bądź ich fragmenty); wyjątkowo, na zasadzie wyjątku koniecznego, bo użytecznego, hasłami są też znaczące części słów typu *-ant*, *anty*, *-euro*, *przed-*, *wy-*, reprezentujące całe klasy wyrazów” (s. 5). Prezentowana publikacja może się przydać każdemu zainteresowanemu językoznawstwem.

Jan WAWRZYŃCZYK, *Polskie informatorium wyrazowe. Nowa lista źródeł. Wybór dokumentacji hasłowej*, Uniwersytet Warszawski, Wydział Historyczny, Instytut Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych, Warszawa 1998, s. 215.

Jest to zeszyt próbny „Polskiego informatorium wyrazowego”, zawierający informacje dotyczące następujących grup: 1. wyrazów, których opis w podstawowych słownikach języka polskiego wymaga uzupełnień; 2. wyrazów okresu nowopolskiego nienotowanych w podstawowych słownikach języka polskiego; 3. wyrazów używanych w literaturze pięknej, naukowej, popularnonaukowej i publicystyce dwudziestolecia międzywojennego; 4. neologizmów, w tym neosemantyzmów, drugiej połowy XX wieku.

Wielki słownik frazeologiczny polsko-rosyjski i rosyjsko-polski, pod red. J. Lukszyna, Przedsiębiorstwo Wydawnicze Harald G Dictionaries, Warszawa 1998, s. 1102.

Jest to słownik konfrontatywny, składający się z dwóch części: polsko-rosyjskiej i rosyjsko-polskiej, z których każda zawiera około 15 tys. związków frazeologicznych, ułożonych według wyrazów stanowiących ich jądro (np. frazeologizmu *puścić coś komuś płazem należy szukać pod hasłem płaz*). W obrębie artykułu hasłowego jednostki frazeologiczne ułożono według stopnia idiomatyczności od wyższego do niższego, scharakteryzowano pod względem stylistycznym i opatrzone przykładami z literatury polskiej i rosyjskiej XIX i XX wieku w porządku chronologicznym. Do słownika dołączono indeksy — polski i rosyjski, „rejestrujące asocjacje frazeologiczne wyrazów udokumentowanych w materiale frazeologicznym [...]”.

Maciej WILAMOWSKI, Konrad WNEK, Lidia A. ZYBLIKIEWICZ, *Leksykon polskich powiedzeń historycznych*, Wydawnictwo ZNAK, Kraków 1998, s. 191.

„W leksykonie powiedzeń historycznych [...] — piszą autorzy — spróbowaliśmy zebrać wypowiedzi i hasła funkcjonujące w świadomości historycznej Polaków. Przedstawione przez nas hasła to przeważnie wypowiedzi postaci znaczących dla naszych dziejów lub słowa osób mniej znanych, ale ściśle wiążące się z historią Polski. Staraliśmy się dostarczyć Czytelnikom jak najbardziej wyczerpujących informacji na temat osoby, która dane słowa wypowiedziała, oraz okoliczności, w jakich to nastąpiło”. W pracy znalazło się 247 haseł, zdań wypowiedzianych przez kogoś, cytatów z dzieł literackich, przysłów, zdań anonimowych, powiedzeń, haseł popularnych w danym okresie historycznym i zdań będących cytatami ze źródeł historycznych, obejmujących dzieje od początków Polski do roku 1995. Korzystanie z leksykonu ułatwia, dołączony do niego, chronologiczny indeks osób.

Halina WIŚNIEWSKA, *Język polski w łacińskich pracach Jana Ursinusa*, Wydawnictwo UMCS, Lublin 1998, s. 163 + ilustracje.

Przedmiot tej monografii stanowi historycznojęzykowa analiza spuścizny (obejmującej podręczniki do gramatyki, prace naukowe, korespondencję) Jana Ursinusa, profesora Akademii Zamojskiej, humanisty — uczonego przelomu XVI/XVII w. Omawiając kolejne wydania podręcznika do nauki łaciny *Methodicae grammaticae libri quatuor*, autorka podkreśla jej pomocniczą rolę w kształceniu wiedzy o języku polskim, ponieważ „mimo woli uczył fonetyki-ortografii, fleksji (szczególnie czasownika), słowotwórstwa, składni, a przede wszystkim leksyki i semantyki. Wprowadzał też Ursinus nieco wiedzy o ludziach nauki z owych czasów”. Autorka analizuje uwagi Ursinusa dotyczące nauczania polskiej ortografii i fonetyki. (Stanowisko Ursinusa przedstawiono w kontekście propozycji teoretycznych innych reformatorów pisowni XVI w.). W dalszej kolejności znajduje się omówienie miejsca w podręcznikach do łaciny wiadomości z zakresu słowotwórstwa, fleksji, składni, nieodmiennych części mowy języka polskiego. Kolejny rozdział jest poświęcony nauczaniu polskiej leksyki (występowanie poszczególnych części mowy w podręczniku, słownictwo tematyczne, wyrazy nazywające przedmioty codziennego użytku, słownictwo specjalne z zakresu gramatyki, retoryki, mitologii i kultury antycznej, arytmetyki, geometrii, kosmografii, muzyki, nazwy czasu, nazwy miar, ciężarów, monet, zwroty dotyczące kupna i sprzedaży). Następne rozdziały zawierają językową analizę rękopiśmiennych listów Jana Ursinusa, opis słownictwa określającego nazwy układu kostnego w rozprawie *De ossibus humanis tractatus tres* (1610), polski słownik nazw roślin w zaginionym zielniku. Ostatnie dwa rozdziały poświęcono technice tłumaczenia i ogólnej charakterystyce prac naukowych Jana Ursinusa.

W kręgu etyki, poetyki i dydaktyki słowa, pod red. T. Patrzalka, Acta Universitatis Wratislaviensis No 2059, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 1998, s. 180.

Jest to praca zbiorowa, na którą złożyły się artykuły pracowników Zakładu Języka i Literatury Polskiej Instytutu Filologii Polskiej Uniwersytetu Wrocławskiego. Językoznawców zainteresować mogą dwie prace: K. Bakuły, *Etos mówcy (kilka myśli i ćwiczeń z retoryki, etyki, poetyki i dydaktyki)*, poświęcona strukturze wypowiedzi retorycznej w świetle etyki i zaletom retoryki w pracy pedagogicznej, oraz T. Patrzalka, *W kręgu etyki mówienia*, omawiająca „relacje słowa i prawdy (dobra), pragmatykę wypowiedzi słownej, estetyczne i etyczne elementy wypowiedzi literackiej, dylematy związane z „nadawcą” wypowiedzi (autorem, mówcą) oraz z „adresatem”.

W kręgu kultur bałtyckich, pod red. W. Pilata, Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Olsztynie, Olsztyn 1998, s. 171.

Tom ten stanowi kontynuację wcześniejszych publikacji *W kręgu kultury litewskiej*, *W kręgu kultury białoruskiej*, *W kręgu kultury ukraińskiej*. Obejmuje 14 artykułów polskich i zagranicznych uczonych z zakresu historii literatury i kultury oraz językoznawstwa. Oto ich tytuły: N. Bassel W. Olbrych, *Fenomen pogranicza kultur — estonskiej, łatyszskiej, litowskiej i słowiańskich w historycznym i współczesnym aspekcie*; L. Zwonariewa, *Nie wybierają między swobodą i miłością. Szkice o twórczym portrecie prozaika Reet Kudu*; D. Ossowska, *Pismo „Rubon” (1842-1849) jako źródło do dziejów kultury Polskich Inflant*; F. Sielicki, *Motywy marynistyczne w folklorze Wilejszczyzny przed 1939 rokiem*; A. Kaleda, *W stronę powieści postmodernistycznej (niektóre przesłanki rozwoju współczesnej prozy litewskiej)*; A. Piročkinas, *Czterechsetpięćdziesiąt lat ukazania się pierwszej książki litewskiej*; M. Jackiewicz, *Kłajpedzkie środowisko literackie*; A. Matulevičius, *Studenci Wielkiej i Małej Litwy na uniwersytecie w Królewcu*; W. Griesznych, *Literaturnaja žizn' Kionigsbiurga*; N. Kasperek, *Obraz Królewca w dziełach dwunastowiecznych polskich pamiętników i wspomnień*; B. Białokozowicz, *Jozeps Osmanis i literatura polska*; F. Nieuważny, *Między poetyckim prometeizmem a donkichoterią, czyli o poezji Betti Alver i Vizmy Belševicy*; J. Paweła, *Bałtyckie „gintaras ‘bursztyn’ — etymologia i kontynuacja*; A. Bartoszewicz, *O bałtyzmach we współczesnej polszczyźnie*.

Ewa WOLNICZ-PAWŁOWSKA, Wanda SZULOWSKA, *Antroponimia na Kresach południowo-wschodnich XV-XIX wiek*, Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy, Warszawa 1998, s. 366.

Praca poświęcona jest nazwom osobowym Polaków (mężczyzn, kobiet, szlachty, mieszczan, chłopów) żyjących na Kresach południowo-wschodnich w okresie od XV do XIX wieku. „W centrum uwagi — piszą autorki — znalazło się formowanie oraz funkcjonowanie polskiej antroponimii na Kresach południowo-wschodnich, pojmowanej jako pewien odrębny system nazewniczy. W sposobie ujęcia różnych zagadnień badawczych oraz prezentacji materiału starano się nawiązać do dotychczasowych osiągnięć onomastyki polskiej, zwłaszcza opracowań regionalnych, aby umożliwić studia porównawcze z innymi ziemiami dawnej Rzeczypospolitej i wydobyć specyfikę badanego obszaru”. Książka skierowana jest do wszystkich Czytelników zainteresowanych poruszaną problematyką, której bogata bibliografia zamieszczona została na końcu książki.

Współzależność języków słowiańskich. Aspekt lingwistyczny i glottodydaktyczny, pod red. J. Bartoszewskiej i M. Grabskiej, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 1998, s. 296.

Tom zawiera m.in. następujące artykuły: È. Sekežicki, *Slovoobrazovatel'naja aktivnost' russkich zaimstvovanij v pol'skom jazyke*; A. Larrienko, *Istorija i funkcionirovanie slov jele v ruskom i pol'skom jazykach*; B. Kasperovič, *Evoljucionnyj charakter jazyka na osnove naricatel'nych imien suščestvitel'nych s suffiksom -izna v ruskom i pol'skom jazykach*; B. Walczak, *Stosunki pokrewieństwa języków słowiańskich w ujęciu Witolda Mańczaka*; B. Walczak-Sroczyńska, *Jeszcze o rusycyzmach w Dyaryuszu Adama Kamieńskiego-Dłużyka*; Z. Czapięga, *O wyrazach polipredykatywnych w języku polskim i rosyjskim*; Z. Abramowicz, *Wpływy słowiańskie w nazewnictwie osobowym Żydów białostockich*; M. Walczak, *O wyrazach polskiego pochodzenia w języku bułgarskim*.

Zaburzenia głosu — badanie — diagnozowanie — metody usprawniania, oprac. H. Mierzejewska, M. Przybysz-Piwkova, Wydawnictwo DiG, Warszawa 1998, s. 151.

Na zawartość tomu składają się materiały z konferencji zorganizowanej przez Pomagisterskie Studium Logopedyczne Wydziału Polonistyki UW i Sekcję Logopedyczną Towarzystwa Kultury Języka w Warszawie, w dniach 6-8 czerwca 1998 r. Artykuły zgrupowano w trzech blokach tematycznych: 1. — „referaty lekarzy foniatrów wnoszące wiedzę o zaburzeniach głosu u dzieci i osób dorosłych”, 2. — „referaty na temat różnych zaburzeń mowy głośnej i pisma”, 3. — referaty o ogólnej tematyce logopedycznej”. Oto tytuły prac: 1. G. Eberhardt, *Zaburzenia głosu u dzieci w wieku rozwojowym*; A. Pruszevicz, A. Obrębowski, B. Woźnica, *Wytwarzanie głosu i mowy zastępczej u pacjentów po całkowitym usunięciu krtani*; B. Maniecka-Aleksandrowicz, A. Szkielkowska, *Zaburzenia głosu w porażeniach krtani*; A.R. Halama, J. Raes, *Pomiar maksymalnego czasu fonacji jako prosta próba oceny zaburzenia głosu*; B. Maniecka-Aleksandrowicz, A. Kołodziej, A. Szkielkowska, *Zaburzenia głosu i rehabilitacja osób z uszkodzonym narządem słuchu*; M. Hortis-Dzierzbicka, *Zaburzenia głosu u osób z rozszczepem podniebienia (przegląd literatury światowej)*; *Sprawozdanie z warsztatów szkoleniowych, prowadzonych podczas konferencji przez zespół pracujący w Poradni Foniatrii Centrum Zdrowia Dziecka pod kierunkiem dr med. Grażyny Eberhardt*; *Sprawozdanie z zajęć praktycznych prowadzonych podczas konferencji przez zespół pracujący w Zakładzie Lecznico-Wychowawczym Sióstr św. Elżbiety w Otwocku pod kierunkiem dr med. Anny Hortis-Dzierzbickiej z Centrum Leczenia Wad Twarzoczaszki Instytutu Matki i Dziecka*; A. Obrębowski, *W sprawie orzekania o chorobie zawodowej narządu głosu*; 2. L. Konopska, B. Rucińska-Grygiel, D. Górniak, *Zburzenia artykulacji u osób z poprzednimi wadami zgryzu*; B. Ostapiuk, *Realizacja polskiego fonemu /l/ w dyslalii ankyloglosyjnej*; M. Spindel, *O problemie dysleksji. Które dzieci można uznać za dyslektyczne?*; M. Przybysz-Piwkova, *Właściwości polskiej grafii przeszkodą w kształtowaniu się i utrwalaniu właściwych powiązań między dźwiękami mowy a literami*; 3. E. Minczakiewicz, *Problem starości w refleksjach logopedy*; K.E. Diener, *Terminologia logopedyczna — uwagi praktyka do „Projektu zestawienia zaburzeń mowy”*; H. Mierzejewska, M. Przybysz-Piwkova, *Terminologia w logopedii jako nauce interdyscyplinarnej*.

Zagadnienia słowotwórstwa i składni w opisie współczesnych języków słowiańskich, t. 2, pod red. M. Blicharskiego i H. Fontańskiego, Prace Naukowe Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach nr 1702, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 1998, s. 258.

Prezentowany tom poświęcony jest problemom słowotwórstwa i składni współczesnych języków zachodnio- i wschodniosłowiańskich. Polonistów mogą zainteresować następujące artykuły: L. Dacewicz, *Polskie i rosyjskie argotyzymy strukturalne*; Z. Abramowicz, *Struktura nazw mieszkańców w języku rosyjskim*; M. Blicharski, *Odmiennie formacje czasownikowe ze znaczeniem anulatywnym w języku ukraińskim w konfrontacji z językiem rosyjskim i polskim*; M. Szymczak, *Dyrywacja powierzchniowa w procesie tworzenia analizmów słowackich*; J. Reichan, *Typy odmienności słowotwórczych w gwarach polskich*; K. Woźniak, *Z problematyki słowotwórczej polskich gwarowych zaimków nieokreślonych*; I. Daszczyńska, *Homonimizacja frazeologizmów jako jeden ze sposobów derywacji frazeologicznej*; H. Fontański, *Składnik modalny pod akcentem logicznym*; J. Lubocha-Kruglik, *Mieć czy być — oto jest pytanie*; M. Borek, *Predykaty wyrażające gniew w języku rosyjskim i polskim*; Z. Czapiga, *O konstrukcjach z bezokolicznikiem przyrzeczownikowym w języku rosyjskim i polskim*; Cz. Lachur, *W poszukiwaniach semantycznego modelu oblatywności (polsko-rosyjskie studium porównawcze)*; A. Ginter, K. Kudlik, *Rosyjskie konstrukcje syntaktyczne zawierające wulgaryzmy oraz ich przekład na język polski*; D. Kudelska, *Zastosowanie gry językowej w tekście Dominika Tatarki „Démon súhlasu”*.

Jan ZALESKI, *Polszczyzna kresów południowo-wschodnich. Język Aleksandra Fredry i inne szkice*, Wydawnictwo „Virdis”, Kraków 1998, s. 233.

W niniejszym zbiorze zamieszczone zostały prace Jana Zaleskiego, uczonego związanego z krakowską WSP. Są to: *Polszczyzna kresów południowo-wschodnich*; *Język Aleksandra Fredry*; *Nazwiska znaczące w utworach Aleksandra Fredry*; *Nazwy miejscowości w utworach Aleksandra Fredry*; *Nazwy miejscowe z formantem -izna oraz -czyzna, -szczyzna, -owszczyzna w byłym województwie tarnopolskim*; *Nazwy typu agronomówka, Pignonówka na tle innych rzeczowników z przyrostkiem -ówka*; *Z historii słownictwa numizmatycznego pieniądź, grosz, złoty*; *Panie majster, proszę waści...*, czyli mianownik w funkcji wołacza u rzeczowników męskich; *Wołacz w funkcji mianownika w imionach męskich i rzeczownikach pospolitych (Formy typu Józiu, Stasiu; wujciu, dziadziu)*; *Rozwój form wołacza żeńskich rzeczowników osobowych typu Marysia, Anulka, panusia*; *Rozwój form biernika rzeczowników typu wola, Maria w polszczyźnie XIX w.* W zbiorze Czytelnik znajdzie także omówienie do robku naukowego Jana Zaleskiego oraz bibliografię jego prac.

Z problemów przekładu i stosunków międzyjęzykowych, pod red. T. Żeberek i T. Boruckiego, Wydawnictwo Naukowe WSP, Kraków 1998, s. 176.

Na zawartość tomu składa się 13 artykułów dedykowanych Profesor Ludwice Jochym-Kuszlukowej z okazji jubileuszu 40-lecia Jej pracy naukowej. Są to następujące prace: W. Witkowski, *O małoruskim małżonku pani Twardowskiej*; A. Mażulis-Frydel, *Kalki cerkiewnosłowiańskie greckich compositów z *сѣ-* w języku rosyjskim (dzieje wybranej grupy)*; A. Radzik, *Rosyjskie jednostki frazeologiczne a złożenia w języku niemieckim w „Leksykonie Petersburskim” 1731 r.*; W. Cieślińska, *Borys Jarancew „W drodze do raju” (frazeologia w oryginale i w przekładzie)*; M. Kawka, *„Proklet da bidam” w polskim przekładzie „Wielkiej wody” Živka Činga*; T. Szczerbowski, *Slang a przekład*; J. Kobylińska, *Nazwy rodzinne — literackie i gwarowe — w utworach Władysława Orkana*; I. Papaj, *Elementy języka kobiecego w polskich przekładach utworów Iwana Turgieniewa*; S. Kozłara, *Z zagadnień współczesnego przekładu biblijnego — uwagi językoznawcze*; T. Borucki, G. Skowrońska-Płaczynia, *O języku kazań o Aleksandra Mienia (na podstawie tekstów rosyjskich i ich przekładów na język polski)*; T. Żeberek, *Przekład a struktura Iwaszkiewiczowskiego akapitu*; E. Książek, *Cechy futuryzmu w kontekście przekładu (na materiale listów Włodzimierza Majakowskiego do Lili Brik)*; H. Chodurska, *Przekłady i oryginalne dzieła medyczno-zielarskie w bibliotekach Rosji (próba klasyfikacji)*. Tom kończy bibliografia prac Ludwiki Jochym-Kuszlukowej.

DZIAŁANIE ANALOGII

Jedną z cech ludzkiego postępowania jest powielanie pewnych wzorców. Niektóre z nich są nam narzucone przez uznane autorytety, obecnie niewątpliwie należy do nich telewizja, inne działają w pewnej mierze niezależnie od nas. W języku naśladowanie wzorców może być spontaniczne, przemyślane (terminologia naukowa), lub też wymuszone (np. przez administrację, handel itp.). Jednym ze sposobów korzystania ze znanych modeli jest tworzenie nowych wyrazów przez analogię do już istniejących.

„Gdy się spojrzy na dzieje polskiego słowotwórstwa, dostrzeże się w nim dziesiątki przykładów formacji urobionych na zasadzie analogii. *Muzeum* i *Koloseum* z łac. częstką *-eum* (z gr. *-eion*), nadającą znaczenie miejsca, były wzorem dla *Ossolineum* i *Fredreum*. Tuż po wojnie do *elektryfikacji* szybko dołączyły *ciepłofikacja* i *gazofikacja* — wyraźnie hybrydalne morfologicznie (rodzime części *ciepło*, *gaz* i obca *-fikacja*). Na wzór *drzewostanu* powstały *trawostan* i *krzewostan*, *olimpiada* i *spartakiada* zaś stały się strukturalnym wzorem dla jakże licznych dziś formacji typu *uniwersjada*, *żakinada*, *cepeliada* czy *parafiada*”¹.

Zatrzymajmy się nad ostatnio wymienionymi formacjami. Ich wzorca należy niewątpliwie szukać w wyrazach *Iliada* i *Olimpiada*.

Oryginalny tytuł *Iliady* brzmi *Iliás*, grecka nazwa odbywających się w Olimpii igrzysk to *Olympiás*. Oba te słowa w dopełniaczu miały formy *Iliádos*, *Olympiádos* — stały się one podstawą do utworzenia nazw *Iliada*, *Olimpiada*. Analogicznie do nich powstało szereg rzeczowników, w których można obecnie wyodrębnić sufiks *-ada*.

W starożytnej Grecji olimpiada, powtarzająca się ku czci Zeusa co cztery lata w Olimpii, była świętem religijnym i państwowym. Odbywały się wówczas zawody sportowe, występy muzyków, śpiewaków i poetów. Obowiązywał „pokój boży”. Współczesne olimpiady organizowane są także co cztery lata (w roku przestępnym) — pierwsza odbyła się w 1896 r. I właśnie do olimpiad — igrzysk sportowych — nawiązują znaczeniowo następujące nazwy:

¹ J. Miodek, *Siła słowotwórczej analogii*, „Wiedza i Życie”, nr 7, VII 1999.

- uniwersjada* 'międzynarodowe akademickie zawody sportowe'.
spartakiada 'zawody sportowe organizowane na szeroką skalę w dawnych krajach socjalistycznych'.
 Nazwę utworzono od imienia Spartakusa, przywódcy niewolników rzymskich. SWO PWN.
alpiada 'masowa impreza turystyki górskiej, rajd po wyznaczonych szlakach górskich' SD.
parafiada 'zawody sportowe organizowane przez parafie'.
 Olimpiady były też w dawnej Grecji swego rodzaju zabawą masową, stąd nazwy:
cepeliada 'festyn organizowany przez Cepelię (Centralę Przemysłu Ludowego i Artystycznego), z udziałem artystów ludowych, przedstawiających swój dorobek twórczy' Sup. 1992.
żakinada 'festyn, zabawa studencka połączona z różnymi imprezami'.

Istotę igrzysk olimpijskich stanowiła rywalizacja mająca wyłonić najlepszych i tym się tłumaczy wtórne znaczenie *olimpiady* jako konkursu, np. *olimpiada matematyczna, polonistyczna* itp. W wyniku uniwerbizacji odpowiednich wyrażen powstały:

- gitariada* 'koncert gitarzystów, festiwal gitarzystów, konkurs gitarzystów': „Narodził się nam nowy zespół mocnego uderzenia, zwycięzca warszawskiej gitariady: »Czerwone gitary«” Przekr. 1087, 1966. SD Sup.
perkusjada 'konkurs lub festiwal zespołów perkusyjnych': „Pomieszczenia w których odbywają się niezliczone gitariady, perkusjady itp.” Kult. 15, 1966, SD Sup.
pendereckiada „Krzysztofa Pendereckiego nazywa Kisiel Penderecju-szem (Sukces Penderecjusza). Ma też w zanadrzu derywat *pendereckiada*, urobiony na zasadzie słowotwórczej analogii do spartakiady, olimpiady czy żakinady. (Stąd są np. festiwale Warszawska Jesień i inne pendereckiady)”².

Nieco inny charakter ma nazwa *lepperiada* 'akcja protestacyjna kierowana przez A. Leppera', chociaż i tu mamy element rywalizacji (z rządem: kto kogo przetrzyma?). „Ledwie ruszyli się chłopci i zaczęli blokować szosy, od razu wymyślono na tę akcję nazwę: Leperiada (od nazwiska przywódcy). I w ten sposób mamy wspaniałą ciąg wydarzeń: poczynając od *Iliady*, przez *Olimpiadę* i *cepeliadę* aż do *Leperiady* (właściwie: *Lepperaiady*, bo tak się pisze nazwisko szefa »Samoobrony«)”³.

Wątpliwość budzi stosowanie dużych liter w przytoczonym cytacie.

² J. Miodek, *O słowotwórczej giętkości nazwisk*, „Wiedza i Życie”, nr 4, IV 1999.

³ A. Walkiewicz, *Cepeliada*, „Trybuna”, nr 37, 13-14 II 1999.

„Kazimierz Świtoni też już zasłużył sobie na neologizm: proceder stawiania krzyży na terenie byłego obozu zagłady został nazwany przez „Gazetę Wyborczą” *świtoniadą*”⁴.

Dwa ostatnie wyrazy mają dodatkowy, pejoratywny odcień znaczeniowy.

Jeżeli idzie o nawiązanie do *Iliady*, można tu wymienić ostatnio napotykaną *Jeżycjadę*. „Kalamburki — kolejny tom *Jeżycjady* ukaże się jeszcze w tym roku”. „Dotychczas ukazały się, wielokrotnie wznawiane, następujące tytuły *Jeżycjady*”⁵. *Jeżycjada* — to dzieje kilku rodzin mieszkających na *Jeżycach*, dzielnicy Poznania. Pisze o nich M. Musierowiczowa w cyklu powieści dla młodzieży.

Podstawami słowotwórczymi omówionych wyrazów są często nazwy własne. Można obecnie obserwować nasilającą się tendencję do, niejednokrotnie okazjonalnej, apelatywizacji — głównie nazwisk.

„Wyrazami modnymi stają się najczęściej słowa pochodzące z takiej odmiany języka, która zdobyła sobie pewien prestiż społeczny. Nasze czasy charakteryzuje upowszechnienie kultury naukowej. Nic więc dziwnego, że formacje charakterystyczne dla stylu naukowego stają się dziś szczególnie produktywnymi typami słowotwórczymi. Uzasadnienie takie odnosi się do niektórych derywatów odnazwiskowych, np.: *chopinolog*, *kopernikolog*, *norwidolog*, *mickiewiczolog*, *szekspiolog*, *witkacolog* — badacz, znawca życia i twórczości Chopina, Kopernika, Norwida itp., zasilających tradycyjny i pojemny ciąg słowotwórczy *archeolog*, *biolog*, *ginekolog*, *ichtiolog*, *immunolog*, *filolog*, *kynolog*, *ornitolog*”⁶.

„Usłyszałem opinię, — pisze S. Gogolewski — że uczony X jest wybitnym *mediologiem*. Zajrzałem do kilku słowników, zajrzałem też do encyklopedii, ale wyrazu *mediolog* nigdzie nie znalazłem. Z kontekstu, w jakim wyraz ten został użyty, wynika wyraźnie, iż *mediolog* jest to ktoś zajmujący się profesjonalnie tzw. mass mediami, czyli środkami masowego przekazu, termin zaś z częstką *-log* utworzono na wzór bardzo wielu już istniejących typu *biolog*, *glacjolog*, *muzeolog*. Należy zatem sądzić, że wyraz *mediolog* się upowszechni i niedługo zagości w słownikach”⁷.

Działaniu analogii zawdzięczają swoje pojawienie się w języku także konstrukcje z pierwszym członem *współ-*.

Do R. Stillera napisał jeden z czytelników, że niepokoi go urzędowa nazwa *współmałżonek*. „Tak mógłby jeden mężczyzna powiedzieć o drugim, gdyby obaj mieli jedną i tę samą żonę — zauważył. Dodałbym — stwierdza autor — równocześnie! Bo na pewno nie są współmałżonkami mężowie aktualny i rozwiedziony albo zmarły, chociaż małżonkowie tej samej żony, nieprawdaż? Termin istotnie bywa używany w żargonie prawnym i urzędniczym. Rejestrują go co większe słowniki. Ale czy potrzebny? Czy też wypada go uznać za przejaw zwyrodnienia mowy biurokratycznej?

⁴ R. Janus, *Świtoniada z dziurowiskiem*, „Głos Pomorza”, nr 117, 22-27 V 1999.

⁵ M. Musierowiczowa, *Tygrys i Róża*, Akapit Press, Łódź 1999.

⁶ J. Miodek, *O słowotwórczej...*, op.cit.

⁷ S. Gogolewski, *Medialny zawrót głowy*, „Gazeta Łódzka”, nr 126, 1 VI 1999.

Według mnie raczej to drugie. Chyba że ktoś zdołałby wymyślić sytuację, w której zwykle, ludzkie słowa *matzonek* lub *matzonkowie* okazałyby się dwuznaczne. O tym zaś, jaki to sztuczny i mylący wyraz, świadczy fakt, że czytelnik (choć mający dobre wyczucie języka) nie rozumie go. Bo *współmatzonek* wcale nie oznacza mężczyzny, tylko każde z dwojga współmałżonków. Więc kobieta to również *współmatzonek*. I wtedy mówi się o niej on. Nie istnieje bowiem wyraz *współmatzonka*. Która to łamigłówka najwyraźniej świadczy, że to wymysł sprzeczny z naturą języka. Do tego bardzo świeżej daty.

Bo i samo *współ* (jako przysłówek i jako przedrostek) to dosyć świeży, niepewny i podejrzany wynalazek. Jeszcze na przelomie stulecia nie całkiem zdecydowało się, jak on właściwie brzmi: *spół*, *wespool*, *wspool*, *weswpool*, *spotem*, *wspotem*, *spolu*, *pospolu* czy nawet *wspotek*? Tak i wyrazy z tym elementem przybierały najdziwniejsze formy. Dzisiejsze *polegać* i *spoleczeństwo* jeszcze nie tak dawno szamotały się z kompletnie zapomnianymi obecnie formami *wspolegać* i *wspoleczeństwo*, rodzice chrześni nazywali się *współmatka* i *współojciec*, *współhandlowało* się we *współce*. Ani jedno złożenie tego typu, choćby i najskromniejsze, nie znajdzie się w dobrej mowie staropolskiej, za to w XIX wieku namnożyło się ich na setki, chyba głównie dlatego, że bez żadnej potrzeby kalkowano przedrostek *mit*, po niemiecku precyzujący znaczenie, lecz po polsku najczęściej nic nie wnoszący. Po czym XX wiek tak przetrzebił te dziwaczne, spotworzone i do niczego nie służące zlepki, że z kilkuset pozostało w języku najwyżej kilkadziesiąt, a i z tych połowa raczej niepotrzebna⁸.

„Słowo *rodzic* występowało od wieków — pisze S. Gogolewski. Najstarsza staropolszczyzna znaczenie wyrazu wiązała ze wspólnotą krwi (por. *ród*, *rodzina*). Znaczył on tyle, co krewniak, pobratymiec, członek tego samego rodu, a jeszcze w XVII wieku słowo *turodzic* oznaczało osobnika tutaj urodzonego, rodaka, współziomka”⁹.

Wyrazy *matzonek*, *ziomek* już w swoim znaczeniu zawierają określoną relację (*matzonek Genowefy*, *nasz ziomek*) — z chwilą ustania owej relacji nazwa traci swój sens, tak więc w słowach *współmatzonek*, *współziomek* element *współ* jest na pewno zbędny.

Inaczej jest z rzeczownikiem *współpłatność*.

„Do najwspanialszych aktów kreacyjnych ministra Handkego należy *współpłatność*. Pan minister twierdzi, że nie będzie opłat za studia, lecz tylko *współpłatność*. To mi przypomina — zauważa A. Walkiewicz — tabuistyczne określenia różnych zjawisk z czasów niesławnej pamięci komuny, gdy nie było *więzienia*, tylko *zakład karny*, nie było *strajku*, tylko *przerwa w pracy* itd. Tabuizm, jak się teraz okazuje, jest zjawiskiem ponadustrojowym, choć wywodzi się z wierzeń ludów pierwotnych, które twierdzą, że rzecz, o której się nie mówi, przestaje istnieć, więc nie należy nazywać jej

⁸ R. Stiller, *Zespół wespool*, „Trybuna”, nr 290, 11 XII 1998.

⁹ S. Gogolewski, *Rodzic i turodzic*, „Gazeta Łódzka”, nr 269, 17 XI 1998.

właściwym imieniem. Posługując się tą metodą o *spadku produkcji* mówiono *ujemny wzrost*, a *bankructwo* tłumaczono *ujemnym zyskiem*¹⁰.

Należy jednak stwierdzić (nawet narażając się studentom), że pod względem językowym *współpłatność* jest lepsza niż *współmatżonek* i *współziomek*.

R.S.
(Warszawa)

¹ A. Walkiewicz, *Powracająca fala*, „Trybuna”, nr 129, 5-6 VI 1999.

INFORMACJE DLA AUTORÓW „PORADNIKA JĘZYKOWEGO”

Kolegium Redakcyjne zwraca się z uprzejmą prośbą do wydawców publikacji naukowych o nadsyłanie egzemplarzy okazowych do recenzji.

Prosimy też Autorów o nadsyłanie recenzji publikacji językoznawczych oraz sprawozdań z konferencji, sympozjów i spotkań, ponieważ chcemy, aby „Poradnik Językowy” w szerokim zakresie informował o życiu naukowym w kraju i za granicą.

* * *

Ze względu na konieczność ujednoczenia graficznej strony tekstów drukowanych w „Poradniku Językowym” oraz w celu usprawnienia prac redakcyjnych podajemy niżej zasady, których będziemy przestrzegać w naszym piśmie. Uprzejmie prosimy wszystkich Autorów o stosowanie ich w maszynopisach.

- * Objętość artykułu nie powinna przekraczać 14 stron znormalizowanego maszynopisu (format A4, 30 wierszy na stronie, około 60 miejsc znakowych w wierszu, margines z lewej strony — 3,5 cm), objętość recenzji zaś — stron 8.
- * Przypisy należy podawać po artykule, na osobnych stronach maszynopisu.
- * Tablice i wszelkie wykresy, ponumerowane i opatrzone informacją, do którego miejsca w tekście się odnoszą, również powinny być dołączone na końcu artykułu na oddzielnych kartkach.
- * W cudzysłowie podajemy tytuły czasopism oraz cytaty — jeżeli nie są wyodrębnione w inny sposób (np. inną wielkością pisma).
- * Kursywą (w maszynopisie podkreślenie linią falistą) wyodrębniamy wszystkie omawiane wyrazy, zwroty i zdania, ponadto tytuły książek i części prac, tzn. rozdziałów i artykułów, oraz zwroty obcojęzyczne wplecione w tekst polski.
- * Podkreślenia tekstowe oznaczamy spacją (druk rozstrzelony — w maszynopisie podkreślenie linią przerywaną).
- * Znaczenie wyrazów omawianych podajemy w łapkach ‘ ‘.
- * Do adiustacji tekstu używamy czarnego ołówka.
- * Prace należy dostarczyć w dwóch egzemplarzach maszynopisu (lub wydruk komputerowy z dyskietką): autorów przysyłających po raz pierwszy swoje prace prosimy o dokładne podawanie imion, nazwisk, tytułów zawodowych lub naukowych, nazw miejscowości, adresów prywatnych i ewentualnie numerów kont PKO i telefonów.

WARUNKI PRENUMERATY CZASOPISMA

P O R A D N I K J Ę Z Y K O W Y

Wpłaty na prenumeratę przyjmowane są na okresy kwartalne*. Koszt prenumeraty w I kwartale 2000 r. wynosi 12,00 zł (trzy zeszyty). Cena prenumeraty ze zleceniem dostawy za granicę jest powiększona o rzeczywisty koszt przesyłki i może być uregulowana w złotych, jeżeli prenumeratę zleca osoba mieszkająca w Polsce lub w dewizach, jeżeli prenumeratę zleca osoba zamieszkała za granicą.

Wpłaty na prenumeratę przyjmują:

- na teren kraju
- jednostki kolportażowe „Ruch” S.A., właściwe dla miejsca zamieszkania lub siedziby prenumeratora. Dostawa egzemplarzy następuje w uzgodniony sposób,
- „Ruch” S.A. Oddział Krajowej Dystrybucji Prasy w Warszawie, 00-958 Warszawa, ul. Jana Kazimierza 31/33, skr. poczt. 12, konto: PBK S.A. XIII Oddział Warszawa 11101053-16551-2700-1-67, zapewniając dostawę pod wskazany adres w uzgodniony sposób, w ramach opłaconej prenumeraty;
- na zagranicę
- „Ruch” S.A. Oddział Krajowej Dystrybucji Prasy w Warszawie, 00-958 Warszawa, ul. Jana Kazimierza 31/33, skr. poczt. 12, konto: PBK S.A. XIII Oddział Warszawa 11101053-16551-2700-1-67. Dostawa odbywa się pocztą zwykłą, w ramach opłaconej prenumeraty, z wyjątkiem zlecenia dostawy pocztą lotniczą, której koszt w całości pokrywa zleceniodawca.

Terminy przyjmowania prenumeraty na kraj i zagranicę

- do 5 XII — na I kwartał i I półrocze roku następnego,
- do 5 III — na II kwartał,
- do 5 VI — na III kwartał i II półrocze,
- do 5 IX — na IV kwartał.

Bieżące i wcześniejsze numery można nabyć, a także zamówić (przesyłka za zaliczeniem pocztowym) w:

- Księgarnia Naukowa ORPAN-BIS, ul. Twarda 51/55, 00-818 Warszawa,
- Ruch S.A. Oddział Krajowej Dystrybucji Prasy w Warszawie, ul. Jana Kazimierza 31/33, skr. poczt. 12, 00-958 Warszawa,
- Ars Polona S.A., Dział Prasy, ul. Krakowskie Przedmieście 7, 00-950 Warszawa.

Subscription orders for all magazines published in Poland available through the local press distributors or directly through the

Foreign Trade Enterprise
ARS POLONA S.A.

00-068 Warszawa, Krakowskie Przedmieście 7, Poland

Our bankers:

BANK HANDLOWY S.A. Oddział Warszawa 20; 1061-710-15107-787

* W trzecim kwartale tylko jeden numer